

Kiszl Péter

Ki viszi át...? A könyvtárak társadalmi felelősségvállalása a digitális korban

„Public libraries are partners in the learning and innovation that drive the economic and cultural vitality of the community.”
(The Aspen Institute)

A tanulmány a könyvtárak 21. századi – jelentősen kibővült – funkciórendszerét, társadalomban betöltött aktív közösségi szerepét elemzi nemzetközi példákkal alátámasztva, gazdaságon illusztrálva és felhívja a figyelmet a környezeti tényezők folyamatos változására, a prognózisok jelentőségére, az ezekből származtatható új igények proaktív kiszolgálásában. A könyvtári hálózatra vonatkozó stratégiai tervezés sarokpontjainak kijelölését követően – a magyarországi adaptálás előmozdítását szorgalmazva – nemzetközi helyzetképet vázol fel az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) fejlesztési törekvéseinek és vonatkozó programjainak bemutatásával. A közlemény az IFLA 2013-ban megjelent trendjelentéséből (IFLA Trend Report), majd annak aktualizálásából (IFLA Trend Report 2016 Update) kiindulva tárgyalja a Lyoni nyilatkozatot (The Lyon Declaration), valamint az IFLA 2016–2021 közötti stratégiai tervét (IFLA Strategic Plan 2016–2021). Súlyponti elemnek az IFLA Fenntartható Fejlődési Célok (Sustainable Development Goals, SDGs) megvalósításában vállalt – az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ, United Nations = UN) Világunk 2030-ig Keretrendszerére (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development) épülő – komplex cselekvési tervét, illetve az ehhez kapcsolódó gazdag dokumentációs háttérét (útmutatók, segédletek) tekinti, de az ALA (American Library Association = Amerikai Könyvtári Egyesület) a Jövő könyvtára (Library of the Future) projektjét is érinti, végül pedig a magyarországi könyvtári irányvonalak és tendenciák érzékelésének is teret enged.

Tárgyszavak: könyvtárügy, multifunkciós könyvtár, társadalom, trend, stratégia, ENSZ, IFLA, ALA

A könyvtár újrafogalmazása

„Napjainkban a könyvtárak – társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi problémákból fakadó – alkalmazkodó képességének, szerepbővülésének fokozása a legnagyobb kihívás. A könyvtár a közösség iránt elkötelezett intézményként élénk és kiterjedt kapcsolatot ápol kormányzati és más szervezetekkel, életünk megannyi szereplőjével, és jelentősen túlhaladja klasszikus dokumentum- és információszolgáltató küldetését. A könyvtár – mint multifunkciós intézmény – vitathatatlanul paradigmaváltáson ment keresztül az információs társadalom korában. Célrendszere komplex feladatkörű és mozgalmas, az állampolgárok minden rétegével napi kapcsolatban áll, az emberekkel „együtt lélegző” közintézmény”¹ – állapítottuk meg

az Amerikai Könyvtári Egyesület (American Library Association = ALA) 2014-es jelentését² értékelve korábbi, TMT-ben közölt tanulmányunkban.

Ugyanezt erősíti meg egy a Bill és Melinda Gates Alapítvány³ támogatásával, az Aspen Intézet⁴ kutatásaira alapozó, szintén 2014-es USA-beli felmérés, melynek lényegét Koltay Tibor referátuma segítségével foglaljuk össze: „A könyvtárnak ... az emberekre, a tanulás ösztönzésére és segítségére, a tudás fejlesztésére, valamint a közösségek megerősítésére kell koncentrálnia. ... Az elsődleges cél nem a kölcsönzések számának növelése, hanem az intelligens közösségek létrehozása. A könyvtár ma egyaránt fizikai és virtuális hely. ... A közkönyvtár továbbra is több célt szolgál: csendes hely az olvasáshoz, a kutatáshoz és a házi felada-

tok elkészítéséhez, az iskola utáni, felügyelettel végzett tevékenységhez. Közösségi rendezvényeknek, előadásoknak és oktatásnak, innovációs laboratóriumoknak, valamint közösségi alkotótereknek, együttműködéseknek ad helyet. Virtuális mivoltukban a könyvtárak minden nap, napi 24 órában elérhetőek, weboldalakat, online vitacsoportokat, könyvklubokat és wifi szolgáltatást nyújtanak a közösségnek. Az online könyvtári élménynek ugyanolyan megnyerőnek kell lennie, mint a fizikainak, és teljes egészében szolgálnia kell a könyvtárnak azt a küldetését, hogy egyenlő hozzáférést tanulást és állampolgári előrelépést nyújt. ... A digitális kor okozta változások lehetővé teszik, hogy az egyének és a közösségek maguk alakítsák tanulásukat és tudásukat, amihez a könyvtárak platformot nyújtanak, amelyeket aztán a felhasználók a saját igényeikhez alakítanak. ... Platformként egyre inkább eltávolodnak attól a régi modelltől, amelyben a tudást szervezik és „kölcsonzik”, viszont a tanuláshoz és a közösséghez kötődő kapcsolatok csomópontjává válnak. ... Ahhoz, hogy szolgáltatásaikat a közösségi célokhoz igazítsák, nagy rugalmasságra, alkalmazkodóképességre, a könyvtárak, a politikai élet szereplői és a közösségi partnerek közötti együttműködésre van szükség. Ez segítheti elő, hogy a könyvtárak növeljék társadalmi tőkájüket, és lehetőségeket teremtsenek.⁵

„Sose gondolná, hogy mire jó egy könyvtár”

– szól a Piac és Profit 2015 végi rövid közleményének⁶ címe, mely szerint „a könyvtár is a kihálásra ítéltetett intézmények közé sorolódik sokak fejében. Pedig a kölcsönzés éppenséggel virágkorát éli! Csak épp a kínálaton kell változtatni egy kissé a sikerhez. A könyvtár az egyik legrégebbi – tudás- és tárgymegosztáson – alapuló intézmény, amelynek jól bevált rendszerét gondolja tovább a Sacramentói Városi Könyvtár „Library of Things” (Tárgyak tára) projektje, amelynek keretében háztartási gépeket és elektronikus eszközöket lehet kölcsönözni – olvasójeggyel. Az igényekről szavazást tartottak, így vettek be a kínálatba varrógépet, laminálóberendezést és 3D nyomtatót is. A következő körben pedig többek között GoPro kamera kerül a „gyűjteménybe”. „Magkönyvtárat” is üzemeltetnek, ahonnan a kiválasztott csomagot el lehet vinni, és ha a kölcsönbe vevőnek sikerül azokat kicsíráztatni, és felnevelni a növényt, a termésből származó magokat viszi vissza a könyv-

tárba. A projekt célja bebizonyítani, hogy a könyvtár átértelmezve abszolút hasznos része a modern kor mindennapjainak is.” A Kalifornia fővárosában található Sacramentói Városi Könyvtár honlapjára, a szolgáltatások felsorolására tekintve egyértelműen bizonyíthatjuk az intézmény rendkívül haladó szellemű, multifunkciós jellegét: 3D nyomtatólaboratórium; felnőttoktatás; segítségnyújtás a házi feladat elkészítésében; álláskereső; könyvnyomtatás (self-publishing); családfakutatás; rendezvényterem; tárgyak tára; konzultációs szobák; online tanulás; útlevelekészítés fényképpel, útikönyvekkel és DVD-kel; veterán katonák kutatási központja; wifi; nyelvi kompetenciafejlesztés.⁷

Kaliforniában maradván, nem szokványos módon háztartási eszközkölcsonzást is végez a Berkeley Városi Könyvtára, melynek vonatkozó részlegét (Berkeley's Tool Lending Library, TLL) 1979-ben alapították és a mai napig igen jelentős forgalmat bonyolít le (1. ábra). A háztartási otthonosépítést lehetővé tevő sövénynyírók, létrák, fúrók, talicskák stb. kölcsönzési ideje 3–7 nap, a késedelemért felszámított bírságok napi 1 és 18 dollár között mozognak.⁸

Színes könyvtárvilág

Továbbra sem feledkezve meg arról, hogy a könyvtár tradicionálisan értéket közvetít, azaz köteteket, folyóiratokat stb. bocsát rendelkezésre, szakképzett személyzete révén eligazít az információk tömkelegében, vagy akár információhiány esetén siet segítségünkre, illetve azt is szem előtt tartva, hogy a könyvtár kipróbált, évezredes kultúra- és tudásközvetítő intézmény – nem csak Kaliforniára és az Amerikai Egyesült Államokra korlátozva – folytatjuk a nem tipikus könyvtárképeket felvonultató szakmai világutazásunkat.⁹

A láncos könyvek és azok a gyűjtemények, ahol csak a légy zümmögését hallani már a távoli korokat idézik. A mai könyvtárakban enni-inni (2. ábra), relaxálni (3. ábra), stresszoldásként kutyát simogatni (4. ábra), táncolni (5. ábra) vagy feküdni (6. ábra) is lehet. Napjaink könyvtára nem „csak” a dokumentumok feldolgozója és őrzője, információszolgáltató intézmény, hanem pezsgő közösségi tér, rendezvényektől nyüzsgő tudásvár és szociális bázis.¹⁰

1. ábra: **Eszközkölcsönzés a Berkeley Városi Könyvtárban**

Forrás:

https://www.berkeleypubliclibrary.org/sites/default/files/images/featured/rchrdfrdmn_d710713_sm.jpg?slideshow=true&slideshowAuto=false&slideshowSpeed=4000&speed=350&transition=fade

2. ábra: **Gyermekek könyvtári étkeztetése Kaliforniában a Summer Food Service Program (SFSP)¹¹ keretében**

Forrás: <https://citisspeak.files.wordpress.com/2015/05/kids-eating-at-library-blog.jpg>

3. ábra: Relaxációs kapszulák a Queenslandi Egyetem Biológiai Gyűjteményében

Forrás: <https://www.facebook.com/uniofqlld/photos/a.257334074344188.58452.137474816330115/768282806582643>

Therapy Dogs in the Library

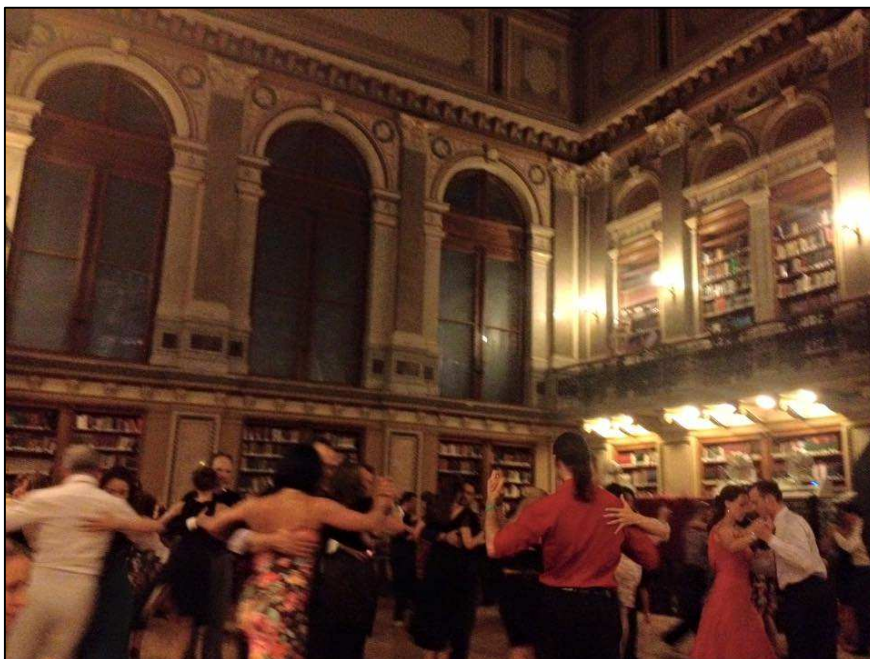
There will be different dogs every day! Visit early, visit often ...

Sunday	Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday
Dec. 6	Dec. 7	Dec. 8	Dec. 9	Dec. 10
6 – 8 pm	6:30 – 8 pm	2 – 4 pm 6:30 – 8 pm	2 – 4 pm 6:30 – 8 pm	10 am – noon 2 – 4 pm 6:30 – 8 pm

A row of seven colorful cartoon dogs of various breeds, including a golden retriever, a pug, a bulldog, a Bernese mountain dog, and a beagle, sitting together.

4. ábra: Terápiás kutyák az Ashlandi Egyetem Könyvtárában

Forrás: <http://aullibrarynews.blogspot.hu/2015/12/therapy-dog-schedule-dec-6-10.html>

5. ábra: Tangóest az ELTE Egyetemi Könyvtár dísztermében

Forrás: <https://www.facebook.com/ELTEkonyvtar> (Isabella León bejegyzése alapján, 2016. augusztus 27.)

6. ábra: Babzsákok az ELTE Egyetemi Könyvtár dísztermében

Forrás: <https://www.facebook.com/ELTEkonyvtar> (2016. november 16.)

A könyvtár küzd a társadalmi egyenlőtlenségek mérsékléséért, annak érdekében, hogy az ismeretek mindenkihez (bármely rendű és rangú, fajú, korú stb. emberhez) eljussanak (7. ábra). A könyvtár nem kizárólag a négy fal között létezik, strandon (8. ábra) vagy buszon (9. ábra), hajón (10.

ábra) vagy számon (11. ábra) egyaránt, de a város változatos részein (12. ábra) is.¹²

A könyvtár – elektronikus szolgáltatásai, katalógusai és teljes szövegű állományai révén – 0-tól 24 óráig a használók rendelkezésére áll virtuálisan és

esetenként fizikailag is. A könyvtár elősegíti a fenntarthatóságot, az esélyegyenlőséget, a társadalmi kohéziót. A könyvtári fejlesztések felelősei számára épp ezért létkérdés a *környezeti tényezőket* szünet nélkül monitorozni, azok hatásaival

számolni, ellenkező esetben a szektor minden tekintetben – legfőképp persze a közművelődés, illetve a kultúra rendszerében – súlyos versenyhátrányba kerülhet.

7. ábra: **Hajléktalanok könyvvel történő ellátása Sao Paoloban**
(Robson Mendonça Bicicloteca kezdeményezése)

Forrás: <https://tilthead.files.wordpress.com/2012/10/sao-paulo-bicycle-library-brings-books-to-the-citys-homeless.jpeg>

8. ábra: **Könyvtár a keszthelyi városi strandon**

Forrás: http://www.balontipp.hu/balaton_i_strandok/keszthely-varosi-strand-sziget-furdo-viviera

9. ábra: A pécsi Csorba Győző Könyvtár könyvtárbusza

Forrás: <http://www.csqyk.hu/wp-content/uploads/2015/04/konyvtarbusz-korbevagott1024px.jpg>

10. ábra: A Mekong és Ou folyókon úszó gyermekkönyvtár

Forrás: <http://www.instinctfurniture.com.au/wp-content/uploads/2015/04/7b57f448-ea5-4e6b-8eb1-f94c63992f0e-620x465-465x349.jpg>

11. ábra: Louis Soriano Biblioburro mozgókönyvtára Kolumbiában

Forrás: <http://www.literacyeurope.org/wp-content/uploads/2014/05/biblioburro.jpg>

12. ábra: Köln első minikönyvtára

Forrás: <http://www.stadt-koeln.de/mediaasset/bilder/stadtbibliothek/minibib.jpeg>

Könyvtárak és stratégia

A könyvtárak világa tehát gyökeresen átalakult, az új elvárások – rendszerint könyvtártípusonként (és akár használói csoportonként) differenciált – új szolgáltatásokat igényelnek.¹³ Mindez nem valószínűsíthető meg átgondolt, a szakmai szervezetektől az állami ágazati irányításig, majd az intézmények szintjéig terjedő *stratégiai tervezés* nélkül. Tanulmányunkban a legjelentősebb nemzetközi könyvtári ernyőszervezet,¹⁴ az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) *célkitűzéseit és kapcsolódó dokumentumait* elemezzük – terjedelmi korlátok miatt erőteljesen válogatva, a főbb elemeket kiemelve – a *hazai adaptáció* elősegítésének szándékával. Mielőtt azonban erre rátérnénk, röviden meghatározzuk a stratégiai tervezés¹⁵ kapcsán mindenképpen továbbgondolásra javasolt, akár önálló dolgozatok témájául is szolgáló sarokpontokat:

- Önvizsgálat: hogyan definiáljuk ma a (modern) könyvtárat? Könyvtári dokumentumok tervszerűen gyarapított (és apasztott), rendezett és feltárt, megőrzésre és használatra szánt gyűjteménye – a mindannyiunk által jól ismert definíció már csak

az alapfunkciót jelöli ki. A 21. századi (köz)könyvtár funkcióit a következőkben határozhatjuk meg: (1) dokumentumközpontú, ingyenes alapszolgáltatások; (2) (jelentős) hozzáadott értékkel bíró, információközpontú szolgáltatások; (3) kulturális örökség megőrzése, átörökítése, archiválása; (4) közösségi tér; (5) szociális szerep; (6) kiegészítő szolgáltatások.¹⁶ Ezzel párhuzamosan érdemes azt is számításba venni, hogy az infokommunikációs fejlődés egyszerre lehetőség és kihívás¹⁷ a bibliotékák számára.¹⁸

- „Csak a változás állandó”¹⁹ – környezeti tényezőkhöz és prognózisokhoz, ágazati stratégiákhoz való állandó igazodás.
- Célok kijelölése a realitások (és források), illetve a társadalmi hasznosság mentén.²⁰
- Naprakész szakértelem, élethosszig tartó tanulás.²¹
- Rendelkezésre állás a nap 24 órájában, a hét 7 napján, mindenki számára hozzáférhetően.
- További jellemzők a teljesség igénye nélkül: proaktivitás, folyamatos innováció, kommunikáció és együttműködés, jó gyakorlatok követése, rendszerszemlélet és feladatmegosztás, differenciálódás, visszacsatolás és korrekció stb.

A következőkben – orientáló jelleggel – felsoroljuk elsősorban azokat az IFLA-hoz kötődő kiindulópontokat (dokumentumokat és internetes forrásokat), melyek tanulmányozása segítheti szakmai fejlődésünket.

Hol tart a világ 25 év múlva?

Ian Goldin, az Oxfordi Egyetem professzora,²² 2016 májusában, az EBRD (European Bank for Reconstruction and Development = Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank) londoni konferenciáján²³ meghatározta azokat a *globális trendeket*, melyek az elkövetkezendő negyedszázadban befolyással lesznek az emberiségre, ezáltal a könyvtárakra is:

- A Földön 9,5 milliárd ember fog élni. Táplálásuk megoldható lesz, de az élelmiszerek összehasonlító áron a maiaknak a kétszeresébe kerülnek.
- A globális GDP 80%-a már a szolgáltatásokból származik.
- A világgazdaság 2/3-át a ma fejlődőnek nevezett országok összterméke adja.
- 3,5 milliárd középosztálybeli él majd a Földön, a legtöbben közülük Ázsiában.
- Az USA vezető szerepe a fogyasztásban teljesen visszaszorul.
- Kína, India, Amerika és Oroszország jelenlegi felsőoktatási kapacitásai – elsősorban demográfiai okok miatt – kihasználatlanok lesznek.
- Sok, korábban szűkösnek kikiáltott nyersanyagkészlet kapcsán derül ki, hogy még komoly tartalékok vannak, de a nem megújuló energiaforrások felhasználásának korlátozása a világpolitika legfontosabb feladatává válik.
- Katasztrófához vezethet, ha nem csökkentjük a károsanyag-kibocsátást és a globális felmelegedést.
- A leggyakoribb halálozási ok a levegőszennyezettséggel függ majd össze.²⁴

IFLA trendek 2013 és 2016

Hosszas szakértői konzultációk eredményeképpen az IFLA 2013-ban, a *Szingapúrban* tartott éves világgongresszusán²⁵ tette közzé az információs környezetet a jövőben várhatóan befolyásoló öt legfontosabb, általános érvényű tényezőt, illetve az e köré szervezett, nemzetközi könyvtárszakmai kommunikációra sarkalló honlapját.²⁶

1. *Az információ-hozzáférés trendje:* Az új technológiák egyszerre kiterjesztik, ugyanakkor korlátozzák is az információhoz való hozzáférést.
2. *Az oktatás változásának trendje:* Az online oktatás demokratizálja és fellazítja a hagyományos képzési formákat.
3. *A magánélet adatokhoz kapcsolódó trend:* A magánélet és az adatvédelem határai újradefiniálódnak.
4. *A civil szférát erősítő trend:* A világháló segítségével új közösségek alakulnak, akik egyre nagyobb szerephez jutnak.
5. *A technológiai fejlődéssel összefüggő trend:* Az új technológiák átalakítják a globális információs gazdaságot és az emberek mindennapi életét.²⁷

A 14 nyelvre lefordított, a világ 30 országában, több mint 60 szakmai rendezvény keretében megvitatott *trendjelentés* és a kapcsolódó bibliográfia aktualizálására 2016-ban került sor.²⁸ Ebből az európai szakembereket foglalkoztató kulcskérdéseket érdemes felsorolni:

- Új kihívások a szerzői jog, a tartalomhoz való hozzáférés és az e-kölcsönzés terén.
- A magánélet megsértése az ellenőrzés eszköze vagy pedig a felhatalmazás forrása?
- Hogyan szüntethető meg a könyvtárosok közötti képzettségi különbség?
- A könyvtárak stratégiai együttműködésének erősítése.
- A könyvtári szolgáltatások alapelvei, digitális lehetőségek és a felhasználói igények meghallgatása.

IFLA stratégia 2016-2021

Az IFLA legújabb, öt évre szóló stratégiai programját²⁹ 2015 decemberére alkotta meg a *Barátné Hajdu Ágnes*, a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* (MKE), az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar* (ELTE BTK) *Könyvtár- és Információtudományi Intézet Könyvtártudományi Tanszék* vezetője, az *Emberi Erőforrások Minisztériuma* (EMMI) *Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság* elnöke személyében magyar kollégát is magában foglaló igazgatótanács.³⁰ A magas színvonalú könyvtári és információs szolgáltatások egyenlő esélyeket biztosító, ezáltal a társadalmi, kulturális és gazdasági növekedést elősegítő *négy nemzetközi stratégiai iránya* és az ezekhez kapcsolódó, két évente felülvizsgálandó kezdeményezések (cselekvési programok):

1. Könyvtár nélkül nincs társadalom

- 1.1. Az olvasás és a műveltség – mint az aktív társadalmi részvétel alapvető követelményeinek – támogatása az információhoz való hozzáférés biztosításával bármilyen formában.
- 1.2. A könyvtárak beillesztése a nemzetközi szervezetek programjába.
- 1.3. Politikai és akcióterv építése az IFLA trendjeinek mentén.
- 1.4. Az IFLA irányelveinek folyamatos fejlesztése annak érdekében, hogy a könyvtárak a közösségek számára megfelelő szolgáltatást nyújthassanak.

2. Információ és tudás méltányosan mindenkinek és mindenkitől

- 2.1. Hosszú távú, fenntartható információs környezet definiálása.
- 2.2. Igazságos szerzői jogi keret szorgalmazása.
- 2.3. Az internetszabályozás jövőjének befolyásolása.

3. Kulturális örökség komplex megőrzése

- 3.1. A Megőrző és Állományvédelmi Központok (Preservation and Conservation Centres = PACs)³¹ hálózatának kialakítása a könyvtári kulturális örökség globális szintű átörökítéséhez.
- 3.2. Szabványok kidolgozása a gyűjteményekért és a tartalom változatos formáiban történő megőrzéséért.
- 3.3. A könyvtárak kulturális örökségének védelme a katasztrófák kockázatának csökkentésével.

4. Könyvtárak főszerepben nemzetközi, regionális és globális szintereken (érdekképviselet)

- 4.1. A könyvtárak szerepének támogatása az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete = United Nations, UN)³² 2030 Fenntartható Fejlesztési Keretrendszerben.
- 4.2. A Nemzetközi Érdekvédelmi Program (International Advocacy Programme = IAP)³³ fejlesztése.
- 4.3. Vezetői program fellendítése.
- 4.4. Az Erős Könyvtári Egyesületek Építése Program (Building Strong Library Associations = BSLA)³⁴ kiterjesztése.
- 4.5. Az IFLA megerősítése a regionális és ágazati kapacitás, valamint részvétel kiépítésével.

Az ENSZ és az IFLA Lyoni nyilatkozata

Az IFLA lyoni világtalálkozóján, 2014. augusztus 18-án *Sinikka Sipilä*,³⁵ az IFLA elnöke és Lyon város polgármestere aláírásukkal bocsátották útjára deklarációjukat,³⁶ melynek célja, hogy az ENSZ a 2015-öt követő fejlesztési időszakban is vegye figyelembe: az információhoz való hozzáférés a fenntartható fejlődés alapfeltétele a demokratikus államokban. *Donna Scheeder*,³⁷ az IFLA leendő elnöke 2015. február 19-én lehetőséget kapott, hogy bemutassa az IFLA dokumentumot az ENSZ

közgyűlése előtt. Barátné Hajdu Ágnes beszámolójában³⁸ így foglalja össze a felszólalást: „... a megnövekedett információs igények kielégítésében elsősorban az olyan információközvetítő intézmények, mint a könyvtárak, játszhatnak/játszanak jelentős szerepet. A könyvtárak segítenek megvalósítani az ENSZ tagállamai által 2015 januárjában New Yorkban meghatározott új programját, a Fenntartható Fejlesztési Célokat (Sustainable Development Goals, SDG). Ezek a célok várhatóan 2015 szeptemberétől lépnek az eddig ismert Millenniumi Fejlesztési Célok (Millennium Development Goals, MDGs) helyébe. ... Donna Scheeder érvekkel támasztotta alá, hogy az információhoz való szabad hozzáférés egy olyan közös alapelve, mely szükségszerűen átszövi valamennyi kitűzött célkitűzést és feladatot. A Lyoni nyilatkozat deklarálja, hogy a megnövekedett információfelhasználás megalapozza és fejleszti az információs műveltséget, mely egyik nélkülözhetetlen alappillére a fenntartható fejlődésnek. Ezzel a 2015 szeptemberében induló Sustainable Development Goals-nak is az egyik legfontosabb támasza lehet. A nyilatkozatot mára ötszáznál több könyvtáros egyesület, könyvtár és más információs szervezet írta alá, köztük a Magyar Könyvtárosok Egyesülete is. Donna Scheeder rámutatott az információs szegénység és hiány veszélyeire. A leendő elnök asszony emlékeztette a képviselőket, hogy bár nagy figyelmet szentelnek a szegénység különböző megnyilvánulási formáira, fajtáira, mégsem említették eddig az információs szegénységből eredő hátrányokat, annak ellenére, hogy információ és tudás megkerülhetetlen alapfeltétele a fenntartható fejlődésnek. Az információhoz való hozzáférés nélkül az embereknek pont az az esély hiányzik, amely jobbá teheti az életüket. A hozzáférés lehetőségeinek növekedésével elősegítjük a teljesítmények emelkedését és a kitűzött célok megvalósítását az érintett valamennyi terület tekintetében, beleértve az egészségügyet, az oktatást, az átláthatóságot, valamint a felelősségre

vonhatóságot. ... A világszerte több mint 320 000 közkönyvtár, az iskolai és tudományos könyvtárak százezrei ott állnak és készek segíteni ebben a folyamatban. A könyvtárosok, akik jártas és képzett információs szakemberek, fontos és megbízható partnerei az embereknek, így az ENSZ-nek is, abban, hogy növeljék az információ-hozzáférés esélyeit és gyarapítsák az információs műveltség kompetenciáit, és ezzel jobbá tegyék a lakosok életét.³⁹

Az ENSZ és az IFLA a fenntartható fejlődésért

A nemzetközi fejlesztés előmozdítása az ENSZ alapítástól érvényes küldetése. A 2000–2015 közötti időszakra elfogadott Millenniumi Fejlesztési Program⁴⁰ célja a szegénység és az éhezés mérséklése volt, de már az 1992-től érvényes Feladatok a 21. századra elnevezésű ENSZ-projekt a fenntartható fejlődés megteremtésében látta a sokasodó környezeti problémák kezelését. A két koncepció együttesét a Világunk Átalakítása: a Fenntartható Fejlődés 2030-ig Program (továbbiakban: Világunk 2030-ig Program vagy ENSZ 2030-as Keretrendszer)⁴¹ teremtette meg, mely általános érvényű, egyetemes célrendszert foglal magában, de kiemelten kezeli a fejlődő országok támogatását a 13. ábrán olvasható prioritásokkal.⁴²

A Lyoni deklaráció után az IFLA – mint a kidolgozásba bevont érdekelt fél – üdvözölte a Világunk

2030-ig Program 2015. szeptember 25-i elfogadását az ENSZ New Yorkban tartott csúcstalálkozóján. Ezt követően viharos gyorsasággal – korábbi segédletét⁴³ aktualizálva – 2015 októberében közzétette a Könyvtárak a Világunk 2030-ig Program megvalósításában című útmutatóját,⁴⁴ melynek felépítése:

1. Az ENSZ 2030-as Keretrendszerének és az IFLA állásfoglalásának megértése.
2. Az ENSZ 2030-as Keretrendszere jövőbeni nemzeti szintű végrehajtásának megértése.
3. A döntéshozókkal való találkozók megszervezése.
4. Az ENSZ 2030-as Keretrendszere és a Fenntartható Fejlődési Célok megvalósításának figyelemmel kísérése.
5. A könyvtárhasználók tájékoztatása a Fenntartható Fejlődési Célokról.
 1. függelék: Mintalevél: Könyvtáros egyesületek kapcsolatba lépése politikai döntéshozókkal.
 2. függelék: Tájékoztató (handout): A könyvtárak és az információhoz való hozzáférés jelentősen hozzájárul a nemzeti fejlődéshez.
 3. függelék: A könyvtárak miként tudnak megfelelni a 17 Fenntartható Fejlődési Célnak.
 4. függelék: Javaslatok az indikátorokkal kapcsolatban.

13. ábra: Az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok 2030-ig

Forrás: http://www.menszt.hu/content/download/3233/13031/file/SDGs_HU_final_UNIS.jpg

Az alábbiakban rendhagyó módon néhány – megítélésünk szerint – kiemelt megállapítást idézünk a szakértői anyagból:

„...a Fenntartható Fejlődési Célok (Sustainable Development Goals, SDGs) univerzálisak, minden ország maga felelős a nemzeti szintű stratégiájának kidolgozásáért és végrehajtásáért a célok elérése érdekében...”

„A könyvtárak kulcsfontosságú intézmények a célok eléréséhez.”

„Ha az információhoz és a könyvtárakhoz való hozzáférést a nemzeti fejlesztési tervek nem tartalmazzák, az több mint egy elszalasztott lehetőség. Előfordulhat, hogy a kormányok figyelmen kívül hagyják a könyvtárakat, és más szervezeteket bíznak meg a nyílt hozzáférés, az információk és a használatukhoz kellő készségek biztosításával, vagy egyáltalán nem ismerik fel a nyílt hozzáférés szükségességét. Ennek az eszközkészletnek a segítségével demonstrálni tudja majd a könyvtárak szerepének fontosságát az egészségügyi, oktatási, gazdasági és kulturális célok elérésében, és képes lesz a kormány felé jelezni, hogy a magas színvonalú könyvtári programokhoz és szolgáltatásokhoz elengedhetetlen a megfelelő források rendelkezésre bocsátása.”

„A tudástársadalom többet jelent az internet-hozzáférésnél.”

„Világszerte 320 000 közkönyvtár és több mint egymillió országgyűlési, nemzeti, egyetemi, kutató-intézeti, iskolai, tudományos és szakkönyvtár biztosítja, hogy az információ és a használatához kellő készségek mindenki számára elérhető legyenek, és ezáltal kritikus fontosságú intézménnyé váltak a digitális korban is. A könyvtárak az információs és kommunikációs technológiák infrastruktúráját szolgáltatják, segítik az embereket az információ eredményes használatához szükséges képesség kifejlesztésében, és megőrzik az információt, hogy az a jövő generációi számára is hozzáférhető legyen. Helyi intézmények régóta fennálló, megbízható hálózatát kínálják, amely hatékonyan el tudja érni a lakosság bármely részét.”

„A könyvtárak szolgáltatásai a következőkkel járulnak hozzá a Fenntartható Fejlődési Célok teljesebb megvalósulásához:

- Az általános műveltség, azon belül a média- és információs műveltség, valamint a digitális műveltség támogatása;

- Az információhoz való hozzáférés hiányosságainak megszüntetése, valamint a kormány, a civil társadalom és az üzleti szféra segítése a helyi információs igények mélyebb megértésében;
- A kormány programjai és szolgáltatásai számára kézbesítő csatornák hálózatának biztosítása;
- A digitális befogadás előmozdítása az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáféréssel, és az emberek új digitális készségeinek kifejlesztésében elkötelezett munkatársakkal;
- A tudományos közösség szolgálása, annak központi szerveként;
- A világ kultúrájának és örökségének megőrzése és hozzáférhetővé tétele.”

„A könyvtárak bevált, költséghatékony partnerek a fejlesztési prioritások előmozdításában.”

A világ különböző országaiból származó, minden egyes célhoz konkrét, meggyőző gyakorlati példákat felvonultató „Hozzáférés és lehetőség mindenkinek. Hogyan járulnak hozzá a könyvtárak a Világunk 2030-ig Programhoz” című színes broszúra (14. a, b és c ábra),⁴⁵ valamint mellette egy kétoldalas rövid ismertető⁴⁶ a könyvtárak fenntartható fejlődés megteremtésében vállalt valódi, minden napokban betöltött szerepét mutatja be:

1. cél – a szegénység felszámolása

- Az információkhoz és a forrásokhoz való nyílt hozzáférés, amely lehetőséget ad az embereknek az életminőségük javítására.
- Képzés az oktatáshoz és a munkavállaláshoz szükséges új készségek kialakításához.
- Információ a kormányok, a civil társadalom és az üzleti szféra döntéshozatalának támogatására a szegénység elleni küzdelemben.

2. cél – az éhezés megszüntetése

- Mezőgazdasági kutatás és adatok a termények produktívabbá és fenntarthatóbbá tételéről.
- Online forrásokhoz való nyílt hozzáférés biztosítása a gazdálkodók számára (pl. a helyi piac árai, időjárás-jelentések, új eszközök).

3. cél – egészség és jólét

- Az egészségügyi intézmények könyvtáraiban elérhető kutatások, melyek támogatják az oktatást és fejlesztik az orvosi gyakorlatokat.

- Nyílt hozzáférés egészségügyi és wellness információkhoz a közkönyvtárakban, amely segíti az egyéneket és a családokat egészségmegőrzésükben.
4. cél – *minőségi oktatás*
- Elkötelezett munkatársak, akik támogatják a korai írni-olvasni tudást és az élet-hosszig tartó tanulást.
 - A diákok információhoz és kutatásokhoz való hozzáférése világszinten.
 - Befogadó helyek, ahol nem akadályozzák költségek az új ismeretek és készségek elsajátítását.
5. cél – *nemek közötti egyenlőség*
- Biztonságos és barátságos találkozóhelyek.
 - Programok és szolgáltatások a nők és lányok igényeire szabva (pl. jog és egészség).
 - Olyan információkhoz, valamint információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés, amelyek segítik a nők üzleti készségeinek kialakítását.
6. cél – *tiszta víz és alapvető köztisztaság*
7. cél – *megfizethető és tiszta energia*
- Minőségi információkhoz és jó gyakorlatokhoz való hozzáférés, amely támogatja a helyi vízgazdálkodást és a csatornázási projekteket.
 - Szabad és megbízható hozzáférés az olvasáshoz, a tanuláshoz és a munkához szükséges villamos energiához, illetve fényhez.
8. cél – *tisztességes munka és gazdasági növekedés*
- Információhoz és készségfejlesztő képzésekhez való hozzáférés, melyek az embereknek a jobb munkahely megtalálásához, megpályázásához és a helytálaláshoz szükségesek.
9. cél – *ipar, innováció és infrastruktúra*
- Köz- és szakkönyvtárak széles körű infrastruktúrája képzett könyvtáros szakemberekkel.
 - Barátságos és befogadó közösségi terek.
 - Hozzáférés az információs és kommunikációs technológiához (pl. nagy sebességű internet, amely nem feltétlenül érhető el máshol).
10. cél – *egyenlőtlenségek csökkentése*
- Semleges és barátságos terek, melyek a tanulást mindenki számára elérhetővé teszik, ideértve az olyan marginalizált csoportokat, mint a bevándorlók, a menekültek, a kisebbségek, az öslakosok és a fogyatékkal élő személyek.
 - Egyenlő hozzáférés az információkhoz, amely támogatja a társadalmi, politikai, és gazdasági befogadást.
11. cél – *fenntartható városok és közösségek*
- A kulturális befogadás és megértés támogatásának szentelt megbízható intézmények.
 - A kulturális örökség dokumentálása és megőrzése a jövő generációi számára.
12. cél – *felelős fogyasztás és termelés*
13. cél – *fellépés az éghajlatváltozás ellen*
14. cél – *óceánok és tengerek védelme*
15. cél – *szárazföldi ökoszisztémák védelme*
- Anyagok megosztásának és kölcsönzésének fenntartható rendszere, amely csökkenti a hulladékmennyiséget.
 - Történelmi feljegyzések a partok változásáról és a földhasználatról.
 - Az éghajlat-változási politikához szükséges kutatások és adatok.
 - Széles körű hozzáférés az önkormányzatok és a nemzeti kormányok döntéshozatalának irányításához szükséges információkhoz az olyan témákban, mint a vadászat, a halászat, a földhasználat és a vízgazdálkodás.
16. cél – *béke, igazság és erős intézmények*
- Nyílt hozzáférés a kormányzatról, a civil társadalomról és más intézményekről szóló információkhoz.
 - Képzés az ilyen jellegű információk megértéséhez és felhasználásához szükséges készségek kifejlesztéséhez.
 - Befogadó és politikailag semleges találkozóhelyek.
17. cél – *partnerség a célok eléréséért*
- Közösségeken alapuló intézmények globális hálózata, melyek elsődleges célja a helyi fejlesztési tervek támogatása.

ALA trendek

Az ALA égisze alatt, a *Múzeumi és Könyvtári Szolgáltatások Intézete* (Institute of Museum and Library Services = IMLS)⁴⁷ támogatásával működő *Könyvtárak Jövője Központ* (Center for the Future of Libraries)⁴⁸ is folyamatosan patronálja a könyvtári innovációs törekvéseket a trendek azonosításával, esetenként külső szakértők bevonásával, közgyűjteményi párhuzamok ismertetésével. Hét kategóriát (társadalom – Tá; technológia – Te; oktatás – O; környezet – K; politika és kormányzat – P,⁴⁹ gazdaság – G, demográfia – D) feltételező, *folyamatosan alakított trendrendszerét* nem hagy-

GOAL 8 PROMOTE SUSTAINED, INCLUSIVE AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH, FULL AND PRODUCTIVE EMPLOYMENT AND DECENT WORK FOR ALL

Public access to ICT and training at libraries enables people to apply for jobs. Skilled library staff can help people with online applications, writing support materials and finding the right job.

EUROPEAN UNION

250,000 people find jobs through their public library in the European Union each year. Public libraries helped 4.1 million Europeans with queries related to employment and further helped 1.5 million Europeans to apply for jobs.¹⁵ Public access to ICT and training enables people to apply for jobs, as the application process for many jobs has moved online.

UNITED STATES

In New York City, the Science, Industry and Business Library at Queens Public Library, and Brooklyn's Business & Career Library (B&CL), run popular business plan competitions that offer guidance to participants, targeting current and prospective business owners from underserved communities. At B&CL, 25 percent of the participants are immigrants, 29 percent are unemployed or underemployed, and more than half have a household income below the median in New York City.¹⁶

GOAL 9 BUILD RESILIENT INFRASTRUCTURE, PROMOTE SUSTAINABLE INDUSTRIALIZATION AND FOSTER INNOVATION

Libraries are at the heart of research and academic life. They provide access to high speed Internet, research infrastructure and skilled professionals. In many countries, public and educational libraries are the major or only providers of public internet access at low or no cost, a critical means of increasing connectivity.¹⁷

LATVIA

For every dollar invested in public libraries in Latvia from 2008-2010, nearly \$2 in value (direct and indirect) was created. The return on investment of computer and Internet use in public libraries was even higher, returning more than \$3 for every \$1 invested.¹⁸

FINLAND

The Open Science Lab hosted by the National Library of Finland enables access for everyone to research publications, research data and methods used in research. Open Access is one of the core principles in furthering access to information.¹⁹

GOAL 10
REDUCE INEQUALITY
WITHIN AND AMONG
COUNTRIES

Equitable access to information, freedom of expression, freedom of association and assembly, and privacy are central to an individual's independence. Libraries help to reduce inequality by providing safe, civic spaces open to all located in urban and rural areas across the world.

MONGOLIA

Most of Mongolia's 15,000 blind and low vision people are out of work and receive little if any support. In 2010, Ulaanbaatar Public Library (UPL) and the Mongolian National Federation of the Blind built two recording studios to create talking books in digital DAISY format, hugely increasing the amount of accessible material, as well as opening up new worlds of learning for visually impaired people. The Mongolian Libraries Consortium (MLC) also successfully advocated for the adoption of the Marrakesh Treaty (2013) to facilitate access to published works for persons with print disabilities.²⁰

INTERNATIONAL

Libraries Without Borders provide access to information and resources in refugee camps through the Ideas Box, which enables people to access information via satellite internet connections, as well as including books. The Boxes are in part sponsored by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).²¹

14. a., b. és c. ábra: Részlet az IFLA **Access and opportunity for all. How libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda** című kiadványából (8., 9. és 10. cél)

Forrás: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/access-and-opportunity-for-all.pdf>

hatjuk figyelmen kívül (a kapcsolódó magyarázatok és szakirodalmi források tanulságosak lehetnek számunkra, részletes kifejtésükre azonban most nincs lehetőségünk).⁵⁰

- öregedő társadalom – Aging Advances (D)
- névtelenség – Anonymity (Tá)
- kitüntetések – Badging (O)
- kollektív hatás – Collective Impact (Tá)
- hálózati tanulás – Connected Learning (O)
- adatok mindenhol – Data Everywhere (Te)
- digitális bennszülöttek – Digital Natives (D)
- drónok – Drones (Te)
- felnőtté válás időbeli elhúzóda – Emerging Adulthood (D)
- rajongói közösségek – Fandom (Tá)
- gyors és minőségi – Fast Casual (Tá)
- tükrözött tanulás – Flipped Learning (O)
- játékosítás – Gamification (O)
- érintés-visszacsatolás – Haptic Technology (Te)
- jövedelemegyenlőtlenség – Income Inequality (G)
- tárgyak internete – Internet of Things (Te)
- csináld magad – Maker Movement (Tá)
- magánszféra határainak elmosódása – Privacy Shifting (Tá)
- ellenálló képesség – Resilience (K)
- robotok – Robots (Te)
- közösségi gazdaság – Sharing Economy (G)
- csatlakozás megszüntetése – Unplugged (Te)
- városiasodás – Urbanization (D).⁵¹

Hazai sodorvonalak

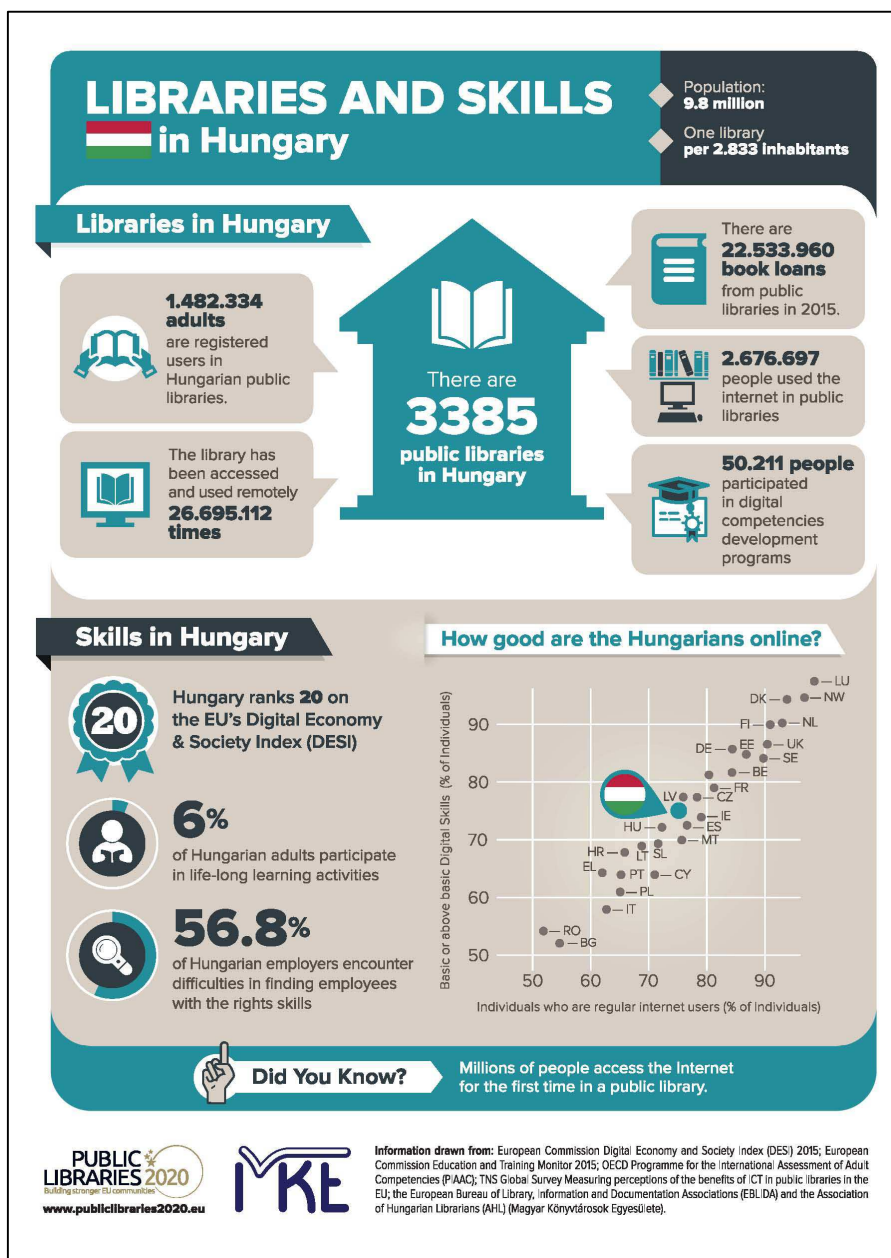
A kulturális ágazati irányítás által követendőnek tekintett utolsó önálló stratégiaként a *Portál Programnak* nevezett, 2008–2013 közötti időszakra szóló könyvtárfejlesztési koncepció⁵² tanulmányozható. Ennek folytatásaként országosan iránymutató dokumentumot nem ismerünk.⁵³ Bár a szakajtóban találkozhatunk a 2014–2018 közötti szakasz előkészítésére vonatkozó utalással,⁵⁴ a szakmai orientáció jellemzően *jogszabályok*⁵⁵, *nagyprojektek*⁵⁶ és *pályázatok*⁵⁷ segítségével valósul meg napjainkban. Itt említhető meg a Minősített Könyvtár cím és a Könyvtári Minőség Díj⁵⁸ elnyerését katalizáló *Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer (KKÉK)*,⁵⁹ mely a minőségbiztosítás révén tölt be bizonyos stratégiai célokat. Az EMMI képviselői különféle szakmai rendezvényeken vállalják fel az ágazati prioritásokat,⁶⁰ és a középhe-lyek is bevonják a szakma neves képviselőit a trendek hallgatók számára történő naprakész azonosításába, gyakorlati alkalmazásába.⁶¹ Az elkövetkezendő évek izgalmas, az egész hazai könyv-

tári hálózatra befolyással bíró kérdése nemzeti könyvtárunk, az Országos Széchényi Könyvtár hosszú távú fejlesztésének alakulása.⁶²

A szakmai szervezetek – a stratégiaalkotáson⁶³ túl – is igyekeznek rendezvények szervezésével, nemzetközi szakértői anyagok magyar nyelvű köz- zétételével, hazai és külföldi grémiumokban történő szerepvállalással előmozdítani a jövő tervezé- sét és a lobbitevékenységet. Az MKE 2016. no- vember 9. és 22. napján zajlott *Fejlesztés, fenn- tarthatóság, esély az IFLA trendek és a Lyoni dek- laráció tükrében* című, konferenciája keretében az említett dokumentumokban megfogalmazottakra adható magyar válaszokról, megoldásokról és eredményekről volt szó.⁶⁴ Az MKE, személy szerint Barátné Hajdu Ágnes elnök aktív közreműködője a *Public Libraries 2020 (PL2020)* EU-s kezdemé- nyezésnek,⁶⁵ a magyar adatok infografikán olvas- hatók és hasonlíthatók össze az európai mezőny- nyel (15. ábra).⁶⁶ Az MKE, valamint az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) által delegált ta- gokból 2014-ben alakult meg a könyvtáros életpá- lyamodell munkacsoport,⁶⁷ az IKSZ pedig alapító tagja az EMMI-kezdeményezésű *Kulturális Alapel- látási Kerekasztalának*.⁶⁸

Intézményi szinten példamutató a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) 2014–2020 közötti idő- szakra vonatkozó *Informálni, integrálni, inspirálni* mottójú stratégiai terve,⁶⁹ melyhez szakmai ren- dezvény is társult.⁷⁰ Ugyanígy meg kell említenünk az ELTE Egyetemi Könyvtárának 2016-ban immár ötödik részéhez érkezett *Hagyományok és kihívá- sok* szakmai napját.⁷¹

A képzés folyamatos korszerűsítése, az országos szakmai álláspontok kialakítása, illetve az intéz- ményi vélemények egységesítése érdekében a *Debreceni Egyetem, az Eötvös Loránd Tudo- mányegyetem, az Eszterházy Károly Főiskola, a Nyugat-Magyarországi Egyetem,*⁷² a *Pécsi Tudo- mányegyetem, a Szegedi Tudományegyetem,* valamint az *Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégi- uma, az Informatikai és Könyvtári Szövetség,* illet- ve a Magyar Könyvtárosok Egyesülete képviselői 2015. március 24-én az ELTE BTK-n tartott ülé- sükön megalakították a *Könyvtár- és Információtu- dományi Képzések Kollégiumát (KIKK)*.⁷³ Az okta- tásfejlesztési grémium példaértékű munkájával – a dolgozatunkban is tárgyalt nemzetközi szakmai programok adaptálásával – készültek el az infor- matikus könyvtáros alapszak és a könyvtártudo- mány mesterszak *képzési és kimeneti követelmé- nyei (KKK)*.⁷⁴

15. ábra: Libraries and skills in Hungary című infografika

Forrás: <http://www.publiclibraries2020.eu/sites/default/files/atoms/files/Hungary.pdf>

Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézete 2013 novemberében indította el *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság* című kétévente, a Magyar Tudomány Ünnepe keretében látogatható immár kétnapos, nemzetközi konferenciáját, ahol ugyancsak lehetőség nyílik a külföldi és hazai trendek, valamint stratégiai célok tárgyalására.⁷⁵ A 2015-ös ülés félszáz előadója közül nehéz néhányat kiemelni. Vendégünk volt többek között *Silvia*

Stasselová, a szlovákiai Könyvtárak és Könyvtárosok Egyesülete elnöke, a pozsonyi Egyetemi Könyvtár főigazgatója, aki a modern könyvtárépítészetről tartott előadást, de gazdag könyvtárhasználói tapasztalatairól számolt be külföldi kitekintéssel *Frank Tibor* történész, akadémikus és *Déri Balázs* klasszika-filológus, egyházzenész tanszékvezető professzor, valamint természetesen a stratégiai tervezés is napirendre került *Fodor Péter*, a FSZEK főigazgatója prezentálásában.⁷⁶

A könyvtáros felelőssége

A könyvtár évezredes kultúrák közvetítő, klasszikus szerepe a 21. századra jelentősen kiegészül: napjainkban multifunkciós intézményről beszélhetünk, mely komplex szolgáltatásokkal áll használói rendelkezésére. A könyvtár segít a társadalmi különbségek mérséklésében, bárki használhatja, a brókertől a fedél nélkülig. A világon, az Európai Unióban és hazánkban is a *legnagyobb kulturális intézményrendszer* a könyvtári hálózat, amely nyitott, mindenki számára szabadon hozzáférhető. Nagy László *Ki viszi át a Szerelmet* című versének analógiájára, így bátran kijelenthetjük, hogy a könyvtár a teremtés, az alkotás és az emberi értékek mellett a végtelen időskiban ismétlődő közösségteremtés továbbélését jelenti a jövő számára: *társadalom nincs könyvtár nélkül és fordítva*.⁷⁷ Minden eddigi korszaknál hangsúlyosabb *szakmai felelősségünkhöz* nem fér kétség, hiszen a könyvtárat mi, könyvtárosok vesszük át a túlsó partra...

Hivatkozások és jegyzetek

- ¹ KISZL Péter: Könyvtárak a közösségért – New Yorkban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 61. évf. 2014. 9. sz. 315. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5941&issue_id=563
- ² The State of America's Libraries Report 2014. A report from American Librarian Association. = American Libraries. Special issue. 81 p.
<http://www.americanlibrariesmagazine.org/issue/state-americas-libraries-2014>
- ³ Bill & Melinda Gates Foundation:
<http://www.gatesfoundation.org>
- ⁴ Az Aspen Intézet jelenleg futó könyvtári programjairól részletesebben: Aspen Institute, Communication and Society Program, Dialogue of Public Libraries:
<https://www.aspeninstitute.org/programs/communications-and-society-program/dialogue-on-public-libraries>
Ezen belül kiemeljük: Roundtable on Library Innovation:
<http://csreports.aspeninstitute.org/Dialogue-on-Public-Libraries> és <http://www.libraryvision.org>, továbbá GARMER, Amy K.: Libraries in the Exponential Age Moving from the Edge of Innovation to the Center of Community. Washington, Aspen Institute. 2016. 41 p.
http://csreports.aspeninstitute.org/documents/Libraries_Exponential_Age.pdf
- ⁵ HILRETH, Susan – SULLIVAN, Maureen: Rising to the challenge: re-envisioning public libraries. = Journal of Library Administration. Vol. 55. 2015. 5-8. 647-

657. p. Ref.: KOLTAY Tibor: A közkönyvtár újragalmazása. = Könyvtári Figyelő. 26. (62.) évf. 2016. 1. sz. 123-124. p.
- ⁶ Sose gondolná, hogy mire jó egy könyvtár. = Piac és Profit. 2015. december 28.
<http://www.piacprofit.hu/gazdasag/sose-gondolna-hogy-mire-jo-egy-konyvtar>
- ⁷ Sacramento Public Library. Services:
<http://www.saclibrary.org/Services>
- ⁸ Berkeley Public Library Tool Lending Library:
<https://www.berkeleypubliclibrary.org/locations/tool-lending-library>
- ⁹ A rendkívül változatos tevékenységeket a könyvtárosok társadalmi megítélésével (egyszerűbben fogalmazva a sztereotípiákkal) párhuzamba állítva ehelyütt szeretnénk felhívni a figyelmet a következő ALA-kötetre: The Librarian Stereotype: Deconstructing Perceptions and Presentations of Information Work. Ed. by PAGOWSKY, Nicole and RIGBY, Miriam. Chicago, Association of College and Research Libraries. 2014. 294 p. ISBN 9780838987049
- ¹⁰ A számtalan vonatkozó nemzetközi publikációból két kiragadott példa: SEAL, Robert A.: Library spaces in the 21st century. Meeting the challenges of user needs for information, technology, and expertise = Library Management. Vol. 36. 2015. 8-9. 558-569. p és GISOLFI, Peter: New Trends that Define the 21st-Century Library. In: Advances in Library Administration and Organization. Vol. 33, Emerald Group Publishing Limited. 2015. 173-195. p. ISBN 9781784419103
- ¹¹ United States. Department of Agriculture, Food and Nutrition Service, Summer Food Service Program:
<http://www.fns.usda.gov/sfsp/summer-food-service-program>
- ¹² A mozgókönyvtárakról bővebben: HEGYKÖZI Ilona – TÓTH Máté: Mozcokönyvtári szolgáltatások. Szakirodalmi szemle. Budapest, OSZK Könyvtári Intézet. 2005. 31 p.
<http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/mozgokonyvtariszolgaltatasok.rtf>
és Mobile Library Guidelines. Revision by a working group of the IFLA Public Libraries Section, Coordinated by STRINGER, Ian. Hague, IFLA Headquarters. 75 p. (IFLA Professional Reports; 123) ISBN 9789077897454
<http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/123.pdf>
- ¹³ A könyvtár elnevezésről és kapcsolódó szakmai álláspontokról való értekezés nem célja dolgozatunknak, véleményünk azonban, hogy a terminológia ugyan valóban nem közvetíti teljes mértékben az intézményhálózat jelentősen kiszélesedett szerepét, azonban továbbra is ennek alkalmazását tartjuk kívánatosnak. Nyomós érveként hozhatjuk, hogy „jobb”

megnevezést még nem sikerült megalkotni, s az egész világon, a társadalom minden rétege tradicionálisan ismeri, egyértelműen képes beazonosítani a megjelölés mögötti közgyűjteményi szolgáltatásokat. A gyakorlatban leginkább elterjedt kiegészítés az intézménynevekben a könyvtár mellé feltüntetett információs központ. Két hazai példa: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ. Ennek analógiájára vö.: KOLTAY Tibor – PRÓKAI Margit: Terminológiai változások a XX-XXI. századi könyvtártudományban. = Magyar Terminológia. 3. évf. 2010. 2. sz. 269-283. p.

¹⁴ „The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) is the leading international body representing the interests of library and information services and their users. IFLA is an independent, non-governmental, not-for-profit organization with over 1300 members in nearly 140 countries. We work to improve access to information and cultural heritage resources for the global community in this rapidly changing digital and print environment. Our key initiatives include access to digital content, international leadership, outreach, cultural heritage, and multilingualism. In our professional programmes we build the capacity of our members, and set the professional agenda through development of guidelines, standards, publications and events around the world. IFLA's status as the global organisation for library and information services ensures that our voice is represented through formal relations with the UN and other organisations.” Forrás: IFLA Trend Report 2016 Update 2. p.
<http://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf>

¹⁵ A stratégiai tervezés jelentőségére találóan rámutat az IFLA Trend Report 2016 Update mottója is: „It is far better to foresee even without certainty than not to foresee at all.” (Jules Henri Poincaré, The Foundations of Science, 1913.)

¹⁶ KISZL Péter: i. m. 316. p.

¹⁷ Gondoljunk csak például a Google és a közösségi alkalmazások térhódítására a mindennapi információadásban vagy az elektronikus dokumentumok sokszínű előfordulásaiból, gyors változásaiból (avulásaiból, illetve eddig ismeretlen formák születéséből) és egyéb jellemzőiből származó archiválási, feltárási problémákra, de leginkább az információbőség vs. információinség kérdéskörére, illetve a mennyiség vs. minőség időtényezővel fűszerezett információgazdálkodási összefüggéseire.

¹⁸ Az IFLA Trend Report címe is erre utal: Riding the Waves or Caught in the Tide? Navigating the Evolving Information Environment 16 p.
http://trends.ifla.org/files/trends/assets/insights-from-the-ifla-trend-report_v3.pdf

¹⁹ Herakleitosznak tulajdonított bölcsesség.

²⁰ Vö. „Nemzetközi tanulmányok igazolják, hogy a könyvtárhasználat számos pozitív hatást gyakorol a könyvtárlátogatókra. Befolyásolja az olvasási és tanulási készséget, az egyéni jólétet és a nemzeti identitást. ... A könyvtári intézmények a látogatók legszélesebb körének megszólítására törekszenek, ezért egyre változatosabb szolgáltatásokat biztosítanak, mégis jól látszik, hogy a könyvtárlátogatók jelentős része még mindig a szó szoros értelmében: olvasó. ... Hiszen az olvasás nem csupán szórakozás: egy 2008-as tanulmány szerint hatással van az életminőségre, a gazdasági jólétre, az egészségre, a családi életre, a polgárok tudatosságára. ... Tehát amikor az emberek jóléte kapcsán a könyvtárak jelentőségéről esik szó, nem kell feltétlenül új szolgáltatási területek kialakítására gondolni, mivel fontosabb lehet a könyvtár hagyományos funkcióinak megerősítése.” Forrás: TUOMI, Pirjo: Reading, libraries and well-being. = Scandinavian Library Quarterly. Vol. 49. 2016. 1-2. 22-24. p. Ref. TÓTH Béla István: Olvasás, könyvtárak és jólét. = Könyvtári Figyelő. 26. (62.) évf. 2016. 3. sz. 449. p.

²¹ Az oktatás („good education”) világszerte kiemelt jelentőségét támasztja alá toronymagas elsőbbségével: MY World Analytics. United Nations:
<http://data.myworld2015.org>

²² Prof. Ian Goldin, Oxford Martin School, University of Oxford: <http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/people/1>

²³ European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) Annual Meeting and Business Forum 11-12 May 2016, London:
<https://am2016.ebrd.com>
Az előadás megtekinthető:
<https://www.youtube.com/watch?v=dvUJWlwfSCBQ>

²⁴ BRÜCKNER Gergely: Szép új világ. = Figyelő. 59. évf. 2016. 30. sz. 59-62. p.

²⁵ IFLA World Library and Information Congress. 79th IFLA General Conference and Assembly. 17-23 August 2013, Singapore:
<http://www.ifla.org/past-wlic/2013/ifla79.htm>

²⁶ IFLA Trend Report: <http://trends.ifla.org>

²⁷ Részletesebben ld.: DIPPOLD Péter: Trendek az európai könyvtárügyben. = Könyvtári Figyelő. (60.) 24. évf. 2014. 1. sz. 71-72. p.
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00090/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2014_1_071-112.pdf
és SIPILÄ, Sinikka: A könyvtárak és az átalakulás (Libraries and Transformation) című, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megalakulásának 80. évfordulója alkalmából szervezett konferencián, 2015. november 25-én, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen elhangzott előadásának magyar nyelvű összefoglalója (készítette: DÁVID Boglárka).

- <http://docplayer.hu/17806010-2015-november-25-sinikka-sipila-a-konyvtarak-es-az-atalakulas-libraries-and-transformation-1.html>
- 28 IFLA Trend Report 2016 Update: <http://trends.ifla.org/update-2016>
- 29 IFLA Strategic Plan 2016-2021. Endorsed by the IFLA Governing Board. December 2015. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/2016-2021.pdf>
- 30 IFLA 2015-2017 Governing Board: <http://www.ifla.org/governing-board>
- 31 IFLA Strategic Programme on Preservation and Conservation (PAC): <http://www.ifla.org/pac>
- 32 United Nations (UN): <http://www.un.org>
- 33 IFLA International Advocacy Programme: <http://www.ifla.org/node/10092>
- 34 IFLA Building Strong Library Associations: <http://www.ifla.org/bsla>
- 35 Sinikka Sipilä: <http://www.ifla.org/past-presidents/sinikka-sipila>
- 36 The Lyon Declaration: <http://www.lyondeclaration.org>
- 37 Donna Scheeder: <http://www.ifla.org/president>
- 38 IFLA takes Lyon Declaration to the UN, 23 February 2015: <http://www.ifla.org/node/9427>
- 39 BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: A Lyoni nyilatkozat az ENSZ előtt. = Könyvtárvilág. 3. évf. 2015. 2. sz. <http://mke.info.hu/konyvtarvilag/2015/05/ifla-a-lyoni-nyilatkozat-az-ensz-elott/2133>
- 40 United Nations, Millennium Development Goals: <http://www.un.org/millenniumgoals>
- 41 United Nations. A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. 70/1.: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E és United Nations Sustainable Development: <https://sustainabledevelopment.un.org>
- 42 Részletesen ld.: FARAGÓ Tibor: A fenntartható fejlődés új ENSZ-programja. 2015. szeptember 25. 9 p. <http://www.menszt.hu/content/download/3185/12907/file/SDGsFarag%C3%B3Tibor.pdf> és Magyar ENSZ Társaság Fenntartható fejlődési célok: http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemz_etek_szervezeterol/fenntarthato_fejlodesi_celok
- 43 Toolkit: Libraries and the post-2015 development agenda. January 2015. Second version. 28 p. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/ifla-post-2015-a2i-libraries-toolkit-v2.pdf>
- 44 Libraries and implementation of the UN 2030 Agenda. October 2015. First version. 19 p. <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/libraries-un-2030-agenda-toolkit.pdf>
- 45 Access and opportunity for all. How libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/access-and-opportunity-for-all.pdf>
- 46 Libraries can drive progress across the entire UN 2030 Agenda <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdgs-insert.pdf>
- 47 Institute of Museum and Library Services: <https://www.ims.gov>
- 48 ALA Center for the Future of Libraries: <http://www.ala.org/transforminglibraries/future>
- 49 Ebbe a kategóriába tartozó trendet még nem közölt az ALA.
- 50 Az egyes elnevezések annyira új keletűek, hogy gyakran még nincs bevált magyar megfelelőjük, ezért az angolt is feltüntetjük.
- 51 ALA Center for the Future of Libraries. Trends: [http://www.ala.org/transforminglibraries/future/trends#Organization and Classification of Trends](http://www.ala.org/transforminglibraries/future/trends#Organization%20and%20Classification%20of%20Trends)
- 52 Koncepció a könyvtárfejlesztésről. Portál program – a könyvtárügy stratégiája 2008-2013. Budapest, 2007. december. 5 p. http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/portl_miniszteri_elfogadott_1.rtf
- 53 A hiányra az egyes intézményi stratégiák is rávilágítanak, pl.: „Tekintettel arra, hogy nem készült el a 2014-től érvényes országos könyvtári stratégia, így ahhoz való igazodás nem lehetséges.” Forrás: A József Attila Megyei és Városi Könyvtár stratégiája 2015-2020. <http://www.jamk.hu/?q=hu/konyvtarunk/strategia>
- 54 SKALICZKI Judit: Az új stratégia alapja egy új szakmapolitikai koncepció. A 2014-2018 közötti országos könyvtári stratégia előkészítéséhez. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 21. évf. 2012. 8. sz. 10-17. p. http://epa.oszk.hu/01300/01367/00204/pdf/EPA01367_3K_2012_08_10-17.pdf
- 55 Pl.: 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről; 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól; 1486/2015. (VII. 21.) Korm. határozat a Digitális Nemzet Fejlesztési Program megvalósításával kapcsolatos aktuális feladatokról, valamint egyes kapcsolódó kormányhatározatok módosításáról.

- 56 Pl.: Elektronikus Dokumentumküldés Országos Rendszere, Adatbázisa és Dokumentumtára – ELDORADO:
<https://eldorado.oszk.hu>
- 57 Pl.: EFOP-1.3.1-15 Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás
<https://www.palyazat.gov.hu/efop-131-15-cselekv-kzssgek-aktv-kzssgi-szerepvllals>
és EFOP-3.3.3-VEKOP/16 Országos múzeumi és könyvtári központi fejlesztés
<https://www.palyazat.gov.hu/efop-333-vekop-16-orzsgos-mzeumi-s-knyvtri-kzponti-fejlesztzs>
- 58 12/2010. (III. 11.) OKM rendelet a Minősített Könyvtár cím és a Könyvtári Minőségi Díj adományozásáról
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000012.OKM
és OSZK Könyvtári Intézet. Pályázat a Minősített Könyvtár címre és a Könyvtári Minőségi Díjra:
<http://ki.oszk.hu/content/p-ly-zat-min-s-tett-k-nyvt-r-c-mre-s-k-nyvt-ri-min-s-gi-d-ira>
- 59 EMMI. Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer. A könyvtári önértékelés szakmai szempontjai. Budapest, 2010. 39 p.
<http://www.kormany.hu/download/c/8d/50000/K%C3%B6nyvt%C3%A1ri%20K%C3%B6z%C3%B6s%20%C3%89rt%C3%A9kel%C3%A9si%20Keretrendszer.doc>
- 60 Erre jó alkalmat adnak az MKE éves vándorgyűlései, két példa: SÖRÉNY Edina: A könyvtári stratégia céljai 2014-2020. Előadás 2013. július 18-án Egerben, az MKE 45. vándorgyűlésének Stratégia előtt című kispulnaris ülésén
http://mke.info.hu/konyvtarvilag/files/2013/08/A-k%C3%B6nyvt%C3%A1ri-strat%C3%A9gia-c%C3%A9ljai-2014-2020_Soreny-Edina.pdf
és SEPSEY Tamásné VÍGH Annamária köszöntője 2016. július 7-én, az MKE 48. vándorgyűlésének nyitó plenaris ülésén Veszprémben.
<http://vandorgyules.ekmk.hu/index.php/program/programok>
- 61 Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének kezdeményezéseit ismerteti: KISZL Péter: Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés – könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Könyvtári Figyelő. 25. évf. 2015. 4. sz. 443-462. p.
<http://ki.oszk.hu/kf/2016/01/tudomanyos-orokseg-es-gyorsulo-fejlodes-%E2%80%93-konyvtaroskepzes-az-eotvos-lorand-tudomanyegyetemen>
és KISZL Péter: Generációk találkozása: kérdések és válaszok napjaink könyvtárügyéről. = Könyvtári Levelező/lap. 28. évf. 2016. 8. sz. 7-13. p.
<http://kll.org.hu/cikk/xxviii/08-4/generaciok-talalkozasa-kerdesek-es-valaszok-napjaink-konyvtarugyerol>
- 62 1316/2016. (VII. 1.) Korm. határozat az Országos Széchényi Könyvtár hosszú távú stratégiájának megvalósításából adódó feladatokról
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196279.324032
és 1387/2016. (VII. 21.) Korm. határozat az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztésével összefüggő feladatokról
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196596.324873
- 63 Ld. pl. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete stratégiája a 2016-2021 közötti időszakra:
<http://mke.info.hu/rolunk/strategia>
- 64 Fejlesztés, fenntarthatóság, esély az IFLA trendek és a Lyoni deklaráció tükrében: konferenciasorozat:
<http://mke.info.hu/blog/2016/11/fejleszt-es-fenntarthatosag-esely-az-ifla-trendek-es-a-lyoni-deklaracio-tukreben-konferenciasorozat>
- 65 Public Libraries 2020:
<http://www.publiclibraries2020.eu>
- 66 Public Libraries 2020 Library factsheets per country:
<http://www.publiclibraries2020.eu/content/country-factsheets>
Vö. az amerikai trendekkel: BARTON Dávid – KISZL Péter: Könyvtári infografikák – tényképek a tengerentúlról. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 62. évf. 2015. 9. sz. 314-332. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6083&issue_id=573
- 67 BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Könyvtáros életpálya, tudatos karrierépítés. = Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival. Szerk. BODA Gáborné KÖNTÖS Nelli – KISZL Péter. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2015. 10. p.
http://lis.elte.hu/KONYVTAR/pdf/2015_Vkqv2_absztraktkotet.pdf
és EMMI. Új kihívások előtt a könyvtári szakma. 2014. november 26.
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/uj-kihivasok-elott-a-konyvtari-szakma>
- 68 EMMI. Megalakult a Kulturális Alapellátás Kerekasztala. 2014. szeptember 30.
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/hirek/megalakult-a-kulturalis-alapellatas-kerekasztala>
- 69 Informálni, integrálni, inspirálni. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai terve 2014-2020. 2014. december. 1. 46 p.
http://www.fszek.hu/?tPath=/view/&documentview_type=save&documentview_site=4607&documentview_id=17546
- 70 Informálni, integrálni, inspirálni – közkönyvtárak a XXI. században:
http://www.fszek.hu/?article_hid=31467

- ⁷¹ Hagyományok és kihívások V. – Országos könyvtár-
szakmai rendezvény az Egyetemi Könyvtárban:
<https://konyvtar.elte.hu/hu/cikk/hagyomanyok-es-kihivasok-v-orszagos-konyvtarszakmai-rendezveny-az-egyetemi-konyvtarban>
- ⁷² A Savaria Egyetemi Központ 2017. február 1-jétől az
ELTE része, ld.: Jövőre új campuszal bővül egye-
temünk:
<https://www.elte.hu/content/jovore-uj-campuszal-bovul-egyetemunk.t.12467>
- ⁷³ KISZL Péter: Az informatikus könyvtáros alap- és
mesterszak aktualitásairól a Könyvtár- és Információ-
tudományi Képzések Kollégiuma megalakulásának
tükreben. = Könyvtári Levelező/lap. 27. évf. 2015. 7.
sz. 3-12. p.
<http://kll.org.hu/uploads/issue-pdfs/8301a1c91108444262f197c696e65044/kll1507.pdf>
és KISZL Péter: Újratervezés a könyvtároskép-
zésben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató. 62.
évf. 2015. 11-12. sz. 399-414. p.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=6126&issue_id=575
- ⁷⁴ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási
szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési
és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári fel-
készítés közös követelményeiről és az egyes tanár-
szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló
8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról:
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=196922.325525
- ⁷⁵ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Inté-
zet. Valóságos könyvtár – könyvtári valóság konfe-
rencia:
<http://lis.elte.hu/vkkv>
- ⁷⁶ ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet
Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. konferen-
cia programja absztraktokkal és prezentációkkal:
<http://lis.elte.hu/vkkv/VKKV2> és BODA Gáborné
KÖNTÖS Nelli – KISZL Péter (szerk.): i. m.
- ⁷⁷ Vö. RYDELL, Anders: Libraries are vital meeting
places. = Scandinavian Library Quarterly. Vol. 49.
2016. 1-2. 8-10. p. Ref. HEGYKÖZI Ilona: A könyvtá-
rak igen fontos találkozási pontok. = Könyvtári Figye-
lő. 26. (62.) évf. 2016. 3. sz. 429. p.

Az elektronikus dokumentumok letöltési ideje: 2016. december 8.

Beérkezett: 2016. XII. 12-én.

Kiszl Péter

habilitált egyetemi docens,
az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézetének
igazgatója, Információtudományi
Tanszékének és Könyvtártudományi
doktori programjának vezetője.
E-mail: kiszl.peter@btk.elte.hu

Fodor János

Megosztás vagy szerkesztés?

A könyvtár változó szerepe a közösségi médiában

„Szabad-e komolyan venni, tájékoztatási célokra munkaterületünk szerves részévé tenni a közösségi médiát, érdemes-e komoly energiákat fektetni meglévő, rendszerezett médiafelületeink mellett e második, párhuzamos hálózati jelenlétbe is?” – e kérdéssel kezdtük a 2013 során végzett kutatások eredményét 2014-ben közreadó beszámolóunkat[1], utalva a Facebook közönségének nemzedéki súlyponteltolódásával kapcsolatos aggályokra, az oldal népszerűségvesztésének hírére, majd annak részleges cáfolatára hivatkozva, s nem utolsósorban riasztó trendként említve a „lájkvadász” oldalak és „mémgyárak” szaporodását.

A 2014 tavaszán lezárult felmérés óta a felhasználók körében nem vesztett népszerűségéből a Facebook, azonban minden eddiginél több kétség fogalmazódik meg hatásáról. Univerzális tájékoztató eszközként, a közösségi média legfontosabb felületeként szerepe egyre meghatározóbb, de működésével kapcsolatban publicisztikák[2] és tudományos kutatások[3] egyaránt felvetnek a könyvtári jelenlét szempontjából is fontos problémákat.

A kutatás folytatásáról most beszámolva a könyvtári jelenlét jelentős változásairól nem tudósíthatunk, de friss felmérésünk és a közösségi média helyzetének változása tükrében a korábban megkíséreltnél világosabb képet rajzolhatunk a könyvtár előtt álló szereplehetőségekről. Meggyőződésünk, hogy a természetes hálózati tudásmegosztás és a tudatos tartalomszerkesztés határvonalának megismerése, érzékelése a könyvtáros hivatás és könyvtári szolgáltatások jövője szempontjából is stratégiai fontosságú.

Tárgyszavak: közösségfejlesztés; médiakutatás; könyvtár;
kulturális szolgáltatás

Visszatekintés, kutatási háttér

A Web 2.0 könyvtártudományi recepcióját az ezredforduló utáni első évtized közepén a Könyvtár 2.0 "mozgalom" lelkesedése határozta meg. Az évtized végére azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a technológiai változásokra reagálva nem elegendő beépíteni a meglévő szolgáltatások közé a blogot, közösségi könyvjelzőzést és kollaborálásra hívó interaktív felületeket. A közösségi web és a közösségi média átformálta olvasóink, kutatóink tájékoztató rutinját, a könyvtáraknak tartalomszolgáltatóként kellett megjeleníteniük a Facebookon, Twitteren. A könyvtártudományi képzésen tanuló fiatalok ma már a mobil hálózati eszközök spontán felhasználói, s komoly képzési kihívás lépést tartani igényeikkel, a szakma és tudomány hagyományait megtartva összeegyeztetni a folyamatosan változó hálózati ismeretek és könyvtártudományi, történeti háttérrel.[4]

2013-ban, az ELTE Egyetemi Könyvtár felkérésére, a felsőoktatási tájékoztatás és a kutatástámogatás szempontjait fókuszba helyezve vizsgáltuk meg a hazai könyvtárak közösségi-média-jelenlétét. Az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében zajló tartalomszolgáltatás-kutatási projektek[5] részeként hallgatóimmal kialakított szempontrendszer alapján, összesen 126 Facebook-oldal több mint 4500 posztját vizsgáltuk meg a 2013-as év tavaszi és őszi félévében, majd 2014 tavaszán, az eredmények értékelése mellett szűrőpróbaszerűen ellenőriztük a tendenciák esetleges változását, s a megelőző időszak kiugró értékeit felmutató szereplők további működését.

A kutatás folytatásaként 2016 tavaszán újabb 2200 aktuális bejegyzést elemeztünk 90 könyvtár közösségi jelenlétét vizsgálva. A megfigyelt oldalak egy havi poszttermését, vagy (ritkán posztoló oldalak esetén tágabb időkeretet engedve) legalább 20 bejegyzését, (gyakran posztoló oldal esetén szű-

kebb időkeretben) legfeljebb 30 egymást követő posztját vizsgáltuk meg. Mértük az egyes posztok *sikerét*, az oldalak hatékonyságát „lájkolóik” és intézményük hatókörének arányában, posztolási gyakorlatuk jellemzőit (periodicitás, tipikus posztolási gesztusok, posztösszetevők) és a posztok tartalmának viszonyát a posztoló intézmény működési köréhez. Kutatásunk alapja, a posztok hatásának számszerűsítése nem támaszkodhatott másra, mint a kedvelések és a továbbosztások posztok alatt feltüntetett publikus adataira. A korábbi kutatás óta bevezetett együtt érző, dühös stb. kedveléseket egyenértékűnek vettük a korábbi, „sima lájkolással”. Mérőszámunk meghatározásában ugyanakkor figyelembe vettük a posztolástól a mintavétel időpontjáig eltelt időt (egy munkahétig fokozatosan csökkenő arányú hatásvövedésként feltételezve), valamint a poszt által generált kommunikáció további azonosítható nyomait, így a kommentek számát, a kommentekben kialakuló párbeszédet, a posztoló bekapcsolódását a párbeszédbe, s az esetleges kommentelői tartalomjegyzékek megjelenését a poszthoz kapcsolódva kialakult diskurzusokon belül.

Újabb felmérésünk részleteit, adatait kutatásunk weboldalán elérhetővé tettük[6], de a 2014-es publikáció részletes elemzéseit, az adatok grafikus ábrázolásának megismétlését nem tartjuk indokoltnak, mert a friss adatok nem mutatnak jelentős eltérést, s korábban közölt ábráink érvényesek maradtak. A felmérés alapvető eredményeinek áttekintése mellett érdemesnek tartjuk viszont kiemelni a kutatás folytatása során megformálódott új szempontokat és összegezni az eltelt három évben bekövetkezett változásokhoz kapcsolódó tanulságokat.[7]

Digitális gyűjtemények jelenléte a közösségi médiában

Kutatásunk folytatásának háttéréhez tartozik, hogy 2016-os felméréseinkben kiemelt figyelmet fordítottunk a digitális táruk, digitalizált gyűjtemények megjelenésére, mind önálló, mind fenntartói Facebook-identitás formájában. Tartalomszolgáltatást kutató egyetemi műhelyünkben 2015-től építjük nyilvántartásunkat a magyar nyelvű szövegtárak, digitális könyvtárak vizsgálataiból[8]. Az időről időre egységes kritériumok szerint tesztelt több, mint hetven digitális gyűjtemény elemzése, ha nem is ad teljes képet a hazai digitalizációról, szignifikáns mintaként már használható nemzetközi összehasonlításra, kutatások kezdőpontjaként is.

Vizsgálataink szempontrendszerét is annak megfelelően alakítottuk ki, hogy a legkülönbözőbb kivitelezésű digitális táruk elemzésére, értékelésére legyen alkalmas, elfogadva a különböző színvonalú, fejlettségű technológiák létjogosultságát, de a közösségi médiamegjelenés lehetőségeit kimutassa a most Facebookon keresett és elemzett gyűjtemények esetében is.

A vizsgált gyűjtemények jelentős (technikailag korszerűbb, újabban létrehozott) részénél megtaláljuk a tételek megosztását segítő kialakítást, olykor ikonok, gombok szerepeltetését is. A közösségi médiajelenlét felmérési mintájának összeállítása során mégis egyértelművé vált, hogy a natív digitális gyűjtemények jelenléte elhanyagolható a közösségi médiatartalomban. Néhány, már korábban is aktív szereplőtől eltekintve az újabban létesült (pl. az Arcanum által létrehozott) vagy nagyobb könyvtáraink gondozásában működő, önállóan és elkülöníthetőnek tekinthető gyűjtemények nem jelennek meg önállóan a Facebookon, így jóformán tudomást sem szerezhet róluk az, aki a közösségi médiából tájékozódik érdekes tartalmakról. Így továbbra is néhány, a közösségi weben beágyazottabb, vagy tágabb médiamegjelenéssel támogatott gyűjtemény (Fortepan, Mai Manó Ház) aratja le – a sikerükkel bizonyíthatóan meglévő – közösségi érdeklődést a digitalizált tartalmak iránt.

Az idő- és kapacitáshiány mellett figyelembe kell vennünk azt is, hogy könyvtáraink digitális gyűjteményei, az Arcanum dokumentumtárai és az egyetemek repozitóriumai napjainkra kettős helyzetet teremtettek: az átlagfelhasználóban egyre inkább tudatosul, hogy – ha nem is teszik gyakran, de – van hova fordulniuk otthonról, vagy telefonjuk képernyőjén keresztül: léteznek a nagyszabású digitalizációs projektek a magyar kultúra és tudomány örökségének hozzáférhetővé tételére. A könyvtárosok pedig a fejlődés eredményeként elfogadják, hogy a dokumentumok közzétételére e digitális dokumentumtárak kínálják a korszerű, hatékony, hosszú távon fejleszthető gyakorlatot. Számolnunk kell azonban azzal is, hogy a hagyományosan sokszintű tájékoztatás könyvtári feladatkörét mindkét szemszög megkérdőjelezheti: az olvasók kevésbé igénylik a könyvtártól, hiszen személyes, virtuális eszköztárak részeként létező, jól kereshető, elérhető archívumokat tételveznek, a létrejött befogadó digitális táruk pedig előre tervezett automatizmusuk okán nem is számol(hat)nak azzal a közvetlen, rugalmas és személyes tájékoztató kapcsolattal, amely egy-egy gyűjteményrész és szakértő könyvtárosai között korábban működött.

Idei kutatásunk is azt igazolta, hogy a kreatív könyvtáros munkára, jelenlétre, tájékoztató munkára a digitalizált gyűjtemények, adattárak gondozásában éppen úgy szükség volna, mint a szolgáltatástervezés szakmai és tartalmi előkészítésében, a létrejött vagy készen felhasználható tartalomszolgáltató eszközök testreszabásában. A fejlesztésekhez nélkülözhetetlen informatikai kompetenciák mellett az elkészült eszközök hatékony használata könyvtáros-kompetencia marad, s az informatikus-könyvtáros-képzés komplex, önmagában is interdiszciplináris részterülete.

Alapvető jellemzők

Tér, idő, kötődések – a közös kontextusról

A 2200 poszt részletező tartalmi elemzésére nem vállalkozhatunk, de alapvető, témamegjelölő feljegyzést az adatrögzítés során gyakran készítünk, hogy a kiugróan sikeres, vagy sikertelen megosztások tartalmi vonatkozásait könnyen áttekinthessük, utólag könnyen felidézhesük. A feljegyzéseket áttekintve egyértelmű tanulság, hogy a siker tartalmi vonatkozásának legfontosabb összetevője változatlanul a közös és átfogó kontextus megléte.

A mémként kategorizálható megosztások sikeréhez ritkán mérhető a könyvtári tartalommegosztások terjedése, tetszésindexe, visszhangja, hiszen a közösségi médiát szórakoztató "műsorfolyamként" élvező és megosztó felhasználók elérhető teljességén belül értelemszerűen csak akkora hatást érhetnek el, amekkora hányadukat az adott könyvtár gyűjtőköre megérinti, foglalkoztatja, s akik ismerőseikkel is osztani vélik vonzódásukat, érdeklődésüket.

Tartalmi gyorselemzésünk megerősítette, hogy a megosztástételek sikeresebb felében változatlanul dominálnak az idősíkokhoz, évfordulókhoz, térhez vagy közösen ismert közeghez köthető kreatív bejegyzések és ajánlók – a megosztások sikertelenebb részében pedig dominálnak a praktikus értesítések, az intézmény működésével kapcsolatos (pl. nyitvatartásról szóló) hírek, bejegyzések.

A kohézió vizsgálata

Bár a tartalmi leírások mélyelemzése, a megosztások helyi kontextusának értelmezése, s így az eseti tartalmi közléseknek a népszerűsége gyakorolt hatása is nagyobb léptékű kutatás keretében

vizsgálható, a gyűjtés során következetesen besoroltuk a megosztott bejegyzéseket tartalmuk különböző jellemzőit leíró kategóriákba.

A posztok tartalmának viszonyát a posztoló intézmény működési köréhez nyolc kategóriába sorolva tipizáltuk az egészen tág, kizárólag a hálózati jelenléttel és identitással összefüggő "nincs kapcsolat"-tól a személyes viszonyok megjelenítését biztosító felhasználói és munkatársi kapcsolódásokig:

Mi kapcsolja össze a mintában megosztott posztokat és az oldalak tulajdonosait?

- 870 megosztás: 41% – a gyűjtemény (tartalmi megosztások, ízelítők, gyarapodási hírek, összefüggő események),
- 561 megosztás: 26% – tágabb szakma/kultúra/lokalitás,
- 363 megosztás: 17% – gyűjtőkör, gyűjtőköri aszociáció,
- 163 megosztás: 8% – felhasználók/látogatók személye (pl. könyvtárhoz kötődő eredmény, él-mény, kezdeményezés),
- 130 megosztás: 6% – nincs kapcsolat (pl. vírusfigyelmeztetés),
- 37 megosztás: 2% – munkatárs személye (pl. egyéni kutatás, eredmény, bemutatkozás, vélemény, ajánlás).

A kategóriarendszert abban a reményben állítottuk fel, hogy kutatásunk igazolja majd előfeltevé-sünket, mely szerint a könyvtárak, tudástárak fő vonzereje, közösségi médiapalettában egyedi vonása a közösségi térként is létező, személyes kapcsolódásra is alkalmas, látogatható, hitelesen rendezett gyűjtemény és a gyűjtőkörre nyitott, szakértő munkatársak valós személye. Míg a felhasználók/olvasók és munkatársak szignifikáns megjelenése továbbra is túlzott elvárásnak tűnik, a gyűjtőkörrel kapcsolatos "külvilágra" nyitott bejegyzések és megosztások alulreprezentáltsága továbbra is figyelemre méltó annak ellenére is, hogy a vizsgált könyves-könyvtáros oldalak jelentős része általános gyűjtőkörű. A saját gyűjteménnyel kapcsolatos megosztások is főlényben vannak a tágabb szakmához, kulturális kapcsolódási területekhez kötő megosztásokhoz képest, s a gyűjteménnyel kapcsolatos híreken belül is jelentős az intézmény képviselőjével, működésével kapcsolatos – kevés-sé népszerű – információközlések száma.

A vizsgált mintában legsikeresebb hazai gyűjteményi poszt egy Mai Manó Ház által áprilisban közzétett, biciklikerekén át fényképezett 1935-ös

felvétel lett, 79 továbbosztással és 1100 tetszésnyilvánítással.

A munkatársakhoz kapcsolódó könyvtári bejegyzések fontosságát nem kell indokolnunk. A személyes megismerhetőség és a szakmai elkötelezettség minden példája a könyvtár identitását erősíti, de a közvetlenség adekvát keretet ad oldottsághoz, humorhoz is. A minta e kategóriába sorolt tételei közül kétségtelenül kiemelkedett a *Toty* az *Egyetemi Könyvtárban* címmel megosztott videofelvétel. A négy lábú kolléga bemutatása „Totyi, új, önkéntes munkatársunk asszimilálódik. Totyi, our new doggy volunter is being assimilated” képaláírással 73 tetszésnyilvánítást hozott könyvtárának.

A megosztó gesztus vizsgálata

A jelenlét a közösségi weben különösen hangsúlyossá teszi a közreadás, publikálás apropóját, gesztusát. Míg egy honlap vagy blog egységes felülete, rovatrendszer, felépítése keretek közé foglalja és értelmezi a különböző megjelentetett dokumentumokat, a közösségi hálón különböző jellegű bejegyzéseink elkülönítésére nincsenek testre szabható eszközeink.

Az identitásunkat a közösségi hálón összefoglaló oldal vagy profil ráadásul csak másodlagos hordozója helyi jelenlétünknek, gyakorlatilag olyan archívumnak kell tekintenünk, amely élő aktivitásunk ritkán látogatott, retrospektív áttekintést biztosító nézete.

A hangsúly a szinte tervezhetetlen betagozódáson van: megosztásaink megjelenéseiben reprezentálódunk olvasóink, követőink, ismerőseink egyedi összetételű hírfolyamaiban, versengve ismeretlen versenytársaink bejegyzéseivel.

Ha tehát nincs jelen a komplex honlap, vagy a rovatokra tagolt, címkézett blog, mely mondanivalónk és megnyilvánulásaink sokféleségét egyszékként fölmutatná, a megosztási gesztusok jelentősége kiemelten fontossá válik, hiszen azok egymásutánisága, változatossága, jellege határozza meg, hordozza a viselkedésünkről, szokásainkról kialakuló képet – reprezentációinkat a közösségi média nézőkre szabott műsorfolyamában.

A megosztó gesztus tipizálására az alábbi kategóriákat használtuk:

- 633 megosztás: 30% – Lásd! Olvasd! Hallgasd! itt (érdekes tartalom ajánlása),

- 577 megosztás: 27% – értesítés/informálás (tudnivalók, praktikus),
- 459 megosztás: 22% – aktivizálás/bevonás (mozgósítás-közönségtoborzás),
- 235 megosztás: 11% – életjel/naplóbejegyzés/beszámoló (a gyűjtemény élete / munkatársak működése),
- 220 megosztás: 10% – hangulatkeltés (karácsony, húsvét, olvasni jó, a könyvtárak szép helyek).

A legsikeresebb oldalak stratégiáját vizsgálva megállapítható, hogy a figyelmet megtartó közösségi jelenlétet továbbra is az ajánló és szórakoztató bejegyzések szolgálják, mellettük azonos arányban megjelenhetnek az értesítések, események és naplószerű bejelentkezések is. Korábbi kutatásunk eredményeit megerősítve továbbra is úgy látjuk, nem érdemes túlzásba vinni a képviselt intézmény ügyes-bajos információinak hírlevélszerű forgalmazását. A kevésbé sikeres könyvtári Facebook-oldalokon a tartalomajánlás gépies, kulturális műsorajánló jelleget ölt, mert nem ad neki kontextust, személyes hitelt az adott könyvtár jelenléte, mindennapjainak érzékeltetése. A *KSH Könyvtár* 2016 február 20-án közzétett nagy munkatársi csoportképe („Könyvtárosok a házban – mi várjuk Önöket nap mint nap.” képaláírással) egyszerű gesztus, mégis lelkes kommenteket és 112 tetszésnyilvánítást eredményezett. Kreatívabb és személyesebb ötlet a *Békés Megyei Könyvtár* könyvajánló képgalériája, amely 13 munkatársat ábrázol egy-egy általa ajánlott olvasmánnyal kezében (73 tetszésnyilvánítás, közzététele: 2016. április 1.).

Előzetes elvárásainkat érzékelhetően inkább támasztja alá a gesztustipizálás eredménye, mint az előző kohézióelemzés. Míg ott az elvárások, intézményi kötelezettségek és a közönségnek megfelelni vágyás meghatározóbb, addig a megosztások mindennapos gesztusaiban pontosabban és nyíltabban érvényesül a közeg hatása és a Facebookot vélhetően magánemberként is használó, munkahelyük nevében posztoló munkatárs(ak) személyisége.

A gyűjteményével, rendezettségével és szakemberi hitelével valóságos közösségi térként ismerhető könyvtár felmérésünk eredménye szerint továbbra is akkor sikeres, ha ezeket a jellemzőket identitásoffsetevőként, az intézményi honlap hangvételénél személyesebben vállalja megosztásaiban.

A könyvtári jelenlét ideális esetben tehát

- reprezentálja és propagálja a követők-olvasók által ismert valós közösségi teret (saját és egyéb ajánlott események),
- belátást enged munkájába, mint egy kolléga,
- biztos általános műveltséggel és széles körű információs műveltséggel, jó tippekkel szolgál weben elérhető olvasmányokról, szolgáltatásokról, médiatartalmakról,
- kedves ismerősükként vidám képekkel dobja fel hangulatunkat,
- bennfentesként értesít közös gyűjteményünkkel kapcsolatos praktikus tudnivalókról, hírekről is.

Az ideális arányokról természetesen lehet vitatkozni – a hangulatkeltő képmegosztások levelezőlistás hagyományú közösségi gesztusok, melyek kevés munkával, a posztolót legalább annyira szórákoztatva, mint a befogadót, emlékeztethetik az ismerősöket kapcsolatuk meglétére. Népszerűségüket, az igényt e vizuális „integetésre” meggyőzően igazolja, hogy forrásukként tömérdek gyűjtő oldal – köztük számos kifejezetten könyves/könyvtáros orientációjú – sorakozott fel az elmúlt években a Facebookon belül is. Könyvtárak, képgyűjtemények esetében a hozzáadott információ minősége, mélysége, a képválasztás apropója, a megformálás kreativitása biztosíthatja, hogy e gesztus a minimális kapcsolattartáson túl mutasson.

Mit posztolunk? Az összetevők vizsgálata

A Facebook erőssége a képek és képközpontú, gyorsan beazonosítható információs blokkok közléte, terjesztése. A grafikus kezelői felület ikonjaitól a képgalériákon és avatárokon, profilképeken át ívelő bélyegképcentrikus információ karrierje napjaink érintőképernyős mobil eszközein univerzálisan kompatibilis üzenetegységgé vált, mely éppúgy reprezentálhat fájlként feltöltött dokumentumot, mint komplett adatbázist, webes szolgáltatást, vagy telefonnal frissen készített instagramszelfit.

A megismételt kutatás eredményei változatlanul bizonyítják a kép nélkül publikált, pusztán szöveges megosztások kudarcát mind a helyben megírt, mind a külső webcímről belinkelt dokumentumok esetében.

Csekély mértékben, de emelkedett a Facebook használata videómegosztóként, a videókészítés mindennaposává válásával a Google Drive tárhelyére és főként a Youtube-ra feltöltött mobilvideók

száma emelkedik. Elvértve használnak tartalomforrásként csatolt applikációkat (pl. Tumblr).

A Facebookra feltöltött képek és körük szerkesztett üzenetek, információk túlnyomó aránya továbbra is arra enged következtetni, hogy az esetek többségében a szöveges információ a klaviatúráról, vagy a vágólapról kerül egy-egy számítógépről feltöltött kép, plakát, meghívó köré.

Megosztások alaptartalma a 2016 tavaszán felvett mintában:

- 749 megosztás: 35% – csak egy kép (vagy animált gif) vagy begépelte szöveg,
- 640 megosztás: 30% – weboldal (weben publikált cikk, blogbejegyzés, webgyűjtemény tétele),
- 440 megosztás: 21% – Facebook-poszt (másé, vagy saját, pl. esemény megosztása),
- 167 megosztás: 8% – képgaléria,
- 104 megosztás: 5% – videó / hangfájl,
- 24 megosztás: 1% – szövegfájl, nem képdokumentum (doc, gdoc, prezi, pdf).

Ez egyben azt is jelenti, hogy a képként gondosan elkészített, a Facebook-oldalt kezelő munkatársnak elküldött s általa közreadott meghívók, eseménymeghirdetések önmagukban teljesekek, viszont az őket kísérő bejegyzés már nem tartalmaz linket, továbblépési lehetőséget, automatikusan hozzárendelődő beágyazást, s így nem kapcsolja a közösségi hálón publikált tartalmat az azon kívül eső webterületekhez, például a könyvtár honlapjához, blogjához, gyűjteményi tételéhez.

Mivel a megosztott tartalmat, képet vagy külső weboldalt kísérő információk a könyvtár tájékoztató funkciójának természetes megnyilvánulásai, hiányuk sok esetben olyan érzést kelt, mintha a könyvtárba lépő olvasó kezébe kérdés, sőt szó nélkül nyomnának könyvet a könyvtárosok. Az arányok azt mutatják, hogy a megosztások felében nincs, vagy alig jut idő a publikációs platform sajátosságai szerint köríteni a továbbított tartalmat. A Facebook kínálta közreadási lehetőségeket teljesen kiaknázó megosztások aránya alig haladja meg a teljes minta tizedét.

A megosztások kontextusának kidolgozottsága:

- 520 megosztás: 24% – nincs kísérő bejegyzés, a megosztott tartalom önmagában áll,
- 452 megosztás: 21% – minimális levezetőszöveg, vagy utólagos komment, lehetne több,
- 906 megosztás: 43% – adekvát kísérőinformációval,
- 246 megosztás: 12% – kidolgozott, információban gazdag, önmagában is olvasmányos írással.

Szinte valamennyi vizsgált könyvtárunk szerepel egy-egy poszttal a legtöbb hozzáadott értékkel megjelenő bejegyzések szerzői között, de a webes jelenlétben otthonosabb gyűjteményekhez (pl. Mai Manó Ház, Fortpán) mérhető rendszerességgel csak kevés intézmény képes időt és energiát fordítani a magas színvonalú kivitelezésre. Néhány visszatérő szerző (betűrendben) mintánk legszebben kidolgozott Facebook-bejegyzései között:

Árpád Gimnázium – Tudásközpont
Békés Megyei Könyvtár
ELTE Egyetemi Könyvtár
Eötvös Károly Megyei Könyvtár
FSZEK – Budapest Gyűjtemény
FSZEK – Kortárs és kedvelt
FSZEK Füredi Könyvtár
József Attila Megyei Könyvtár
Katona József Könyvtár, Kecskemét
KSH Könyvtár
Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ
MOME Könyvtára
Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár
Petőfi Irodalmi Múzeum
PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont – Pécs
Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár

A minimális kísérőszöveg illetve annak teljes elmaradása (21+24%) csaknem a bejegyzések felét jellemzi. A vizsgált minta nagyobbik felében (1495 megosztásban) kizárólag a megosztott tartalomra lehet kattintani (kép esetében ez a nagyobb méretben megtekintést biztosítja) – nincs további link, bővebb információhoz, forráshoz, gyűjteményhez vezető webkapcsolat.

Szerzőség és eredetelemzés

A párhuzamos jelenlét egyik legfontosabb kérdése, hogy mennyire legyen az valóban párhuzamos, s mit jelent egyáltalán a párhuzamosság. A könyvtárak, kiadók, könyves oldalak honlapjainak tartalmát nem volt módunk összevetni Facebook-oldalaikon sorakozó bejegyzéseikkel.

Megvizsgálhattuk ugyanakkor a megosztások felismerhető forrásait. Az URL-megosztásokat beazonosítottuk saját honlapról származóként vagy idegen, külső webtartalomként. Észleltük a más facebookos oldaltól átvett (továbbosztott) tartalmakat, ha csak annak nyomait nem leplezték (töröl-

ték, amire mód van), s regisztráltuk a mások által a vizsgált intézmény falán megosztott tartalmakat is (ez beállításoktól függően engedélyezett, vagy korlátozott lehetőség).

A 2016. tavaszán rögzített minta szerzőségét az alábbiak szerint regisztráltuk:

- 1080 megosztás: 51% – saját, natív fb-poszt (fb-ra feltöltött kép, galéria, videó, begépelte szöveg),
- 394 megosztás: 19% – saját külső webtartalom (honlapoldal, blogoldal, gyűjteménytel) megosztása a fb-on,
- 369 megosztás: 17% – külső webtartalom (pl. cikk, youtubevideó, kép, gyűjteményi tétel) megosztása,
- 252 megosztás: 12% – más fb-posztját, eseményét osztja meg a gyűjtemény,
- 29 megosztás: 1% – más valaki osztotta meg, posztolta erre az oldalra.

A vizsgálat eredményeként kimondható, hogy a sikeres posztok túlnyomó többsége saját, egyedi megosztás, vagy annak látszik, kevés az átvétel, még kevesebb az oldalra engedett külső megosztás.

A sikeres könyves/könyvtári Facebook-oldalak jobbára független identitást építenek már meglévő weboldalaiktól, online felületeiktől is.

A sikeres jelenlét sem eredményezi feltétlenül a saját, már online, digitalizált tartalmak rendszeres megosztását, szerves bekapcsolását a közösségi médiába, noha sok esetben bizonyára megfeleltethető volna a közösségi oldalra bejegyzett megosztásoknak a saját, épített honlap egy-egy híre, tartalmi egysége vagy részgyűjteményi oldala is.

A párhuzamos jelenlét felé húzó tendenciára nyilvánvaló példával élve, egy program, felolvasóest vagy konferencia meghirdetésére a natív facebookos eseményoldal gyakran alkalmasabb és adekvátabb volna (résztevők jelezhetnék szándékukat), mint a honlap vonatkozó oldalának megosztása.

Posztgyakoriság és siker összefüggésének vizsgálata

A közösségi háló marketingesei szerint 3 óránál gyakrabban nem tanácsos posztolni, igaz, két óra leteltével már nincs is mit várni a bejegyzéstől, az addigra kifulladás, kifejtés a tőle elvárható hatás nagy részét. Könyvtárak, kulturális intézmények eseté-

ben vélhetően túlzás volna naponta féltucat jelentkezés, s a bejegyzések élettartama is hosszabb lehet.

Kutatási mintánkban a posztolás mért gyakorisága átlagosan 3–4 nap között alakult, bár figyelembe kell venni, hogy számos olyan oldalt találtunk választottjaink között, amely a pár hetes megfigyelési idő alatt ritkán, vagy alig is posztolt. Az összevetésre alkalmas minta (legalább 20 bejegyzés) begyűjtése ezekben az esetekben retrospektíven történt, s az időtényezőt a bejegyzések hatását, sikerét összegző értékben érvényesítettük. Méréseink során a bejegyzéseket befogadó periódusokat (megelőző és következő bejegyzés között eltelt napok) vetettük össze a bejegyzések sikerességével.

Méréseink szerint a teljes mintára vetített siker, azaz olvasói figyelem nagy részét az egynapos periódusokban érkező bejegyzések könyvelhetik el. A táguló időintervallumokat követő megosztások fokozatosan csökkenő hatásúak, az 5 napnál hosszabb szüneteket megtörő jelentkezések mindössze a teljes hatás 5%-át hordozzák.

A megosztások egymást erősítő hatása jól megfigyelhető, ha a megosztási periódusokon belül megvizsgáljuk az egyes posztok ütemezését. A sikeresebb bejegyzések között jelentős a fokozás hatása, az összhatás több, mint felét az előző bejegyzés által felkeltett érdeklődés megragadása, kihasználása generálja. Általánosságban kimutatható az igény az oldal jelenlétének szabályoshoz közelítő ritmusára, jelentkezéseinek egyenletességére.

Változások a közösségi médiajelenlét stratégiájában

A két felmérés között eltelt időszakban a Facebook használata több nagy könyvtár munkafolyamatának részévé, felvállalt, támogatott tevékenységévé vált, a közösségi médiajelenlét biztosítását külön munkatárs kapta feladatául. Kiemelhető a vizsgált mintából a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közösségi médiaaktivitása. A vizsgált tagkönyvtárak gyakran mindennapi aktivitása és önálló jelenléte mellett alkalmi projekteknek is külön Facebook-oldalt hoztak létre – például „Kortárs és kedvelt”. A felsőoktatási könyvtárak közül különösen aktív a

Corvinus és a *CEU*, rengeteg hírt osztanak meg magas színvonalú bejegyzésekben, a nemzetközi hallgatóságára figyelő *SOTE* pedig minden bejegyzést angolul duplikálva, olykor németül is megoszt.

A korábban is megvizsgált oldalak megosztási gyakorlatában sokszor tapasztaltunk pozitív elmozdulást, törekvést a bejegyzések optimálisabb közzétételére, de gyakran talákoztunk az időhiány érzékelhető jeleivel: a gazdagabb kísérő információk ára a ritkább jelentkezés.

Láttunk példát a hálózati tartalommegosztás megkérdőjelezhető eredményű felhasználására is: egy megyei könyvtár közösségi hálózati jelenléte – a vizsgált húsz bejegyzés mintájában – nem állt másból, mint tagkönyvtárai posztjainak megosztásából.

A komolyan vett közösségi médiajelenlét mind gyakoribb következménye, hogy az intézmény részeként működő könyvtárak (így több, felsőoktatási könyvtár illetve részgyűjteményként önállónak tekinthető digitális tár) csak az intézmény Facebook-oldalának „beszállítójaként” jelenhet meg. Az egységes arculat igénye egy honlap esetében érthető, de a közösségi média eleve egységes felületén fontosabb volna a gazdag, sokszínű tartalom.

Az önálló identitású, gyűjtőkörű algyűjtemények, a sajátos hangulatú és tevékenységű egységek életszerű megjelenése gyakran szerencsésebb volna, s a közvetlenebb kapcsolattartás, megnyilvánulás lehetősége inspirálóbb lehetne a munkatársak számára is. A külső szempontok, az arculati egységesség igényének tükrözése a közösségi média felületén csak akkor védhető, ha az egységes megjelenés biztosítása magas színvonalú, a részegységek hírei gazdagon, aktivitásuk valós súlyánnak megfelelő arányban jelennek meg a közös Facebook-oldalon.

A hálózati automatizmus kihasználása is az időhiány jele lehet: találkozunk például Tumblr posztokat automatikusan a Facebookra posztoló könyvtárral. A megoldás technikailag jó ötlet, de a kísérő információk nem érik el az egyedi, „kézműves” Facebook-megosztások tartalmi gazdagságát, a gépiesség érzete érdektelenné teszi a még oly érdekes tartalmakat is, a kapcsolati hálón joggal igényelt személyesség elvész.

Csak egy lépés a forrás

A könyvtári megosztások hitelességének felértékelődése a közösségi médiában

A közösségi média hitelességének megkérdőjelezése, torzító, véleménybuborékokba záró hatásának felismerése nem újdonság. Az amerikai elnökválasztási kampány mediakontextusában kimutatott negatív hatások elemzése közben hajlamosak vagyunk feledni, hogy pár évvel ezelőtt, például a *Könyvtár 2.0* címkével jelzett gondolatmenetekben éppen a közösségi címkézés hatékony hitelességét ünnepeltük, a marketingszakemberek ajánlatai helyett a valós felhasználói tapasztalatokra támaszkodás lehetőségeit fogadtuk örömmel a termékekről, kiadványokról vagy akár utazási célokról tájékoztató webhelyeken és szolgáltatásokban.

A párhuzamos, egymást gerjesztő folyamatok bonyolult kölcsönhatására példa a jelenlegi helyzet, amelyben a hagyományos struktúrák – köztük a professzionálisan szerkesztett média – meggyengültek és kiszolgáltatottá válva hitelüket veszítették, a rovásukra népszerűvé váló közösségi média viszont így nem is tud honnét hiteles információkat meríteni.

A közösségi tartalomfogyasztás figyelem- és ingerküszöbe emelkedik, az olvasóközönség háttérellemző igénye csökken, s a szükségszerűen kialakuló véleménybuborékok által szegmentált információtömeg biztosításában egyre nagyobb szerepet töltenek be bombasztikus, felszínes, hatásvadász eljárásokkal generált vagy manipulatíván megformált információk és forrásaik.

A gyűjtemények, könyvtárak szerepe e tekintetben is fontossá válhat. Nem csak a lokális közösségek fizikai terében működhetnek tudás- és információközpontú agóráként, találkozó helyeként, esemény- és rendezvényközpontként, de digitalizált tartalmaikkal a közösségi médiában megbízható, megosztásra, vitára érdemes információk szolgáltatójaként a hagyományos szerkesztőségek professzionális tartalmait pótolhatják, átvehetik az elfogultsággal gyanúsított hagyományos tartalomipar feladott pozícióit.

A szakmai hitellel kezelt és megosztott, vagy megosztásra kínált könyvtári és memóriaintézményi tartalmakra mutató igény a személyes továbbosztástól az amatőr publikálók, bloggerek és ismeretterjesztő portálok témakeresésén keresztül a

kutató-tudós felhasználókig egyértelműen megfigyelhető.

Könyvtári tartalom a személyes megosztás alapanyagaként

Ahogy a közösségi média tartalmának hitelessége megkérdőjeleződik, a megosztási aktivitás mozgatórugói között egyre hangsúlyosabb a személyes hitel megtartása. Ha a közösségi háló szerepét a megosztói aktivitás irányából akarjuk megérteni, akkor azokat a legbensőbb motivációkat kell értelmeznünk, amelyek odaláncolják hozzá a felhasználókat, gyakran függőségi tüneteket okozva, vagy éppen ellenkezőleg, a közösségi média elkerülésére[9] készítetik. Ahogy az interperszonális kommunikáció közvetlen formáit, úgy a „lájkolást”, megosztást és kommentelést, e gyakran teljes munkaidőt kitölteni képes tevékenységet sem tekinthetjük pusztán időpazarló szórakozásnak, s látnunk kell, hogy a közösségi médiában komoly szerkesztő, publikáló munkát végezve, akarva-akaratlanul, saját magunk kiadóivá, publikálóivá váltunk. Az erőfeszítés értelme, tehát a profit, amiért e munkát elvégezzük, végső soron nem más, mint saját identitásunk formálása, megőrzése, fenntartása.

A „cyberbullying” avagy online zaklatás nem csak tizenéveseket érintő, de a korosztály kapcsán ismertté váló esetei a szélsőséges példák arra, milyen könnyű lerombolni, s milyen nehéz megőrizni a magunkról kialakított virtuális képet. A megosztások, az ízlést vagy állásfoglalást tükröző „lájkolások” és kommentek sorával magunkból írjuk a Facebook tartalmát, vagy legalábbis, annak ismeretségi hálónk számára elolvasható részét. A „csak olvasás”-tól a szelektált nyilvánosságú publikáláson át a szuperaktivitásig, folyamatosan döntési helyzetben vagyunk: mit és kinek tegyünk láthatóvá személyiségünk vonásaiból.

A veszélyek mérlegelése és az identitás épségét óvó megfontolások pontosan tükröződnek a megosztott tartalmak összetételében, gyakoriságában. Többé-kevésbé biztonsággal oszthatók meg ismerőseinkkel az „itt jártam, ezt láttam, ezt ettem” típusú tartalmak, a „szelfik” és „gasztrofotók”, hiszen mindenki jár itt és ott, a digitális fotózás korában pedig elfogadottá vált önmagunk és élményeink lépten-nyomon megörökítése. Ugyanígy közös nevező a mémek továbbosztása, a részvétel a humor azonos hullámhosszán kialakuló információterjesztésben.

Csoportképző, elhatároló hatása miatt kompromisszumokkal, de a többség számára még „beválalhatóak” a nagyobb közösségekhez kapcsolódó elköteleződések: megosztások, „lájkok” például rajongott zenészek, réteggkulturák, hobbi, életmód, netán politikai hovatartozás mentén. A magabiztos felhasználót nem rettent el a veszély, hogy néhány ismerőse esetleg elfordul tőle, vagy ellenérzéseit fejezi ki.

Sokkal „kockázatosabb” azonban a mélyebb ismeretek, szaktudás, szűk réteggérdeklődés megosztása. Ha vannak ismerőseink között szakértők, akkor nyilvánosan kiderülhet relatív tájékozatlanságunk, lelepleződhetnek bizonytalan forrásaink. Olyan ismerőseinktől, akiket a téma nem érdekel, vagy nem értenek hozzá, elválaszthat érthetetlen, érdektelen megosztásaink sorjázása. Beskatulyázódhatunk, elfordulhatnak tőlünk. A műveltség és elmélyült érdeklődés szükségszerűen szűrő. Speciális csoportokban találhatunk hozzá partnereket, de saját, gyerekkorunk óta életünk részévé fejlesztett ismeretségi hálónkon belül magánügynek számít.

Ha a közösségi hálón ismerősökkel bátran megosztott és általuk szívesen „lájkolt” tartalmak tudományos „mélységigényét” végigkövetjük, saját fotóktól és szöveges közlésektől a blogokról, weblapokról megosztott cikkek és hírek tömegén át szinte csak egyetlen, bár tágan értelmezett témában, a hely- és kortörténeti információk megosztásában juthatunk el a könyvtári tudáskincshez mélységig, az ahhoz szervesen kapcsolódó tartalmakig. A közösen megélt idő előzményei, a közösen ismert tér múltja mindenkit érdekel, a webhálózatos információhalmaza mögül hiányzó kronológiai rétegzettség pedig mindenkiben hiányérzetet kelt.

E „retródivatként” is konstatált jelenség hátterében fedésbe kerül a közösségi weben önmagát képviselő író-olvasó biztonságérzete és az archivált tudás forrásához közvetlenül hozzáférő könyvtár érdeke. A kockázatmentes megoszthatóság igényét kielégítheti a hiteles, tudományos szakszerűséggel rendezett információegyüttes, s lehetőséget teremt arra, hogy a könyvtárak, történeti fotógyűjtemények, képparchívumok kimeríthetetlen forrásai válgjanak a képpárok, visszapillantó múltidézősek közös rácsodálkozást kínáló megosztási szokásának.

A könyvtári szereplehetőség pedig nem pusztán a gyűjtemény elemeinek felkínálásában áll, de je-

lentheti a kutathatóság, a tudományos összefüggérendszer tágabb felmutatását is.

A hely- és kortörténeti példa

Az identitás közös pontjainak biztonságára alapozva, a hely- és kortörténet senkitől sem idegen témájában a legkönnyebb olyan megosztásokkal példát mutatni, amelyek történettel, hozzáadott, tudományos háttérinformációkkal, linkekkel kedvet teremtenek az elmélyülésre, továbbkutatásra, hasonló gyűjteménytételek önálló megtalálására. Amint jeleztük, a kutatási mintában talált legnépszerűbb, legsikeresebb bejegyzések többségükben térrel, idővel kapcsolatos, továbbgondolható, továbbolvasható, gondosan kidolgozott információegyüttesek voltak.

A könyvtári szférából mintaként hozható a *Budapest Gyűjtemény* máig is működtetett megosztás-sorozata, amely a könyvtári tudáskincs közzétételének jó gyakorlatát példázza a közösségi médiában. A gyűjtemény vezetője, *Sándor Tibor* így ír vállalkozásukról: „2014 utolsó száz napján Budapest napról-napra címmel indítottunk saját oldalt. Minden nap közzétettünk egy összeállítást, amivel egyszerre szerettük volna felkelteni a várostörténet iránti kíváncsiságot és a gyűjteményben fellelhető források változatosságára is ráirányítani a figyelmet. Rövid kommentárok voltak hivatva eligazítani az aznapi kínálatban, de munkatársainkat elragadta a hév: a közléseket egyre igényesebb eseti kutatások előzték meg, a magyarázatok egyre hosszabbak lettek, magunk közül választott lektorunknak pedig kíméletlenül kellett csatogtatnia szerkesztői ollóját. A közlemények megírásában mindenki részt vett, beleértve raktárost, közmunkást és szerződéses önkénteseinket is.”[10]

Elvárható-e hasonlóan lelkes csapatmunka minden könyvtártól, s más gyűjtőkörök esetén is? A példamutatás erejéig feltétlenül. Egy-egy rendezvényhez, részgyűjteményi kiállításhoz vagy új szolgáltatáshoz kapcsolódó bejegyzésre készülve fontos átgondolnunk azt, hogy a közösségi médiában minden egyes bejegyzésünk identitásunkat képviseli. Ideális, ha jelenlétünk összességében is hűen, arányosan tükrözi intézményünk tevékenységeit és funkcióit, de ennél a nagyszabású vállalkozásnál előrébb való, hogy bejegyzéseink, megosztott tartalmaink önmagukban példázni tudják szakértő, segítő közösségünk jelenlétét a könyvtárban, az ismeretszerzéshez optimális tudástárban.

A könyvtári megosztás jelentősége a félamatőr és ismeretterjesztő webtartalom alapanyagaként

A figyelmet, érdeklődést felkeltő, olvasót – jó értelemben véve – behálózó aktivitást, az immár digitális tartalmakra hivatkozó ismeretterjesztés feladat körét személytelenebbül, rétegérdeklődéseket megcélözva vitte tovább a digitális korszakba a hagyományos folyóiratokat felváltó hálózati közeg: portálok, magazinok, bloggerek, félamatőr kutatók és szakemberek közösségi-médiaaktivitása.

Korunk átlagos, interneten tájékozódó olvasóira így a korábbinál gyakrabban, de váratlanul és esetlegesen záporoznak például történeti, kronológiai információk, évfordulás emlékeztetések, műveltségi közös nevezőbe kapaszkodó érdekes adalékok. Csoportok, látásmódok „véleménybuborékjaikban” egyfelé tájékozódók látóterébe így jórészt csak véletlenszerűen időzíthető bármiféle tudatos, aktív tájékoztatás. A mindennapi hírfogyasztási útvonalra más síkokból szemerkélő tudás felszívódik, országos események, nemzeti történelmi évfordulók idején összeállhat tükröző vízfelszínre – érdeklődésre készíthető, termékenyíthető, hajtást nevelhet –, rossz esetben politikai sárdobáláshoz alkalmas matériává válhat. Az allegóriát kiteljesítve: hétköznapi praktikus tájékozódásunk nyomvonalai fölött, a felettes közeg, ahonnet szerkesztők, publicisták, bloggerek és Facebook-oldalak önjelölt posztolói egyaránt meríthetnek, a biztos, már hitelesített tudás horizontja. A könyvtár a létező szerkezet a fellegekben, s mint a természetesen megtisztult emberi tudás karban tartott, formázott halmaza, múltunk és jövőnk éltető információinak valódi felhőtárhelye.

A könyvtár szereplehetőségei között a web 2.0 kezdetektől nyilvánvaló a közösségi tartalmak alapanyagául szolgáló információgyűjtések tudatos szolgáltatása. Azok felkínálása, előrendezése valójában az utolsó emberi intellektus által meghatározott mozzanatként szerkesztést jelent, amennyiben a közösségi média további működését gépezetként, egyéni érdeklődéseket becsatornázó szolgáltatásként tekintjük. Ennek a szerkesztő szerepnek az aktívabb jelenlétét helyenként érzékelhetjük a kutatás mintájában, kiemelkedően megformált bejegyzések, példamutató gyűjtemény-ízelítők megosztásában, de általánossá és tudatossá válása nyilvánvalóan függ a munkaerő és források rendelkezésre állásától csakúgy, mint a digitalizálás további eredményeitől. A jövő könyvtárosainak szakmai és közösségi identitása szem-

pontjából kiemelten fontos lehet az információs műveltség letéteményeseként újradefiniálódó könyvtáros hivatástudat[11] úgy a hazai, változó társadalmi környezetben, mint a nemzetközi könyvtártudományi ajánlások fényében.

Könyvtári közösségi médiajelenlét és tudományos kutatás

A tudományos felfedezések, eredmények történelmünket formáló hatására gondolva leginkább a kapcsolatok, összefüggések, az egymásra ható, inspiráló ötletek jutnak eszünkbe, s tán kevésbé a kutatással töltött idő, a tudománynak szentelt sorok, a dokumentumokban rögzített szakirodalom, vagy a könyvtárak által biztosított alapzat, melyre minden kor kutatója, tudós elméje támaszkodott, amikor saját látásmódját kialakította, majd önálló véleményét megformálta.

A tudományos kutatás jövőjét a kapcsolatokat, folyamatokat, adatok áramlását kiszolgáló infrastruktúra formálja, s nem lehet kétségünk abban, hogy a hagyományos könyvtárak, mint tudástárak tovább veszíthetnek jelentőségükből. Felértékelődik azonban a könyvtáros tudása, közvetítő szerepe a felhasználó kutatók és a felhasznált – változatos formájú – információforrások, így könyvtárak, tudásbázisok, adattárak és közösségi média között. Hivatkozhatunk egy, a közelmúltban megjelent, s a *Kutatás 2.0* fogalmát könyvtáros-informatikus szempontból vizsgáló kötetre[12], melynek gondolatmenetében hangsúlyos motívum a kutatók, a tudományos szféra ambivalens viszonya a közösségi médiával.

A személyes hitelrontás kockázatával szemben a tudományosság hitelének romlása áll, a megoldás kulcsa éppen a közvetítő szakemberek képzése és felelős munkája lehet. A tudás hagyományos, hitelesített rendszere és a közösségi média, hálózati tudásstruktúrák ismerőjeként a könyvtáros közvetíthet akkor is, amikor a tudományos kutatást támogatja, s akkor is, amikor nyilvános könyvtári szolgáltatást nyújtva a, közösségi médiából is tájékozódva segíti olvasóit.

A közösségi médiában a könyvtár

- az információs műveltséget jelképező intézményként kompetenciát közvetíthet,
- mint szükséges és hiányt pótló, igényt keltő közösségi tér élő, eleven helyszíneként jelenhet meg,

- s mint hatékony eszköztár, a munkafolyamatok, a dolgozók és felhasználók együttműködésének eredményeivel, mindennapjaival, pillanatképeivel érzékeltetheti jelenlétét, bekapcsolódásra és megtapasztalásra érdemes hangulatát.

A jövő könyvtárának, mint közösségi kutatóhelynek jó példát szolgáltató közösségi munka- és kutatóhelyek (pl. Kaptár[13]) vagy lendületes webtechnológiai startupok, cégek, (pl. LogMeIn[14]) közösségi média jelenlétét tanulmányozva nyilvánvaló, hogy a közösségi tartalomszolgáltatás elsősorban a jó szakmai közösség és az étellel teli munkakörnyezet hiteles hangulatát megjelenítő promóció, személyes hitelű ízelítő a céltudatos, hatékony tevékenységből és a napra kész szemléletből. A könyvtár hatékony működése és a tudásközvetítés korszerű szemlélete a gyűjtemény ízelítőivel, annak szakszerű, tényszerű, pontos prezentálásával maradéktalanul teljesíthető, a helyszín és az olvasói, munkatársi közösség eseményeken és mindennapokban megörökíthető hangulata pedig némi kreativitással és a személyiségi jogok figyelembe vételével szintén kivitelezhető.

Összefoglalás

Korábbi kutatásunkhoz képest változatlanok tűnik, hogy a Facebookon megjelenő gyűjtemények többsége változatlanul bízik saját felügyeletű weboldalaiban, abban, hogy az online identitás alapjaként hosszú távon is népszerű marad honlapja, s szeretné annak célra szabott, ízelítővé redukált reklámjaként használni a közösségi médiajelenlét eszközeit.

Vizsgálatunk továbbra is azt mutatja, hogy ez a tartalomszolgáltató attitűd önmagában kevésbé hatékony. A faliújsággként, nyitvatartási és gyarapodási híreket közlő, vagy akár területi, gyűjtőköri programajánlóként használt könyvtári Facebook-oldalak sikertelenek, bejegyzéseiket alig is veszik észre. A személyes hangvétellű, saját gyűjtemény-tételeket komoly hozzáadott értékkel körítő, érdekes háttérinformációkkal megosztó bejegyzések ellenben kifejezetten sikeresek lehetnek.

Sokszor érzékelhető kényszermegoldás az is, hogy a közösségi médiajelenléttel megbízott munkatárs magánemberként, intézménye mögé bújva, saját érdeklődése, ízlése szerint "posztolgat" számára fontos kulturális vagy tudományos híreket, így pótolva a személyesség átértzett hiányát. Ez a gyakorlat valójában azt eredményezi, hogy a

könyvtár jelenléte helyett egy identitását nem vállaló, anonim személy férkőzik ismerőseink közé, az intézményi és gyűjteményi identitástól is eltávolodva.

A legsikeresebb könyvtárak jelenlétét kiegyensúlyozottság, a személyes és szakmai hitelesség, az önmagában érdekes és egyedi információk arányossága jellemzi. A közösségi média interaktív virtuális közegében – jelentős munkával – valóban mutathatunk teljes, vonzóan korszerű képet magunkról, s fenntarthatjuk azt kincseink rendszeres megosztásával, közvetlen, étellel teli közösségi üzenetekkel, értékes, információban gazdag bejegyzések véget nem érő sorozatával. Kevés könyvtár, tudástár, memóriaintézmény képes azonban erre tartósan forrást, állandó munkaerőt biztosítani, hiszen a feladat gyakorlatilag a hálózati jelenlét duplikálását jelenti két, egymástól alapvetően eltérő reprezentációs területen.

Az általunk vizsgált közösségi háló olyan felületet jelent a könyvtár számára, melyen keresztül az író-olvasó felhasználók megoszthatják a gyűjteményekre épülő, vagy abból származó ismereteiket, biztosak lehetnek a hitelességükben, felhasználhatják őket a tudásmegosztás web 2.0-es eszközeivel, vagy kutatás kezdőpontjaként felhasználva kiteljesíthetik érdeklődésüket a gyűjtemények felkeresésével és saját kompetenciáik fejlesztésével.

Ezt az aktivitást elősegíteni, a kutató-tájékozódó érdeklődést gyűjteményünk és szolgáltatásaink felé irányítani csak példamutatással lehet. Fontos átgondolnunk, mit vár a közösségi média átlagfelhasználója? Mi a legfontosabb számára, mire van ebben a közegben igazán szüksége, s kínálhatja-e azt éppen a könyvtárunk? Ha kínálhatja, akkor – forrás- és munkaerőhiány szorításában – fontos lenne ezekre a területekre, ilyen információk adekvát megosztására koncentrálni. Egy-egy széles körű érdeklődésre számot tartó, szakértelemmel és elkötelezett hivatástudattal megosztott gyűjteményi tétel többet segíthet ebben, mint az, ha teljes blog- vagy honlaptartalmunkat gépies kötelességtudattal, folyamatosan konvertáljuk át bejegyzésekké a Facebookon.

Intézetünk az utóbbi években aktív szakmai, gyakorlati együttműködési kapcsolatokat alakított ki[15] a legfontosabb budapesti könyvtárakkal, s magángyűjtemények rendezésében is mind gyakrabban vállal szerepet. A kisebb részgyűjtemények webes megjelenítését is fölkarolva, tartalomszolgáltatást kutató műhelye a következő időszakban a

közösségi médiajelenlét intenzívebb tesztelésére vállalkozhat. Szakmai együttműködési kapcsolatainkat kihasználva elsősorban hely- és kortörténeti fotógyűjtemények közreadásával építünk megosztható tételegyütteseket, amelyeken a szerkesztő közreadás módozatait, a tudatos gyűjteményi jelenlét stratégiáit is gyakorlat közben kutathatjuk. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményével együttműködésben létrehozott *Könyvek holokausztja*[16] illetve a készülő *Miniszterek gatyában* című fotógyűjtemény közösségi média-recepcióját, valamint a *Prusinszki Istvánnal* közösen készített *Neonvadászat Budapesten* projekt megjelenítését a közösségi médiában – terveink szerint – 2017. során elemezhetjük.

Irodalom

- [1] FODOR János: *A megosztó hivatás. Könyvtári jelenlét a Facebook közösségi oldalon 2013/2014-ben.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 2014. 7-8. 275-294. p.
- [2] Például:
WOOLF, Nicky: *How to solve Facebook's fake news problem: experts pitch their ideas.* = The Guardian, 2016. november 29.
<https://www.theguardian.com/technology/2016/nov/29/facebook-fake-news-problem-experts-pitch-ideas-algorithms>
de a magyar webes publicisztikában is születtek átfogó, tartalmas összefoglalások, például:
BEDE Márton: *A Facebook mint morális pánik.* = 444.hu, 2016. november 22.
<http://444.hu/2016/11/22/a-facebook-mint-moralis-panik>
- [3] SILVERMAN, Craig – SINGER-VINE, Jeremy: *Most Americans Who See Fake News Believe It, New Survey Says.* Dec. 7, 2016.
https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/fake-news-survey?bftwnews&utm_term=.twm8rOoyE#.doAzZ1YxX
a hivatkozott cikkben ismertetett felmérés:
Ipsos/BuzzFeed Poll - Fake News.
<http://ipsos-na.com/news-polls/pressrelease.aspx?id=7497>
- [4] KISZL Péter: *Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés – könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.* = Könyvtári Figyelő, 25. évf. 2015. 4. sz. 443-462. p.
- [5] FODOR János: *Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és Információ-tudományi Intézetében.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 62. évf. 2015. 11-12. sz.
http://tmt.omikk.bme.hu/issue.html?issue_id=575
- [6] *Digitális gyűjtemények a közösségi médiában - felmérés, 2016.* = Kutatási Napló,
<https://kutasinaplo.blogspot.hu/p/digitalis-gyujtemenyek-kozossegi.html>
- [7] A kutatás első szakaszáról közölt részletes elemzés óta eltelt időszakban két résztémát gondoltam tovább: a helytörténeti megosztások hatását vizsgáltam az MKE Vándorgyűlésének helytörténeti szekciójában (2015. július 17.) elhangzott előadásomban (szerkesztett változat: *Könyvtári szereplehetőségek a közösségi médiában.* = Könyvtári Figyelő, 61. évf. 2014. 4. sz. 481-485. p.), majd a kortörténeti és történelmi információk megosztási kérdéseit elemeztem *Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása* című írásomban (Könyv, könyvtár, könyvtáros, 25. évf. 2016. 11. sz. 23-32. p.) A kutatás folytatásáról beszámolva e két cikk eredményeit is a korábbi gondolatmenet kontextusába helyezem jelen írásban.
- [8] *Digitális Gyűjtemények.* = Kutatási Napló
<http://kutasinaplo.blogspot.hu/p/digitalibrary.html>
- [9] UJHELYI Adrienn – DOMONKOS Katalin: *Hogyan nem vagy a Facebookon? A Facebookot nem használók percepciójának és motivációinak vizsgálata.* = JEL-KÉP – Kommunikáció, közvélemény, média, 2016. 2. sz.
http://communicatio.hu/jelkep/2016/2/JelKep_2016_2_Ujhelyi_Adrienn_Domonkos_Katalin.pdf
- [10] SÁNDOR Tibor: *Helyismeret változó felhasználói környezetben. A százéves Budapest Gyűjtemény mai törekvései.* = Könyvtári Figyelő, 61. évf. 2015. 2. sz. 157-167. p.
- [11] BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: *Könyvtárosok identitásának meghatározó elemei: A könyvtárosok szerepe a változó társadalmi környezetben.* In: Szirmai Éva, Újvári Edit (szerk.) *A csoportidentitás szemiotikája.* Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2013.11.15 Szeged: SZEK JGYF Kiadó, 2015. 19-33. p. ISBN 978-615-5455-17-9
- [12] KOLTAY Tibor – ŠPIRANEC, Sonja – Z. KARVALICS László: *Research 2.0 and the future of information literacy.* Chandos Publishing, 2015.
- [13] Kaptár. Honlap: <http://kaptarbudapest.hu/>
Facebook profil:
<https://www.facebook.com/kaptarbudapest>
- [14] LogMeIn. Honlap: <http://www.logmein.hu/>
Facebook profil:
<https://www.facebook.com/LogMeInRDCenters>
- [15] KISZL Péter: *Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban - intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 2014. 7-8. sz. 251-266. p.

[16] FODOR János: *Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása*. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 25. évf. 2016. 11. 23-32. p.

Beérkezett: 2016. XII. 12-én.

Fodor János

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet Információtudományi Tanszék adjunktusa.

E-mail:

fodor.janos.konyvttud@btk.elte.hu

Lendületben a múlt

Történeti tárgyú kurzusok, rendezvények és intézményközi együttműködések az ELTE könyvtáros-oktatásában

A hazai felsőfokú könyvtárosképzés mindig is kiemelt területének tekintette a történeti vonatkozású tárgyakat, programokat, noha az egyes képzőhelyek az oktatásban és a kutatásban különböző szempontokat, prioritást jelölnek meg. Már a Bologna rendszerű, osztott szerkezetű képzés 2006-os bevezetésekor is hangsúlyosan szerepelt az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Könyvtár- és Információtudományi Intézetének (ELTE BTK KITI) képzési portfóliójában a könyvtörténet szakirány, amely néhány éven keresztül szünetelt, azonban 2015 szeptemberétől specializációként újraindulhatott.

Tárgyszavak: könyvtörténet; könyvtárosképzés; együttműködés

Az KITI által nyújtott alapképzésben minden könyvtár szakos hallgatónak kötelező elvégeznie a kétféléves *Írás-, könyv- és sajtótörténet* című kurzust. Itt szerzett ismereteiket a 2015 szeptemberétől *Bibor Máté* vezetésével, specializációként újrainduló,¹ 50 kredit értékű könyvtörténet specializáció során tudják a diákok elmélyíteni, illetve kiegészíteni. (A könyvtörténet szakirány – szakirányfelelőse, *Voit Krisztina* 2010-ben bekövetkezett halála miatt – több éven keresztül szünetelt.²)

A specializáció – a szükséges tényanyagon túl – elsősorban arra helyezi a hangsúlyt, hogy az azt elvégzők a tőlük elvárható szinten eligazodjanak az adott szakterületen, releváns kérdéseket tudjanak megfogalmazni, a szakirodalmat pedig kritikusan kezeljék. A könyvtörténet művelése idegen nyelvi kompetencia nélkül aligha elképzelhető, így a képzés nélkülözhetetlen része a latin nyelv legalább alapszintű elsajátítása, amely elengedhetetlen feltétele a régi könyvek leírásának. A kétféléves *Régi könyvek katalogizálása* című kurzus igyekszik a hallgatókat felkészíteni a német nyelvű címlapok értő olvasására is, mivel a kurzus célja, hogy a hallgatók elsajátítsák a régi könyvek és más nyomtatványok bibliográfiai leírásának szabályait, továbbá a leírás egyes elemeihez tartozó besorolási adatok kiválasztásának és egységesítésének elméletét és gyakorlatát. A megszerzett ismeretek birtokában a diákok képessé válnak a régi könyvek bibliográfiai rekordjainak megszerkesztésére és a különböző segédanyagok használatára.

A könyvtörténet specializáció tárgyai:³

- Művelődés- és könyvtártörténet
- A könyvnyomtatás és könyvkereskedelem története
- Sajtótörténet
- Bevezetés a paleográfiába és a kodikológiába
- Muzeális gyűjtemények számítógépesítése
- Közgyűjteményi információforrások
- Régi könyvek katalogizálása
- A könyvkötés története
- Könyvművészeti törekvések
- Latin nyelv

A tárgyak felsorolása is érzékelteti, hogy a történeti szempontok mellett ezen a specializáción is tetten érhető a múlt és a jelen, sőt a jövő együttélése, párhuzamossága, ahogy azt jól szemlélteti a *Fodor András*-életműkiadás projektje is, amelynek központja szintén intézetünk.⁴

A könyvtörténeti képzés elsődleges helyszínei az ELTE BTK KITI tantermei, azonban az intézményközi együttműködéseknek köszönhetően számos lehetőség áll hallgatóink rendelkezésére, hogy az elméletben elsajátított ismereteket a gyakorlatban is tovább mélyíthessék autentikus helyszíneken, további szakemberek bevonásával.

Legfontosabb partnerünk az *ELTE Egyetemi Könyvtár*, és az is magától értetődik, hogy együttműködésünk igen sokrétű. Elsőként a diákok számára legnagyobb élményt jelentő kihelyezett órákat, illetve ritkaságbemutatókat kell említenünk.⁵ Ilyen alkalmakkor ugyanis – természetesen az

állományvédelmi előírások betartásával – lehetőség nyílik muzeális dokumentumok szakszerű kalauzolással történő tanulmányozására. A corvina és más középkori kéziratok, nyelvemlékkódexek, incunabulumok, régi magyar nyomtatványok stb. eredeti példányainak megtekintése még a nem kifejezetten könyvtörténeti érdeklődésű hallgatók többsége számára is emlékezetes.⁶ Hasonlóan népszerűek az Egyetemi Könyvtár restaurátorműhelyében és digitalizálóójában folyó munka megismerését célzó, rendszerint *Szalaváry Miklós* restaurátor, illetve *Cséka György* mb. osztályvezető által vezetett programok is.⁷

Az együttműködés keretében a KITI oktatói aktívan is részt vesznek az Egyetemi Könyvtár rendezvényein, így például a Pázmány-napon,⁸ a Múzeumok Éjszakáján⁹ és a Kulturális Örökség Napján.¹⁰ Különleges alkalom volt a *TypoSalon Magyar Tipográfusok Egyesülete* és az ELTE BTK KITI közös szervezésében megvalósult *Iniciálé* című kiállítás, amelyet az Egyetemi Könyvtár tanácstermében rendeztek meg. A Typomage sorozat részeként megrendezett tárlatot az alkotók a Könyvtártudományi Tanszék egykori vezetője, Voit Krisztina tiszteletére ajánlották.¹¹ A megnyitón – a KITI fölkérését elfogadva – *Wehli Tünde*, az MTA BTK Művészettörténeti Intézetének tudományos főmunkatársa és a PPKE BTK Művészettörténet Tanszékének oktatója, *Látvány és tradíció* címmel tartott az Egyetemi Könyvtár kódexének és kódextöredékeinek iniciáléival foglalkozó előadást, és

ennek szövegét,¹² valamint illusztrációs anyagát¹³ is a KITI honlapján tette közzé.

A KITI munkatársai az Egyetemi Könyvtár és az *Egyetemi Könyvtárért Alapítvány* könyv örökbeadási programjainak¹⁴ is rendszeres résztvevői.¹⁵ Az akció a nyomtatott sajtóban és az elektronikus médiában egyaránt jelentős visszhangot váltott ki,¹⁶ *Kiszl Péter* intézetigazgatóval, az Egyetemi Könyvtárért Alapítvány elnökével televízió-interjúk is készültek.¹⁷

A történeti tárgyak oktatása szempontjából különösen fontos az *Országos Széchényi Könyvtárral* kötött,¹⁸ nemrég megújított együttműködési megállapodás.¹⁹ A könyvtörténet specializáció diákjai máris több látogatást tettek a nemzeti könyvtárba. Az első, 2016 tavaszi alkalommal előbb a *Könyvtártudományi Szakkönyvtár* gyűjteményével és munkájával ismerkedhettünk meg *Borvölgyi Györgyi* és *Tóth Béla* segítségével. Ezt követően *Zichy Mihály* kalauzolásával a *Kézirattár* újkori dokumentumainak földolgozásába nyerhettünk bepillantást. Végül *Farkas Gábor*, a *Régi Nyomtatványok Tárának* vezetője látott vendégül bennünket a nemzeti könyvtár Apponyi-termében.²⁰ A novemberi folytatás a középkorra fókuszált: egy emlékezetes délutánon *Zsupán Edina* nemcsak az OSZK kódexállományának történetét és összetételét ismertette, hanem a középkori kéziratok leírásának speciális feladatait is vázolta a kódexkatalogusok, a segédletek és a vonatkozó szakirodalom használatának bemutatásával együtt.²¹

1. ábra A KITI diákjai az Egyetemi Könyvtár kötészetén

2. ábra Zsupán Edina kodikológiai bemutató órája az OSZK-ban

Bár a történeti jellegű tantárgyak oktatásával látványosan sincsenek szoros kapcsolatban, fontosak és mindenképpen megemlítendők további, a KITI-vel együttműködő gyűjtemények, így a *Budapesti Corvinus Egyetem Egyetemi Könyvtára és Levéltára*,²² a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár*,²³ a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK)*,²⁴ a *Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára*²⁵ és az *Országos Idegennyelvű Könyvtár*.²⁶

Könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti vonatkozásai miatt is fontos, hogy a *FSZEK Budapest Gyűjteményének* egyik 2014-es kiállítása alapján 2016 tavaszán elkészült a *Könyvek holokausztja* című virtuális tárlat,²⁷ amelynek létrehozásában nagy szerepe volt Fodor Jánosnak, a KITI tartalomszolgáltatási műhelye vezetőjének.²⁸ A Budapest Gyűjtemény anyagából, hallgatóink munkájával elkészült projekt²⁹ tanulságait foglalta tágabb kontextusba intézetünk adjunktusa a 3K-ban megjelent írásában,³⁰ amelynek szerzői webváltozata kollégánk blogján olvasható.³¹

Természetesen nemcsak „hivatalos” együttműködő partnereinket keressük föl rendszeresen,³² hanem más intézményeket is.³³ A látogatások során kálauzó kollégák fáradtságának köszönhetően, a mindig megújuló diákság találkozhat gyakorló könyvtáros szakemberekkel és működés közben, belülről láthatja az egyetemen elméletben megismert könyvtári rendszer egymástól sok tekintetben

különböző, de lényegüket tekintve mégis nagyon hasonló tagjait.³⁴

A KITI és a *Piarista Központi Könyvtár* együttműködésének régiségét mi sem jelzi jobban, mint az a tény, hogy az első oda kihelyezett órákra még a Mikszáth Kálmán téri épületben került sor. Természetesen a *Piarista* közbe történő át-, helyesebben visszaköltözés óta is rendszeres látogatói vagyunk a kegyesrendiek bibliotékájának,³⁵ amelynek állománya és feladatköre lehetővé teszi, hogy egy modern egyházi könyvtár működését éppen úgy szemléltetni lehessen a segítségével, mint egy kivételes muzeális értékekben bővelkedő szerzetesi gyűjteményt.³⁶

Az *Egyházi Könyvtárak Egyesülése (EKE)* és a *Piarista Gimnázium* vendégeként a KITI hallgatóinak csoportja részt vehetett az EKE által szervezett, az egyházi könyvtárakban őrzött kódexek és kódextöredékek feldolgozásával és digitalizálásával foglalkozó szakmai napon is.³⁷

A szakmai együttműködések és történeti jellegű szakmai gyakorlatok között meg kell említeni a vasvári *Domonkos Rendtörténeti Gyűjteménnyel*³⁸ való folyamatos kapcsolatot, mivel a KITI hallgatói³⁹ 2004 óta segítik a domonkos könyvtár rendezését, a beérkező dokumentumok válogatását és a gyűjtemény feldolgozását a témából doktoráló⁴⁰ Németh Katalin szakmai felügyeletével és koordinálásával. A KITI adjunktusa már több alkalommal tartott előadást a vasvári könyvtár fejlesztésének

lehetőségeiről.⁴¹ A vasvári gyakorlatok során a hallgatók tapasztalatot szerezhetnek a régi könyvek feldolgozásában, de megismerkedhetnek a magyarországi államosított szerzetesi könyvtárak gyűjteményeinek rekonstruálásával, annak nehézségeivel, valamint a hagyatékok kezelésének kérdéseivel is.⁴²

A *Magyar Földrajzi Társaság* 2015-ben kezdeményezte könyvtárának revízióját, illetve a költözés – a Budaörsi út 45. szám alatti épületet az akkori tervek alapján kiürítették volna – előkészítését, amelyhez több intézmény mellett a KITI segítségét is kérte. 2015 októberében és novemberében informatikus könyvtáros mesterszakos hallgatók kapcsolódtak be a munkába, akik Németh Katalin vezetésével megkezdték a folyóiratok rendezését és alapszintű feltárását.⁴³

A KITI-ben rendszeresek a megemlékezések az intézet (illetve korábban tanszék) egykori, nagyformátumú oktatóiról, így a történeti tárgyak egykori tanáraitól is. Természetesen nemcsak, sőt, nem elsősorban formális rendezvényekről van szó. Jól példázza ezt a már többször említett Voit Krisztina (1940–2010), a Könyvtártudományi Tanszék egykori vezetője, akinek irathagyatéka a KITI-be került. Ennek földolgozása során az intézet munkatársai olyan, még publikálatlan interjúkat találtak, amelyek a könyvtáros szakma meghatározó személyiségeivel készültek az 1980-as években. A forrásértékű beszélgetések szerkesztett változatát Kiszl Péter intézetigazgató és *Patkósné Tóth Zsuzsanna* intézeti könyvtáros folytatólagosan jelenteti meg a *Könyvtári Figyelő*ben. A *Megszólított elődök* sorozat nyitó darabja egy *Marót Miklós*-interjú,⁴⁴ másodikként pedig egy *Borsa Gedeonnal* készült beszélgetés szövege olvasható.⁴⁵

Fülöp Géza (1928–1998), a Könyvtártudományi Tanszék egykori vezetője, sokak számára máig ható példa. Elismerésre méltó könyv- és könyvtártörténeti munkássága, tudományszervező és kutatásfejlesztő tevékenysége – tisztelhető és szerethető emberi tulajdonságok mellett – remek pedagógiai érzékkel is társult. Így szinte magától értetődő, hogy a KITI nemcsak rendszeresen megemlékezik személyéről,⁴⁶ hanem – a Tanár Úr tehetésgondozó képessége előtt is tisztelegve – az intézeti tudományos diákkör is az ő nevét viseli.⁴⁷ Öröndetes, hogy az utóbbi időben a TDK-nak⁴⁸ ismét vannak történeti témákkal foglalkozó tagjai.⁴⁹

A KITI munkatársainak az utóbbi években megjelent kötetei (illetve az ezeket bemutató alkalmak) közül most csak a könyvtörténeti vonatkozásúakat emeljük. Így például *Barátné Hajdu Ágnes* tanszékvezető asszony művét,⁵⁰ a szerző szűkebb pátriájának olvasóköréit és egyesületeit földolgozó monográfiát, amelyet előbb Hódmezővásárhelyen,⁵¹ majd Budapesten is bemutattak.⁵²

A Fodor András hálózati életműkiadás⁵³ nemcsak azért említendő, mert jelentős része a KITI-ben készül,⁵⁴ hanem azért is, mert a Kossuth-díjas költő, műfordító, esszéista és naplóiíró az elsők között kapott az ELTE-n könyvtáros diplomát, és 1959-től csaknem négy évtizeden át, 1997-ben bekövetkezett haláláig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa volt. Az életműkiadás nyomtatott változata a Gondolat Kiadó gondozásában jelenik meg. Az első két kötet⁵⁵ Fodor András verseit tartalmazza,⁵⁶ a következő három⁵⁷ pedig esszéinek⁵⁸ gyűjteménye.⁵⁹ A könyvbemutatókra a *Petőfi Irodalmi Múzeumban* került sor.

Az utóbbi években részben vagy egészen a KITI által szervezett szakmai konferenciák közül volt néhány kifejezetten történeti jellegű is. Ezek többsége a 20. század második felének hazai könyv- és könyvtártörténetével foglalkozott. Így például a nagy érdeklődéssel kísért, 2015 tavaszán megrendezett⁶⁰ *Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról: Korábbi és mostani munkálatok* című,⁶¹ amelyről *Bella Katalin* tanársegéd írt összefoglalót a *Könyvtári Levelező/lap* számára.⁶² A legutóbbi hasonló alkalomra másfél évvel később, 2016 őszén került sor *Könyvtártörténet-írásunk a Rákosi-korszakról: Újabb kutatási eredmények* címmel.⁶³ E tudományos ülés⁶⁴ előadásainak videofelvétele és prezentációs anyaga is hozzáférhető az intézeti honlapon.⁶⁵

Természetesen nem kifejezetten történeti tematikájú konferenciákon is szerepelnek egyes oktatóink ilyen témájú előadásokkal. Például a *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság (VKKV)* című, két évente megrendezésre kerülő tudományos üléssorozat keretében,⁶⁶ 2015 őszén nyílt lehetőség arra, hogy a VKKV-II⁶⁷ *Oktatóink kutatásaiból* szekciójában *Bella Katalin* a Rákosi-kor irodalompolitikájáról és könyvkiadásáról,⁶⁸ *Bibor Máté* pedig a *Száz vers* című *Szerb Antal* kötet kiadástörténetéről⁶⁹ tartson előadást. (Mindkét referátum tanulmányváltozata meg fog jelenni.)

3. ábra Barátné Hajdu Ágnes hódmezővásárhelyi könyvbemutatója

A KITI oktatói más intézményekben, illetve másutt megrendezett konferenciákon is vállalkoznak történeti jellegű előadások tartására. Például néhány évvel ezelőtt Bella Katalin Párizsban⁷⁰ és Cambridge-ben⁷¹ szerepelt, Németh Katalin a már említett, a vasvári domonkos könyvtárral kapcsolatos kutatásairól számolt be,⁷² Bibor Máté pedig többször adott elő a kolozsvári a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen (BBTE). Így 2015 őszén a BBTE Magyar Irodalomtudományi Intézetének meghívására diákoknak tartott előadást *Könyvek papiruszon, pergamenen, papíron. A kézírástól a nyomtatásig* címmel,⁷³ egy évvel később pedig a *The Challenges and Cultures of Change in Transylvania, 16th to 18th Centuries – Provocările și culturale schimbării în Transilvania în secolele XVI–XVII – A változás kultúrái és kihívásai a 16–18. századi Erdélyben*⁷⁴ című nemzetközi konferencián szerepelt.⁷⁵ (Az utóbbin tartott előadás tanulmányváltozatának megjelenése 2017-ben várható.)

Nem maradhat említetlenül a Voit Krisztina által két évtizeddel ezelőtt alapított könyvtartudományi doktori program,⁷⁶ amelynek keretei között immár tucatnyi, sikerrel megvédett történeti tárgyú disszertáció készült.⁷⁷ 2016-ban Bella Katalin is leadta értekezését,⁷⁸ amelynek kutatóhelyi vitájáról⁷⁹ Kerekes Pál publikált részletes beszámolót.⁸⁰

Végezetül csak röviden térünk ki a KITI-ben újraindított Nyitott Napokra,⁸¹ hiszen erről a rendezvényről már több híradás is megjelent.⁸² A sorozatot 1995 októberében alapította a Könyvtartudományi Tanszék akkori vezetője, Voit Krisztina, aki a következőkben fogalmazta meg a nyilvános előadásfolyam küldetését: „A sorozat célja kettős: egyfelől az egyetemi hallgatóság számára szeretnénk olyan szakmai ismereteket nyújtani, amelyek kiegészítik és tovább bővítik a tantervben szereplő stúdiumok adta tudásanyagot, másfelől a könyvtáros szakma számára felkínálni [...] tájékoztatói lehetőségeket.” Két évtizeddel alapítása és 15 évvel megszűnése után sor kerülhetett a Nyitott Napok újraindítására.⁸³ Mivel az erre irányuló kezdeményezést az intézeti vezetés fölkarolta (és a rendezvényt azóta is támogatja), a sorozat már 2016 februárjában újraindulhatott az alapító által megfogalmazott gondolatok szellemében. Itt említendő, hogy a rendezvény logóját intézetünk egyik diákja, Császár János tervezte.⁸⁴

Az első, ünnepélyes alkalom az alapítóra történő emlékezéssel kezdődött, ezt követte Gazda István (*Magyar Tudománytörténeti Intézet*) előadása *A könyvtáros és orvostudós Semmelweisről*. Márciustól a sorozat szervezője és házigazdája Bibor Máté, akinek első meghívottja, S. Sárdi Margit

(ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék), *A zágoni parókia könyvtáráról* beszélt.⁸⁵ Áprilisban Boreczky Anna (MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport) következett „Papyrusz-stílus” a középkori könyvfestészetben. *Egy családragény hagyományozódás-történeti konzekvenciái* című, nagy érdeklődéssel várt előadásával.⁸⁶ A tavaszi félév utolsó vendége Pálffy Géza (MTA BTK Történettudományi Intézet) volt,⁸⁷ aki *Egy kevésbé ismert közép-európai Habsburg-kódexsorozat magyarországi vonatkozásai. A Szent Korona legkorábbi ábrázolásai a 16. században* címmel számolt be igen élvezetesen kutatásairól.⁸⁸

Az őszi szemesztert Gábor Csilla kolozsvári professzor (BBTE) nyitotta meg *A Ponciánus história históriája: kódexek, fordítások, kiadások* című érdekes előadásával.⁸⁹ Októberben Madas Edit (MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport, PPKE) beszélt *A középkori magyar nyelvű irodalom fordítóiról. Fordítási technikák, árulkodó hibák*⁹⁰ alcímű előadásával az akadémikus-professzor a Nyitott Napok eddigi történetének legnagyobb létszámú közönségét vonzotta. Mivel a hallgatóság nem fért el szokásos helyszínünkön, a KITI 6-os termében, a rendezvényre a Központi Olvasóterem folyóirat-olvasójában került sor.⁹¹ Novemberi vendégünk, *Gulyás Borbála* (MTA BTK Művészettörténeti Intézet) *Egy 16. századi*

*kalligráfus, Bocskay György (†1575)*⁹² címmel áttekintette e művészeti ág kialakulását, bemutatta néhány kiemelkedő képviselőjét, majd ebben a kontextusban helyezte el a szakmai körökben máig jegyzett régi magyar alkotó pályáját és művészetét.⁹³ A félévzáró előadást Ács Pál (MTA BTK Irodalomtudományi Intézet) tartotta.⁹⁴ *Biblia, bibliai irodalom a 16. századi magyar nyomtatványokban* című, sok érdeklődőt vonzó előadása nemcsak értelmezte és elemezte a 16–17. századi magyar bibliafordításokat és -kiadásokat, hanem fölhívta a figyelmet a Reformáció 2017-ben esedékes ötszázados évfordulójára is.⁹⁵

A KITI erősödő történeti elkötelezettségét mutatja nemcsak a könyvtörténet specializáció 2015-ös beindítása, hanem például az újjászülető Nyitott Napok⁹⁶ egyelőre kifejezetten történeti jellege is. A téma tehát minden eddigi esetben információ-, írás-, könyv- könyvtár-, vagy nyomdászattörténeti volt, az előadók között találunk történészt, muzeológust, irodalom-, művészet- és tudománytörténészt egyaránt. Ez többek közt azt is lehetővé teszi, hogy külső nézőpontból tekinthessünk a saját szakmánkra. A könyves témákkal (is) foglalkozó „külsős” előadók könyvtárosokétól olykor eltérő látásmódja és a szaktudományok határainak átlépése mindnyájunk számára gondolatébresztő és tanulságos lehet.

4. ábra Madas Edit előadása a Nyitott Napokon

A képek (ábrák) forrása: <http://konyvtartudomany.elte.hu/GALERIA/index.html>

Irodalom

¹ KISZL Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban – intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = TMT, 61. évf. 2014. 7–8. sz. p. 251–266.

² KISZL Péter: Transzparencia és könyvtárosképzés az ELTE BTK-n. = Könyvtári Levelező/Lap, 24. évf. 2012. 12. sz. p. 3–10.

³ Az aktuális tanegységlista elérhető az ELTE BTK honlapján: <http://www.btk.elte.hu/ba/szakiranyok>

- 4 FODOR János: Kollaboratív tartalomfejlesztési projektek az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében. = TMT, 62. évf. 2015. 11–12. sz. p. 429–441.
- 5 Könyvtárlátogatások II. – Az Egyetemi Könyvtár kincsei
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/konyvtarlatogatások-ii-az-egyetemi.html>
- 6 Ritkaságbemutató – ismét az Egyetemi Könyvtárban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/04/ritkasagbemutato-ismet-az-egyetemi.html>
- 7 Látogatás az Egyetemi Könyvtár könyvkötő és restaurátor műhelyében
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/latogatas-az-egyetemi-konyvtar.html>
- 8 Pázmány nap és könyvbemutató az Egyetemi Könyvtárban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/05/pazmany-nap-es-konyvbemutato-az.html>
- 9 Múzeumok Éjszakájára ajánljuk
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/06/muzeumok-ejszakajara-ajanljuk.html>
- 10 A Kulturális Örökség Napja az Egyetemi Könyvtárban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/09/a-kulturalis-orokseg-napja-az-egyetemi.html>
- 11 Iniciálé kiállítás
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/06/iniciale-kiallitas.html>
- 12 Látvány és tradíció (előadásszöveg)
http://lis.elte.hu/KONYVTAR/pdf/2016-06-07-Wehli_Tunde-Latvany_es_tradicio.pdf
- 13 Látvány és tradíció (diasor)
http://lis.elte.hu/KONYVTAR/pdf/2016-06-07_Iniciale_kiallitas_Wehli-Tunde-Latvany_es_tradicio.pdf
- 14 Könyv örökbefogadás az Egyetemi Könyvtárban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/konyv-orokbefogadas-az-egyetemi.html>
- 15 Pázmány napi könyv-örökbefogadások
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/05/pazmany-napi-konyv-orokbefogadasok.html>
- 16 A Könyv örökbefogadási program visszhangja
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/a-konyv-orokbefogadasi-program.html>
- 17 Kiszl Péter és Szalaváry Miklós az M1 műsorában
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/09/kiszl-peter-es-szalavary-miklos-az-m1.html>
- 18 Szakmai együttműködési megállapodás az OSZK-val
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/03/szakmai-egyuttmukodesi-megallapodas-az.html>
- 19 Együttműködési megállapodás az OSZK-val
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/06/egyuttmukodesi-megallapodas-az-oszk-val.html>
- 20 Látogatás az OSZK-ban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/05/latogatas-az-oszk-ban.html>
- 21 Kodikológiai bemutatóóra az OSZK-ban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/kodikologia.html>
- 22 Együttműködési megállapodás a BCE Egyetemi Könyvtárával
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/02/egyuttmukodesi-megallapodas-bce.html>
- 23 Szakmai együttműködési megállapodás a BME OMIKK és az ELTE BTK KITI között
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/01/BME-OMIKK-ELTE-BTK-KITI-egyuttmukodes.html>
- 24 Együttműködési megállapodás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/09/egyuttmukodesi-megallapodas-fovarosi.html>
- 25 Együttműködési megállapodás a KSH Könyvtárral
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/egyuttmukodesi-megallapodas-ksh.html>
- 26 Együttműködés az Országos Idegennyelvű Könyvtárral
<http://elte-lis.blogspot.hu/2014/03/egyuttmukodes-az-orzagos-idegennyelvu.html>
- 27 Könyvek holokausztja
<http://inaplo.hu/konyvekholokausztja/>
- 28 Meghívó – Könyvek holokausztja
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/06/meghivo-konyvek-holokausztja.html>
- 29 Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása
http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/torteneti-gyujtemenyreszek-halozati_27.html
- 30 FODOR János: Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2016. 11. sz. p. 23–32.
- 31 Történeti gyűjteményrészek hálózati bemutatása (szerzői)
<http://fodorjanos.blogspot.hu/2016/11/torteneti-gyujtemenyreszek.html>
- 32 Együttműködő partnereinknél jártunk
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/egyuttmukodo-partnereinknel-jartunk.html>, továbbá Könyvtárlátogatások az őszi félévben
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/konyvtarlatogatások-az-oszi-felevben.html>, valamint Látogatás a BCE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltárban

- <http://elte-lis.blogspot.hu/2013/05/latogatas-bce-enz-ferenc-konyvtar-es.html>
- 33 Látogatás a Richter Gedeon Nyrt. Műszaki Könyvtárában
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/03/latogatas-richter-gedeon-nyrt-muszaki.html>
és Könyvtárlátogatás az Andrassy Egyetemen
<http://elte-lis.blogspot.hu/2014/11/konyvtarlatogatas-az-andrassy-egyetem.html>,
valamint Látogatás a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtárában
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/latogatas-magyar-nemzeti-muzeum.html>
- 34 Kép és képtelenség – látogatás a Capa Központban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/02/kep-es-keptelenseg-latogatas-capa.html>
- 35 Látogatás a Piarista Központi Könyvtárban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/10/latogatas-piarista-kozponti-konyvtarban.html>
- 36 Ismét a Piarista Központi Könyvtár vendégei voltunk
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/ismet-piarista-kozponti-konyvtar.html>
- 37 EKE szakmai nap a Piarista Gimnáziumban
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/03/eke-szakmai-nap-piarista-gimnaziumban.html>
- 38 NÉMETH Katalin: A vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény. = Könyvtári Figyelő, 57. évf. 2011. 4. sz. p. 774–778.
- 39 NÉMETH Katalin: Könyvtári feladatok a Domonkos Örökségvédelmi táborokban. = Könyvtári Figyelő, 58. évf. 2012. 2. sz.
- 40 NÉMETH Katalin: Könyvtári menedzsment a vasvári domonkos rendtörténeti gyűjteményben. Budapest: ELTE BTK, 2013.
<http://doktori.btk.elte.hu/lit/nemethkatalin/diss.pdf>
- 41 Szakmai nap Vasváron
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/szakmai-nap-vasvaron.html>
- 42 Intézetünk a domonkos konferencián
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/05/intezetunk-domonkos-konferencian.html>
- 43 Intézetünk munkája a Magyar Földrajzi Társaság Könyvtárában
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/03/intezetunk-munkaja-magyar-foldrajzi.html>
- 44 KISZL Péter – PATKÓSNÉ TÓTH Zsuzsanna: „Szép szellemi szolgálat ez”. Marót Miklós (1928–2006) = Könyvtári Figyelő, 26. (62.) évf. 2016. 2. sz. p. 231–244.
- 45 KISZL Péter – PATKÓSNÉ TÓTH Zsuzsanna: Borsa Gedeon, az ízig-vérig bibliográfus. = Könyvtári Figyelő, 26. (62.) évf. 2016. 3. sz. p. 362–376.
- 46 Fülöp Géza-emlékülés
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/12/fulop-geza-emlekules.html>
- 47 A Fülöp Géza TDK műhely
<http://elte-lis.blogspot.hu/2014/06/a-fulop-geza-tdk-muhely.html>
- 48 A Fülöp Géza Könyvtártudományi Tudományos Diákkör intézeti fordulója (2014)
<http://elte-lis.blogspot.hu/2014/12/a-fulop-geza-konyvtartudomanyi.html>
- 49 A Fülöp Géza Könyvtártudományi Tudományos Diákkör intézeti fordulója (2016. ápr.)
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/04/a-fulop-geza-konyvtartudomanyi.html>
és A Fülöp Géza Könyvtártudományi Tudományos Diákkör intézeti fordulója (2016. dec.)
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/a-fulop-geza-konyvtartudomanyi.html>
- 50 BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Társadalmi egyletek a két világháború között és a koalíciós időszakban Hódmezővásárhelyen. Hódmezővásárhely: Németh László Városi Könyvtár, 2015. 160 p.
- 51 Könyvbemutató Hódmezővásárhelyen
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/10/konyvbemutato-hodmezovasarhelyen.html>
- 52 Meghívó Barátné Hajdu Ágnes könyvbemutatójára
<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/05/meghivo-baratne-hajdu-agnes.html>
- 53 Fodor András hálózati életműkiadás
<http://inaplo.hu/fodorandras/>
- 54 FODOR János: A Fodor András hálózati életműkiadásról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 22. évf. 2013. 5. sz. p. 31–38. és Fodor András hálózati életműkiadás – Bemutató
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/05/fodor-andras-halozati-életmukiadas.html>
- 55 FODOR András: Különös szép hajsza. Fodor András összegyűjtött versei I. 1944–1976. szerk. Fodor János. Budapest: Gondolat Kiadó, 2013. 551 p. és Könyvheti kiadvány digitalizálási munkánkból
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/06/konyvheti-kiadvany-digitalizalasi.html>
- 56 FODOR András: A párbeszéd oltalma. Fodor András összegyűjtött versei. II. kötet. szerk. Fodor János. Budapest: Gondolat Kiadó, 2013. p. 559–1049 és A párbeszéd oltalma – könyvbemutató
<http://elte-lis.blogspot.hu/2013/11/a-parbeszed-oltalma-konyvbemutato.html>
- 57 FODOR András: Kulcsolt vállak tengelye. Összegyűjtött esszék. Első kötet. szerk. Fodor János. Budapest: Gondolat Kiadó, 2014. 454 p. és Könyvbemutató: Kulcsolt vállak tengelye
http://elte-lis.blogspot.hu/2015/01/konyvbemutato-kulcsolt-vallak-tengelye_6.html

- 58 FODOR András: Megfejtett párhuzamok: Összegyűjtött esszék. Második kötet. szerk. Fodor János. Budapest: Gondolat Kiadó, 2015. 520 p. és Könyvbemutató: Megfejtett párhuzamok <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/10/konyvbemutato-megfejtett-parhuzamok.html>, valamint Könyvbemutatónk tanulságai <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/konyvbemutatonk-tanulsagai.html>
- 59 FODOR András: Utam a zenéhez. Összegyűjtött esszék III. kötet. szerk. Fodor János. Budapest: Gondolat Kiadó, 2016. 385 p. és Könyvheti kiadvány intézetünk digitalizálási műhelyének eredménye <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/06/konyvheti-kiadvany-intezetunk.html>, valamint Könyvbemutató: Utam a zenéhez <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/09/konyvbemutato-utam-zenehez.html>
- 60 Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról – Meghívó <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/konyvtartortenet-irasunk-az-1945-utani.html>
- 61 Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról (beszámoló) http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/konyvtartortenet-irasunk-az-1945-utani_26.html
- 62 BELLA Katalin: Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról. Konferencia az ELTE BTK-n = Könyvtári levelező/lap, 27. évf. 2015. 4. sz. p. 3–8.
- 63 Könyvtártörténet-írásunk a Rákosi-korszakról <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/konyvtartortenet-irasunk-rakosi.html>
- 64 Könyvtár az ötvenes években – rendezvényünk videófelvétele <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/konyvtar-az-otvenes-evekben.html>
- 65 Könyvtár az ötvenes években (honlap) <http://lis.elte.hu/konferencia/konyvtartortenetiras>
- 66 Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II. <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/valosagos-konyvtar-konyvtari-valosag-ii.html>
- 67 A könyvtártudomány ünnepe intézetünkben <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/a-konyvtartudomany-unnepe-intezetunkben.html>
- 68 BELLA Katalin: „Kérem, ne legyen túl érzékeny.” Irodalompolitika és könyvkiadás Révai József minisztersége idején (kivonat) <http://lis.elte.hu/vkkv/VKKV2/Absztraktok.html#h.5ettatbu5iqo>
- 69 BIBOR Máté: A Száz vers első kiadásai (kivonat) <http://lis.elte.hu/vkkv/VKKV2/Absztraktok.html#h.lycwqxy8g2ty>
- 70 BELLA Katalin: „What kind of schoolchildren are they? – My artillerymen!”. Representation of Children Heroes in Historical Novel in Late 19th Century Hungary = Cult of Heroes in Central Europe (1880–1945) – Transnational and Interdisciplinary Aspects University of Paris-Sorbonne [2011]
- 71 BELLA Katalin: Between Patronage and Equality: Hungarian-Prussian Intellectual Contacts in the 18th Century = BASEES Annual Conference, Fitzwilliam College, Cambridge 2012. márc. 31.–ápr. 06.
- 72 NÉMETH Katalin: A Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény könyvtára = Domonkos jubileum 1216–2016. Értékelés és felkészülés, Vasvár, 2013. május 23–24.
- 73 Bibor Máté előadása Kolozsváron <http://elte-lis.blogspot.hu/2015/10/bibor-mate-eloadasa-kolozsvaron.html>
- 74 A konferencia programja: http://hunlit.lett.ubbcluj.ro/data/change_schimb_valtozas_program.pdf sajtóbeszámoló: <http://szabadsag.ro/-/arnyaltabb-reformaciokep-a-valtozas-horizontjan> és tévétudósítás: <https://www.youtube.com/watch?v=j-swwhLjyLI>
- 75 Bibor Máté előadása a kolozsvári REFO500 nemzetközi konferencián <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/REFO500.html>
- 76 A KITI honlapjának a PhD-hírei http://elte-lis.blogspot.hu/search/label/doktori_k%C3%A9pz%C3%A9s
- 77 GYURCSÓ Júlia: Idősb Szinnyei József kéziratos hagyatéka. 2014. (témavezető [tv.]: Sebestyén György); KELECSÉNYI Ágnes: Stein Aurél (1862–1943) és a magyar tudomány. Kapcsolatok a Magyar Tudományos Akadémiával – Stein-gyűjtemények a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában. 2004. (tv.: Voit Krisztina); KOVÁCS Valéria: A régészeti és a régészeti szaksajtó kialakulása Magyarországon a 19. században. 2003. (tv.: Sebestyén György); LÁSZLÓ Gézáné: A történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa és Ung vármegyék sajtótörténete 1845-től 1920-ig. 2013. (tv.: Bényei Miklós); LUPKOVICSNÉ MAJOR Edit: Nyomdászat Szabolcs vármegyében 1867–1950 között. 2012. (tv.: Barátné Hajdu Ágnes); NAGYNÉ MANDL Erika: A Napkelet és a Magyar Szemle színházi írásai. 2004. (tv.: Voit Krisztina); PALOTAI Mária: Pásztortűz (1921–1944), egy erdélyi irodalmi folyóirat története. 2003. (tv.: Voit Krisztina); PATKÓSNÉ HANESZ Andrea: Kovács Máté művelődés- és könyvtárpolitikai tevékenysége az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tükrében. 2013. (tv.: Barátné Hajdu Ágnes); PERGER Péter: Fehér foltok a tótfalusi-betűk történeté-

- ben, 2010. (tv.: Ecsedy Judit); RÉTFALVI Gábor: A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár ősnymtatvány és antik gyűjteménye. 2004. (tv.: P. Vásárhelyi Judit); SIPOS Anna Magdolna: Tanító és tanítónőképző intézetek könyvtárai a két világháború között Magyarországon. 2004. (tv.: Voit Krisztina); ZAGOREC-CSUKA Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. 2005. (tv.: Sebestyén György)
- 78 BELLA Katalin: A Szépirodalmi Könyvkiadó története (1950–1956). 2016. (tv.: Kiszli Péter)
- 79 Meghívó Bella Katalin kutatóhelyi vitájára <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/meghivo-bella-katalin-kutatohelyi.html>
- 80 KERÉKES Pál: Szépirodalom és kiadója: a múlt feltárása folyik <http://konyvkonnektor.hu/?p=5159#more-5159>
- 81 MÁTÉ János: Nyitott Napok 2.0. = Könyvtári Levelező/lap, 28. évf. 2016. 3. sz. p. 7–13.
- 82 MÁTÉ János: A 2016 tavaszi Nyitott Napok. = Könyvtári Levelező/lap, 28. évf. 2016. 6. sz. p. 4–10.
- 83 Újrinduló Nyitott Napok <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/02/ujraindulo-nyitott-napok.html>
- 84 Újrinduló Nyitott Napok – logó pályázat <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/ujraindulo-nyitott-napok-logo-palyazat.html>
- 85 Nyitott Napok 2. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/03/nyitott-napok-2.html>
- 86 Nyitott Napok 3. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/03/nyitott-napok-3.html>
- 87 Nyitott Napok 4. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/05/nyitott-napok-4.html>
- 88 Beszámoló a Nyitott Napok 4. előadásáról <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/05/beszamolo-nyitott-napok-4-eloadasarol.html>
- 89 Nyitott Napok 5. – Az őszi program

<http://elte-lis.blogspot.hu/2016/09/nyitott-napok-5-az-ozsi-program.html>

- 90 Nyitott Napok 6. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/nyitott-napok-6.html>
- 91 Vendégünk volt Madas Edit <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/vendegunk-volt-madas-edit.html>
- 92 Nyitott Napok 7. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/10/nyitott-napok-7.html>
- 93 Nyitott Napok 7. – beszámoló <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/nyitott-napok-7-beszamolo.html>
- 94 Nyitott Napok 8. <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/11/nyitott-napok-8.html>
- 95 Nyitott Napok 8. – beszámoló <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/nyitott-napok-8.html>
- 96 Nyitott Napok (honlap) <http://lis.elte.hu/nyitottnapok/>

Beérkezett: 2016. XII. 12-én.

Németh Katalin

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet adjunktusa.
E-mail: nemeth.katalin.@btk.elte.hu

[Bibor] Máté János

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet könyvtörténeti specializációjának felelőse, egyetemi tanársegéd.
E-mail: bibor.mate@btk.elte.hu

Az információs magatartási modellekre építve: az információkeresés és a kommunikáció összekapcsolása

A cikk azt vizsgálja, hogy hogyan lehet a meglévő információs magatartási modellekre alapozva olyan új sematizmust megszerkeszteni, amely figyelembe veszi mind az információkeresést, mind a kommunikációt. A szerzők ugyanis olyan modell körvonalazását látják szükségesnek, amely tágabb látókörrel, több komponens együttműködését képes megvilágítani. Míg a könyvtár- és információtudomány inkább az információkeresésre és az információt felhasználó személyre összpontosít, addig a kommunikáció tudományban a közlőre és a kommunikációs folyamatokra fókuszálnak. A szerzők a két terület szemléletét ötvözve jutnak el egy olyan modellhez, amely már magában foglalja a sikeres kommunikációt és az információfelhasználást befolyásoló kulcstényezőket. A szerzők először elemzik a széles körben elfogadott információkeresési és kommunikációs modelleket, majd felvázolják az új, komplex, többértékes felhasználható modellt. Az új javaslatban átveszik ugyan a korábbi modellek kulcselemeit, de emellett figyelembe veszik az információkereső, a kommunikáló, valamint az információ-előállító aktort is. A cikk újdonsága az, hogy első ízben kombinálja a két területen eddig ismert modellek elemeit. A korábbi kutatásokra alapozódó új szerkezetű séma alkalmas a modellek gyakorlati értékének és átfedő elemeinek mérlegelésére és értékelésére is.

Az információs magatartás elmélete

Az információ megtalálása, felhasználása és kommunikálása az emberi viselkedés komplex folyamata. Az ezekhez kapcsolódó kérdéseket sokan, többféle diszciplína szempontjából vizsgálták, több elméletet és modellt vázolva fel az információs és kommunikációs viselkedésről. A könyvtár- és információtudományban főképp az információkeresés szempontjából közelítették meg a kérdést, ám az információs viselkedés szélesebb értelemben magában foglalja a kommunikációt és az információ terjesztését is.

Az információs magatartás *Ingwersen és Järvelin* meghatározása szerint (2005, p. 259.) az információ előállítása, megszerzése, kezelése, használata és kommunikálása, ezek együttese magában foglalja az információkeresést is. *Robson és Robinson* ebben a cikkben a kommunikáció tudomány területéről *Windahl* et al. (2009) meglátásaival egészíti ki a könyvtár- és információ tudományban elterjedt meghatározást. A számos elméleti fejtegetés közül kiemelik *Vakkari és Kuokkanen* (1997) eredményeit, akik a tudás növekedését a tudományos elméletek sokasodásával hozzák összefüggésbe. A teoretikus vizsgálódásokban nehézséget jelent, hogy magáról az „elmélet” terminusról sincs közmegegyezés, és hogy a könyvtár- és információ tudományban nem túl nagy erőssége a teoretikus gondolkodás. Általános elméletek kidolgozása helyett ezen a területen inkább a fogalmi modellek vázolása felé hajlanak.

Az információs magatartás modelljei

Bates (2005) szerint a modellek kiválóan alkalmasak a jelenségek leírására és a megértési folyamatok előrejelzésére. Elméletéről akkor beszélhetünk, ha a jelenségekről kielégítő magyarázatot tudunk adni, ezt megelőzően inkább csak modellezési szakaszról lehet szó. A modellek kiválóan használhatók egy-egy elmélet felállításánál, afféle proto-elméletek, kísérleti javaslatok, amelyekkel tesztelni lehet a teória érvényességét.

A szerzők megjegyzik: számos modell jött már létre, ám ezek a könyvtár- és információ tudományi kutatásokban jobbra csak az információkeresésre korlátozódtak, az információs viselkedés egyéb aspektusa kiesett a látókörből. A vizsgálat tárgya főként az információs szükséglet, a személyi feltételek – a közösség összetétele, az információkeresés környezete, a keresési folyamat, a használt források, az információ relevanciája és eredménye.

Ellis (1989) az információs viselkedést kis számú, különböző típusú aktivitással írja le, ezek a következők:

- (1) a keresés indítása, (2) lánclolás – a hivatkozások kapcsolatainak követése, (3) böngészés – félig strukturált keresés, (4) a források megkülönböztetése, válogatása értékük, minőségük, relevanciájuk szerint, (5) követés – a friss eredmények, fejlemények követése, (6) a lényeg megragadása.

Ellis főként az egyéni információkeresést vette figyelembe. Kuhlthau (1991) az információkeresés folyamatában szintén hat fázist különböztet meg, éspedig:

- (1) kezdés, (2) válogatás, (3) tanulmányozás, (4) alakítás, (5) gyűjtés, (6) bemutatás.

Kuhlthau megközelítésének újdonsága az, hogy affektív és kognitív aspektusokkal egymást követő szakaszokra bontja a folyamatot. Leckie (2005) általánosabb modellt javasolt, ő az egyes szakaszok közben jellemzi a felhasználó tipikus érzéseit, reakcióit, gondolatait, cselekvéseit és céljait, miközben figyelembe veszi azokat a körülményeket is, amelyek befolyásolják a keresés menetét. E tényezők közé sorolja az információforrásokban való tájékozottságot, a forrás megbízhatóságát, a „csomagolást”, az időszerűséget, a minőséget és a hozzáférést.

Johnson (1997) a keresési folyamat előzményeit és a meghatározó környezetet is figyelembe veszi: a kereső társadalmi helyzetét (kor, nem, nemzetiiség, képzettség, társadalmi-gazdasági státusz), tapasztalatát, érdeklődési körét; azt, hogy mennyire fontos számára az információ, s fontosnak tartja a kereső meggyőződését is a saját képességeiről, szakterületi ismereteiről. Modelljében szerepet kap az információ hiánya, a keresést és az információ fontosságát főként ez a mozzanat határozza meg. A kiválasztás momentumához kapcsolódó viselkedés modellezéséhez ő a tömegkommunikáció-elméletek igénykielégítési magyarázatait veszi át. Ingwersen és Järvelin (2005) az addigi kísérletekhez képest sokkal átfogóbb kognitív információkeresési modellt állított fel, ez a kommunikációban részt vevő kognitív aktorokat is magában foglalja. Az aktorok tulajdonképpen az információs objektumok szerzői, az adatbázisok tervezői, az emberi indexelők, a szűrő szereppel felruházott szerkesztők és bírálók, a tartalom-előállítók, valamint az előállítási folyamatban és a befogadásban érintett közösségek, szervezetek. Modelljük a megisme-

rest holisztikusan, társadalmi-kognitív aspektussal bővítve szemlélteti.

Wilson az 1980-as és 90-es években foglalkozott az információs magatartás kérdéseivel. Fokozottan fordítja figyelmét az információt körülvevő kontextusra: a környezeti elemekre, a szerep- és feladatfüggő helyzetekre és az egyéni (pszichikai és társadalmi) adottságokra. A cselekvést meghatározó tényezők alapján azután több információkeresőtípust határoz meg a passzív magatartásoktól az aktív, a tudás folytonos megújítási késztetéséig több fokozatban. Modellje egyoldalú, logikusan előrevivő lépések sorrendjét feltételezi, a kritikusok hiányolták belőle a valóságban gyakori előre-hátra irányú, nem szekvenciális keresési magatartás leképezését. Megállapításainak jelentősége mégis abban van, hogy a keresési folyamatot a kommunikációval, a kommunikációs csatornákkal, illetve az információ-előállítással kapcsolja össze.

Kommunikációs modellek

A cikk szerzői megállapítják: elsősorban a tömegkommunikációs és az információterjesztésről szóló elméletek elemeit lehetne felhasználni a témához, a könyvtár- és információtudományban azonban keveset hasznosítottak a szomszédos diszciplínák eredményeiből. Az előző területen az információkeresési magatartás, míg az utóbbin inkább a közlő és a kommunikációs folyamat hatásosságát domborítják ki. Egyirányú közlést helyeznek előtérbe: a küldő indítja a kommunikációt, a folyamat hatással van a fogadóra, a szakemberek pedig azt vizsgálják, mi a küldő szándéka és milyen igényei vannak a fogadónak, hogyan és milyen jelentéstartalommal jut el, illetve hogyan fogadja az üzenetet a vevő. Rogers (2003) az innovációk diffúziójának általános modelljét felvázolva azt vizsgálta, mi az újítások ismertté válásának a menete, miképp jutnak el a kommunikációs csatornák segítségével a különböző társadalmi közegekben, hogyan terjednek el akár világszerte. Szociálpszichológiai megközelítése több más modellel mutat rokonságot, ilyen többek között Ingwersen és Järvelin sémája is, mely figyelembe veszi a komplex személyi és környezeti, társadalmi és kognitív együttthatók dinamizmusát.

Az információs magatartás kulcselemei

Az információs magatartás magában foglalja mind az információkeresést, mind a kommunikációt. Lényege a használók és az információ-előállítók aktivitása, azok a körülmények, amelyek ezeket az

aktivitásokat befolyásolják, valamint azok a források, amelyek az információs termékekből elérhetőek.

Az ismertett modellek alapján több tényezőnek van fontossága az új szemléletű modell megalkotásánál, és pedig:

- (1) A kontextus: az a környezet, amely közepette az aktor tevékenykedik. Ide tartozik a hely, a társadalmi hatások, a kultúra, a cselekvést és a munkát meghatározó tényezők, a finansziális és technológiai körülmények. Magában foglalja a személyi meghatározottságokat is.
- (2) Demográfiai (társadalmi-közösségi) jellemzők: kor, nem, nemzetség, társadalmi-gazdasági státusz stb.
- (3) Szakértelem: tudás, képzettség, a területen szerzett tapasztalat, az aktuális feladat.
- (4) Pszichológiai faktorok: a személyiségi és mentális folyamatok meghatározói.
- (5) A használó információs igényei, céljai.
- (6) Az információ-előállító igényei, céljai, az információk kommunikálására vonatkozó kérések.
- (7) Motiváló és gátló tényezők.
- (8) Az információkeresési folyamat jellemzői – az egyén aktivitása, érzései, gondolatai a kutatás közben.
- (9) Az információk és a források jellemzői, mint amilyenek a hasznosíthatóság, időszerűség, elérhetőség vagy a megbízhatóság.

Információkeresési és kommunikációs modell

A cikkben bemutatott új modell a kétféle aspektus elemeinek összefonódásával a korábbiakhoz képest bővített, többértékes dimenzionált sémát épít fel. A személyi és kontextuális összetevőkön kívül megjelennek az igények, célok, kívánságok és észlelések, melyek előreviszik vagy gátolják az információs viselkedést, beleértve a felhasználó választásait is arról, hogy mit és hol keressen, illetve az előállító döntéseit arról, hogy közvetítse-e az információt és azt hogyan tegye. Hangsúlyosan szerepel a keresés lépéseit és menetét erősen befolyásoló motiváció. A hasznosság és a megbízhatóság az információs termékek jellemzőiként jelenik meg a modellben, azzal a megszorítással, hogy ezek nem abszolút jellemzők, hiszen változnak forrásról forrásra és relatív értékkel bírhatnak a használó feladatainak függvényében. A két tényező ugyanakkor kulcsszerepet játszik az információ kiválasztásakor és értékelésénél. A modell két központi építőköve a kommunikáció kétféle aktora: az információ-előállító és az információ-használó, jelezve a lehetséges cselekvéstípusok

pólusait is: az előbbi proaktív és reaktív, az utóbbi pedig spontán és reaktív jelleget ölthet. Az információkeresést a modell a kommunikációs impulzusok közé helyezi, adott környezeti feltételek mellett ábrázolja az interakciók működési mechanizmusát és mozgatórugóit az információ tényleges megszerzéséig.

A cikk legfőbb eredménye, hogy két terület – a könyvtár- és információtudomány, valamint a kommunikációtudomány – meglévő modelljeit elemezve megállapítja azok közös elemeit, ezek ötvözetéből pedig kialakít egy összetettebb információs magatartási modellt, mely figyelembe veszi mind az információkeresési aktorokat, mind a kommunikációs feltételeket és körülményeket.

Irodalom

BATES, M.J.: An introduction to metatheories, theories, and models. In: FISHER, K.E. – ERDELEZ, S. – MCKECHNIE, L. (eds): Theories of information behavior. Medford, NJ, Information Today, 2005. p. 1–24.

ELLIS, D.: A behavioural approach to information retrieval system design. = Journal of Documentation, 45. köt. 3. sz. 1989. p. 171–212.

INGWERSEN, P. – JÄRVELIN, K.: The Turn: Integration of information seeking and retrieval in context. Dordrecht, Springer, 2005.

JOHNSON, J.D.: Cancer-related information seeking. Creskill, NJ, Hampton Press, 1997.

KUHLTHAU, C.C.: Inside the search process: information seeking from the user's perspective. = Journal of the American Society for Information Science and Technology, 42. köt. 5. sz. 1991. p. 361–371.

LECKIE, G.J.: General model of the information seeking of professionals. = FISHER, K.E. – ERDELEZ, S. – MCKECHNIE, L. (eds): Theories of information behavior. Medford, NJ, Information Today, 2005. p. 158–163.

ROBINSON, L.: Information science: communication chain and domain analysis. = Journal of Documentation, 65. köt. 4. sz. 2009. p. 578–591.

ROGERS, E.M.: Diffusion of innovations. 5th ed. New York, Free Press, 2003.

VAKKARI, P. – KUOKKANEN, M.: Theory growth in information science: applications of the theory of science to a theory of information seeking. = Journal of Documentation, 53. köt. 5. sz. 1997. p. 497–519.

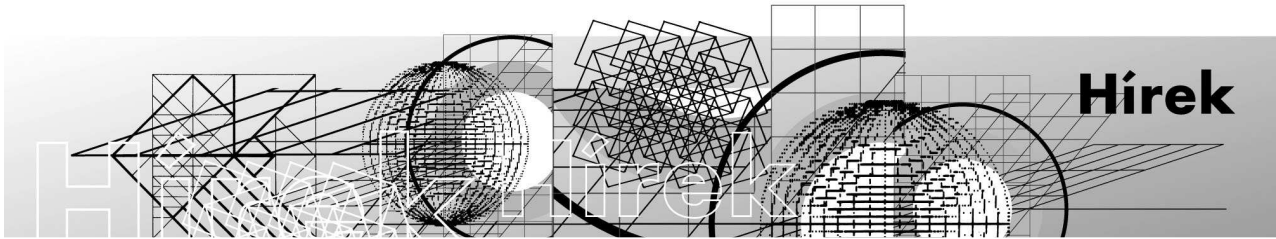
WILSON, T.D.: Models in information behaviour research. = Journal of Documentation, 55. köt. 3. sz. 1999. p. 249–270.

WINDAHL, S. – SIGNITZER, B. – OLSON, J.T.: Using communication theory. 2nd ed. Los Angeles, Sage, 2009.

/ROBSON, Andrew – ROBINSON, Lyn: Building on models of information behaviour: linking information

seeking and communication. = Journal of Documentation, 69. köt. 2. sz. 2013. p. 169–193./
<http://dx.doi.org/10.1108/00220411311300039/>

(Dudás Anikó)

Dzindzisz Sztefan

2016. december 27. kedd, 07:11

Néhány dolog, ami hamarosan totálisan megváltoztatja az életünket

Tárgyszavak: *technológia, innováció, oecd, internet, iot, 3d, trend*

A mai ismert világunk gyökeresen átalakul, mégpedig hamarabb, mint azt ön gondolná. Az Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) 2016. évi Tudományos, Technológiai és Innovációs Kitekintőjében (STI Outlook 2016) 10 olyan technológiát sorolt fel, amely nélkül teljesen máshogy alakulhatna az emberiség jövője.

A jelenlegi életünket számtalan új és régi trend befolyásolja, mint például a globalizáció, a politikai változások, az egyenlőtlenség és a demográfia. Mindezek jelentős változásokat hoznak, olyanokat, amelyeket ma még csak sejtünk és valószínűleg a jövő technológiai fejlődésére is hatással lesznek. (Arról, hogy Magyarország innovációs teljesítményéről hogyan vélekedik az OECD itt írtunk bővebben)

Ugyanakkor van 10 olyan technológia, ami szinte biztosan hatással lesz az életünkre – véli az OECD. Ezek:

- a „big data” (hatalmas mennyiségű adatok feldolgozását lehetővé tevő eszközrendszer),
- a dolgok internete (Internet of Things – IoT),
- a mesterséges intelligencia (AI),
- a 3D nyomtatás,
- a mikroszatellitek,
- az idegtudományhoz kapcsolódó technológiák,
- a szintetikus biológia,
- a nanoanyagok,
- a fejlett energiatárolási technológiák,
- a blockchain (olyan elosztott adatbázis, amely egy folyamatosan növekvő, adatblokkokból álló

listát tart nyilván, a hamisítást és módosítást kizáró módon – pl. bitcoin).

Persze azt ma még nem tudni, hogy ezek bejönnek-e, lehet, hogy úgy járnak, mint az a 10 jóslat, amivel nagyon mellélőttek a kiötlők. Ilyen volt az is, amikor egy informatikus azt mondta, hogy „semmilyen okot nem tudok felhozni amellett, hogy miért akarna bárki egy számítógépet az otthonába”...

Néhány technológiának kicsit alaposabban is utánajárunk az OECD segítségével.

Mindent rákötni a világhálóra

Az internet fontosságáról valószínűleg nem kell hosszasan értekezni, az már olyan szinten beférkőzött a mindennapi életünkbe, hogy a kapcsolattartás mellett a karácsonyi ajándékozás is elképzelhetetlen nélküle. A dolgok internetének köszönhetően pedig a jövőben a mostaninál is sokkal jobban össze lesznek kötve a különböző eszközök, ami nemcsak a gazdaságot, hanem a társadalmat is átalakítja.

Reuters

Az IoT már ma is valóság, hiszen idén már több mint egymilliárd eszköz „beszélget” egymással ezen keresztül. Ebbe nagyjából bármi beletartozhat: az, hogy a mobilunkról figyeljünk újszülött gyermekünk légzését ugyanúgy, mint hogy hazafelé előre bekapcsoljuk a fűtést. Ez azonban csak a kezdet, hiszen az OECD előrejelzése szerint 2022-re már 14 milliárd összekapcsolt eszköz lesz, ami 2030-ra 25 milliárdra emelkedik, ez pedig akár 8 milliárd ember életét is megkönnyítheti. És ez egy visszafogottabb jóslat. Egyesek szerint 2020-ra már 50–100 milliárd eszköz kapcsolódik majd egymáshoz az IoT-n keresztül.

Mindez nagyjából mindenre hatással lesz: 2025-re már 2700 és 6200 milliárd dollár közötti plusz forgalommal dobhatja meg a globális gazdaságot, de az egészségügyet is teljesen megreformálhatja.

Már ma is léteznek olyan eszközök, amik például azt jelzik a központi ügyeletnek, ha egy idős ápolott otthon elesett, így pedig gyorsan megérkezhet a segítség. Ez a technológia pedig tovább fog fejlődni, így például a jövőben várhatóan könnyebb lesz a krónikus betegek kezelése, ahogy a betegségeket is könnyebben fel lehet majd fedezni.

Ez csak a kezdet

Ráadásul, ez csak a kezdet, hiszen az összekapcsolódó eszközöknek köszönhetően a termelő folyamatok is egyszerűsödhetnek, például a szenzorok mindig előre jelzik majd, ha egy cég kifogyóban van a készletekből. Várhatóan az energiaköltségek is csökkenni fognak a több és jobb minőségű szenzornak köszönhetően, amelyek akár maguktól is változtathatják a hőmérsékletet a gyárakban, vagy akár az otthonunkban is.

A járművek közötti kommunikáció jelentősen növelheti az közlekedésbiztonságot: képzeljünk el egy eszközt, amely előre szól, hogy jobbról egy autó nagy sebességgel közeledik, így hiába van zöld lámpánk, ha nem lassítunk, akkor balesetet fogunk szenvedni. Ezek egyébként nem kizárólag a jövő termékei, számos már ma is létezik.

Az ilyen irányú fejlődések legnagyobb „ellensége” a biztonság és a magánadatok védelme, hiszen ha ez nem lenne magas fokú, úgy akár az is előfordulhatna, hogy egy hacker feltöri az önvezető autónkat és oda viszi, ahová akarja. Amennyiben azonban a biztonsági faktort sikerül helyesen kezelni, az életünk számtalan területen alakulhat át az IoT-nak köszönhetően.

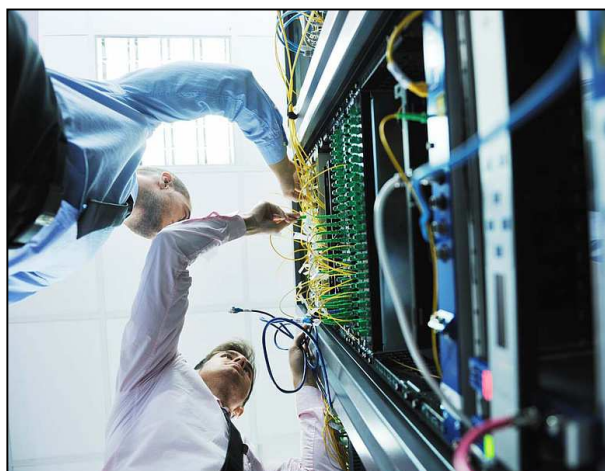
Mindezt feldolgozni

Az egész IoT semmit sem ér, ha nem sikerül az általa gyűjtött adatokat rendszerezni, feldolgozni. Éppen ezért a következő szereplő az OECD listáján a big data elemzése, hiszen minél több adatot sikerül feldolgozni és megérteni, annál könnyebbé válhat a mindennapi életünk, de kormányok és vállalatok is annál könnyebben és gyorsabban (szinte már-már valós időben) tudnak reagálni egy-egy eseményre.

Stockfresh

Nem csoda, hogy már manapság is sokan a versenyképesség egyik mérőeszközének tekintik azt, hogy ki, mekkora mennyiségű adatot milyen gyorsan és alaposan tud feldolgozni. Mindez a fo-

gyasztónak is kedvező lehet, hiszen ezáltal sokkal könnyebben tudják majd rájuk szabni a különböző szolgáltatásokat és termékeket, ezzel is növelve az elégedettséget.

A hatalmas mennyiségű adatok elemzése révén a kormányok is előre tudják majd, hogy milyen új igényei lesznek a társadalomnak: annyi adat áll majd a rendelkezésükre, amelyekből sokkal könnyebb lesz megállapítani, hogy például mikorra készüljön el egy új óvoda ahhoz, hogy azzal időben lehessen reagálni a demográfiai változásokra.

Problémák is jönnek a fejlődéssel

Mindezen fejlődések korlátja egyelőre a kevés, megfelelő képesítéssel rendelkező szakember, aki fel tudná dolgozni ezt a mennyiségű adatot, de sok problémát jelent az is, hogy a mostani it-infrastruktúra nem tud ekkora mennyiségű adatot kezelni. Az OECD szerint az adatokhoz való hozzáférést is bővíteni kell, ám egyből hozzátesszik azt is, hogy ez egyben problémákat is előidéz, hiszen egyre nehezebb lesz meghatározni, hogy kinek, mihez adjanak hozzáférést. Így ahogy az IoT-nál, úgy a biztonság és a magánadatok védelme itt is fontos kérdés lesz a jövőben.

Az ekkora rendszereket akkor lehet igazán könnyen kezelni, ha nincs hiányunk energiából, ami-ben sokat segíthetnek a fejlett energiatárolási technológiák. Manapság például a megújuló energiáknál állandó gondot jelent, hogy nem egyenlő az áramtermelés, túltermeléskor egyelőre a fölös energiát visszafolyatják a rendszerbe. Pedig egyszerűbb lenne tárolni és esetleg kisebb teljesítmény idején hozzányúlni a tartalékhoz.

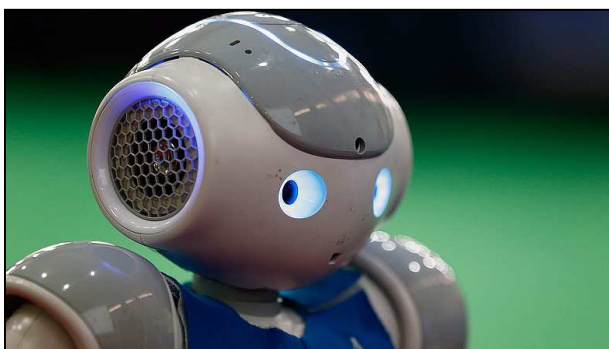
Reuters

Ezen technológiák jelenleg még sokszor kezdeti fázisban vannak, ám az utóbbi időszakban óriási mértékű fejlődésen mentek keresztül. Mindennek köszönhetően a jövőben elképzelhetőek a mostaninál jóval nagyobb bírású akkumulátorok, illetve várhatóan az e-autók is jóval nagyobb távokat lesznek képesek megtenni. Az örök és kifogyhatatlan energiaforrás ugyan kinek nem kellene?

Amikor a gépek elkezdnek igazából gondolkodni

A Skynet öntudatra ébredt, egy ezredmásodperc alatt eldöntötte, hogy meg kell semmisíteni az emberiséget és 1997. augusztus 29-én, az Ítélet Napján atomrakétákat lőtt ki Oroszországra. Nem, ez szerencsére nem a valóság, hanem a Terminátor filmek története, amit azért hoztunk fel, mert az OECD szerint a következő szereplő a listán nem más, mint a mesterséges intelligencia (AI).

Az előrejelzés szerint a jövőben a gépek nemcsak megérteni lesznek képesek az emberi beszédet, hanem elemezni, tanulni belőle, ezáltal döntéseket hozni és egyre több olyan munkát elvégezni, amit ma még emberek tesznek. Az OECD szerint a leginkább érintett szektorok a mezőgazdaság, a vegy-, olaj- és szénipar, a hulladék- és műanyagfeldolgozás, a ruhaipar, a közlekedés, az építőipar, illetve a védelmi és biztonsági rendszerekkel dolgozó cégek.

MTI/EPA

A ma is létező intelligens rendszerek egyelőre a big datát, az IoT-t, a felhőszolgáltatásokat használják tanulásra. Ennek köszönhetően például egy AI számítógép egy sakkjátszma közben már nemcsak a lépési lehetőségek sokaságát nézi át döntés előtt, hanem a korábbi játékokat is és így számolja

ki, hogy melyik lépés vezethet a legkönnyebben a győzelemhez.

Márpedig, ha valóban képesek lesznek a gépek megtanulni komplexen gondolkodni, akkor várhatóan – főleg összekapcsolódva – elég hamar okosabbak lesznek az embernél. Ekkor talán érdemes lesz Isaac Asimov három robotikával kapcsolatos törvényét beléjük táplálni:

- A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül túrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.
- A robot engedelmessé válik az emberi lények utasításainak, kivéve, ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba ütköznek.
- A robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első vagy második törvény bármelyikének előírásaiba.

Az OECD szerint az *Én, a robot* című film is valóssá válhat, legalábbis az a része, melyben robotok segítik az embereket. Idővel ugyanis ezek a gépek egyre nagyobb segítséget nyújthatnak az időseknek, például megemelni egy súlyt, vagy akár elkészíteni a reggeli kávéját.

Ugyanakkor a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet felhívja a figyelmet, hogy a mesterséges intelligencia elterjedése csak akkor lehetséges, ha azon minden apró hibát elhárítottak. Képzeljük csak el, milyen gondot tudna okozni, ha egy egészségügyben használt robot rossz diagnózist ad a betegről, akit emiatt félrekezelnek és meghal. Előkerül a felelősség kérdése is: kit lehet ilyen esetben felelősségre vonni? A gyártót vagy a robotot alkalmazó céget? Sok dolog van még tehát hátra, amíg az AI a mindennapjaink részévé válik, de az OECD szerint az irány biztos, csak az ideje bizonytalan.

Amikor hozzányúlunk az agyunkhoz

A mesterséges intelligenciát használó robotok mellett az idegtudományhoz kapcsolódó technológiák (neurotechnology) is nagy előrelépést hozhatnak az egészségügyben. Az előrejelzés szerint a jövőben akár mindennapos is lehet, ha elektronikai eszközt kötnek az agyunkra annak érdekében, hogy egy nem működő funkciót újra beindítsunk. De akár mentális betegségeket is lehetne ilyen módszerrel gyógyítani. Bár ez eléggé sci-finek tűnhet jelenleg, jó tudni, hogy már most is több komoly – többek közt az EU-ban, az USA-ban, Izraelben és Japánban – projekt zajlik, ami ezen a területen kíván előrelépést elérni.

Hasonló terület a szintetikus biológia is, amely során akár a DNS-hez is hozzá lehet nyúlni. Ennek használata nagy segítség lehet az egészségügy, a mezőgazdaság, az ipar és az energia területén, de csak akkor, ha sikerül túllépni a jogi és etikai kérdéseken – véli azt OECD. Amennyiben igen, úgy a technológia az energiaipar megreformálásával nagy előrelépést hozhat az üvegházhatású anyagok kibocsátásában, a mezőgazdaság átalakításával pedig ahhoz, hogy kevésbé káros ételek kerüljenek az asztalunkra.

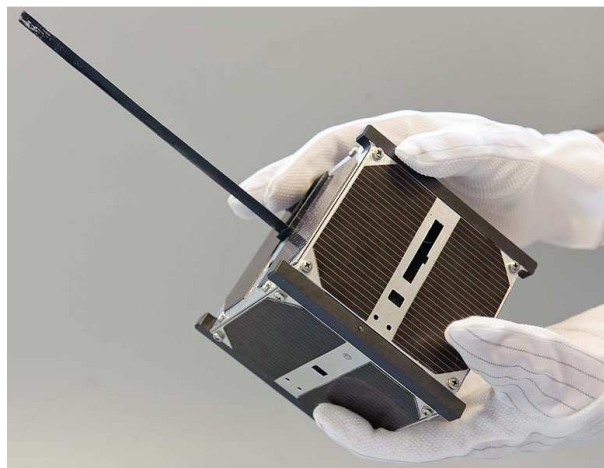
Ezzel párhuzamosan a nanoanyagok is óriási fejlődésen mennek majd keresztül, amely már ma is egy óriási piacot jelent: ez 2014-ben csak Európában 20 milliárd euróra rúgott. Ennek megfelelően manapság is használják többek közt a gyógyszer- és energiaiparban, de még az UV-védelemben is jut szerep nekik, miközben az olyan termékeknél is hozzányúlnak a technológiához, mint az elemek, bevonatok, antibakteriális ruházat, kozmetikumok, élelmiszerek.

Ugyanakkor az *Európai Vegyianyag-ügynökség* (ECHA) arra hívja fel a figyelmet, hogy miközben a nanoanyagok műszaki és kereskedelmi lehetőségeket is kínálnak, addig kockázatot jelenthetnek a környezetre, így aggodalmat kelthetnek az emberek és az állatok egészsége és biztonsága tekintetében.

Mindenkinek lesz saját műholdja?

Ugyancsak nagy előrelépés várható az úgynevezett mikroszatellitek területén. Manapság már egyre kisebb és kisebb műholdakat gyártanak, van egy kilogrammos is, ami egy 10x10x10 centiméteres kockát jelent. Ennek is köszönhető, hogy csak 2014-ben 158 nano- és mikrosatellitet lőttek ki az űrbe, míg az évtized végére elérheti a kétezret is a számuk.

Ezeket számos dologra lehet használni, a Föld megfigyelésére éppúgy, mint a kommunikációra, oktatásra, a technológiai tudás átadására, vagy éppen országvédelemre. Ezek ára sem annyira borsos már – persze nem magyar szemmel nézve –, egy-egy ilyen szatellit megépítés 2–300 ezer euróba, felküldése az űrbe pedig további 100 ezer euróba kerül.

MTI

Retteghetnek a bankok?

Nagy változásokat hozhat a blockchain, azaz úgynevezett blokklánc-technológia. Ennek lényege, hogy úgy tesz lehetővé két rendszer közti tranzakciót, hogy az feleslegessé tesz minden harmadik felet. Egy átutalásnál ez például jelentheti a banki illetékek és díjak feleslegessé válását is. Ennek lényegét az Index nemrég így foglalta össze:

„A blockchain egy megosztott, decentralizált adatbázis. Lényege, hogy az egyes felhasználók mindegyike tárolja, és hozzáfér a tranzakciók folyamatosan növekvő adatbázisához (ez a „distributed ledger”, azaz a megosztott főkönyv), miközben nincs szükség központi egységre vagy nyilvántartásra. A modell radikális váltást jelent a jelenleg működő technológiához képest, amelyben a szereplők elszámolóházaknak és klíringcégeknek küldik a tranzakciók adatait, amelyek azután összevezetik őket. Ezeknek az elszámolási központoknak több hátrányuk van: részben pénzt kérnek a munkájukért, részben lassúak a megosztott főkönyvi technológiához képest. A módszer emellett biztonságosabb, hiszen a főkönyv módosításáért nem elég egyetlen kiemelt célpontnál beavatkozni a rendszerbe, ehhez egyszerre kellene minden főkönyvet átírni. Ami a klíringköltségeket illeti, a blockchain a jelenlegi évi 54 milliárdos banki költség akár 30 százalékát is megtakaríthatja, az elszámo-

lások átfutási ideje pedig három napról nullára csökkenhet.”

A blockchainben gondolkodók víziója szerint a jövőben nem lesz bankszámlánk, illetve lesz, de nem olyan, mint ma. Bérünk a virtuális rendszerbe ugyancsak belépő munkáltatóinktól egy virtuális számlára érkezik, és az összes kifizetést is erről fogjuk eszközölni. Nem állunk majd szerződésben sem bankkal, sem kártyatársasággal, mindössze letöltünk egy alkalmazást, ami azután bankszámlaként és fizetőeszközként viselkedik a telefonunkon.

A robot, melyet 3D nyomtatóval készítettek (MTI/EPA)

A 3D nyomtató forradalmasítja a gyártást?

Az OECD a 3D nyomtatást is a jövőt meghatározó technológiák közé sorolja, amit ez idáig leginkább különböző prototípusok kinyomtatásához használtak. Manapság azonban olyan mértékben fejlődik a technológia, hogy magához a gyártáshoz is lehet használni ilyen eszközöket, sőt idővel annyira olcsó lesz a 3D nyomtató, hogy az lesz a meglepő, ha nem lesz megtalálható szinte minden háztartásban.

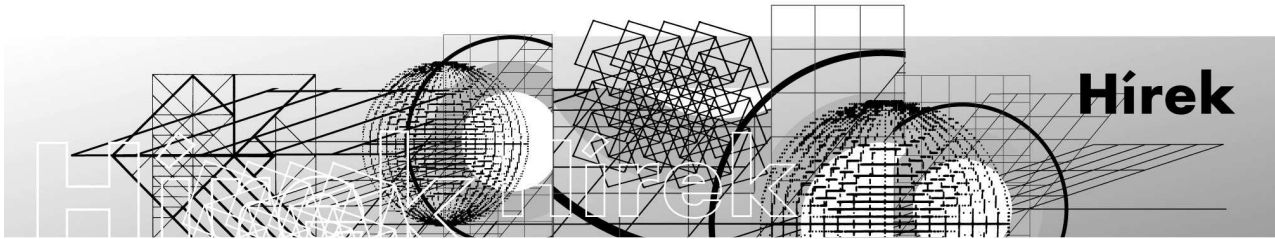
Az előrejelzés szerint ez 2020-ra egy 21 milliárd dolláros piac lesz, ami nem annyira meglepő: az orvosok már ma is használják pótfogak készítéséhez, de művégtagok gyártására is kiválóan megfelel a technológia.

A jövőben ez tovább fejlődhet, így elképzelhető, hogy a dohányos rossz tüdejét egy 3D nyomtatóval kinyomtatott szervvel fogják tudni pótolni. Ezáltal pedig az is elképzelhető, hogy idővel magunknak fogjuk nyomtatni az ételt, vagy örökre elfelejtethetjük az állatkísérleteket, hiszen a módszer segítségével nemcsak olcsóbb, de humánusabb megoldás is a kutatók rendelkezésére áll majd.

Forrás:

http://www.napi.hu/tech/nehany_dolog_ami_hamarosan_totalisan_megvaltoztatja_az_eletunket.626443.html

(Válogatta: B. Bné)

A számítógépek 9 százalékán fut még Windows XP

A Microsoft minden erőfeszítése ellenére sem tudta teljesen száműzni a konfigurációkról a Windows XP és a Windows 8.1 operációs rendszereket.

A Net Applications adatai szerint bár tavaly nyárig a Microsoft komoly – sőt, az *Electronic Frontier Foundation* (EFF) koordinátorának álláspontja szerint túl erőszakos – kampányt folytatott a felhasználók és a cégek körében a Windows 10-re váltás mellett, az új verzió mégsem tudott első számú operációs rendszerré válni. A szoftver tavaly decemberben a számítógépek 24,36 százalékán volt megtalálható.

Az első hely egyértelműen a Windows 7-esé, amely a PC-k és laptopok 48,34 százalékán futott. Az operációs rendszer viszonylag stabilan tartja ezt a piaci részesedését, míg a Windows 10 a

tavaly februári 12,82 százalékhoz képest csupán a kétszeresére tudta növelni a részesedését. Ráadásul 2016 szeptemberében és októberében is még némi visszaesés volt tapasztalható.

Érdekes adat továbbá, hogy viszonylag sok számítógépen található meg a korábbi operációs rendszerek. Így a már teljesen elavult Windows XP még mindig a konfigurációk 9,07 százalékán fut és ez a tendencia az elmúlt két hónapban erősödött, hiszen a piaci részesedése októberben még 8,27, novemberben pedig 8,63 százalékot tett ki. Előtte ugyanakkor a tendencia csökkenő volt. A Windows 8.1 pedig a számítógépek 6,90 százalékára van feltelepítve. A különböző Linux-disztribúciók piaci részesedése 2,21 százalék.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123067/a-szamitogepek-9-szazalekan-fut-meg-windows-xp>

(Válogatta: B. Bné)

Molnár Csaba, 2017. január 4.

Dávidék Góliáték ellen

Tudósokon nyereszkednek, összefognak ellenük

Sokadik forradalmukat indították a napokban az egyetemek és a kutatóintézetek a tudományos kommunikáció felett egyeduralmat gyakorló, profitéhes kiadók, jelen esetben az Elsevier ellen. E cégek, miközben a tanulmányokat író kutatóknak egy fillért sem juttatnak bevételeikből, évről évre tovább emelik már egyébként is szürreálisan magas előfizetési díjaikat. A tudósok sokáig tehetetlenek voltak, hiszen egész karrierjük függ attól, hogy cikkeik megjelennek-e a legjobbnak tartott folyóiratokban, és azokat mások el is olvassák. Most Németországban bojkottot hirdettek sok egyetemen, megtagadták az összes előfizetés meghosszabbítását, az eredmény azonban kétséges.

2017. január 1-től a *Göttingeni Egyetemen* – ahogy hatvan másik németországi kutatóintézetben is – várhatóan nem lesznek hozzáférhetőek az Elsevier kiadó által megjelentetett folyóiratok cikkei. (...) A Göttingeni Egyetem könyvtárának munkatársai örömmel adnak további tájékoztatást, és ajánlanak alternatív szolgáltatásokat – ezt a körlevelet hozta nyilvánosságra az egyik legpatinásabb német egyetem könyvtára egy hónapja. Akkor ugyanis már sejteni lehetett, hogy a német rektori konfe-

rencia által életre hívott, hatvan egyetemet és kutatóintézetet tömörítő konzorcium nem fog év végéig megállapodni az Elsevier kiadóval. Így életbe fog lépni a korábbi, először talán csak fenyegetésnek szánt elhatározásuk, miszerint januártól nem hosszabbítják meg a kiadó összes tudományos lapjának előfizetését (ez több ezer folyóiratot jelent).

Persze a folyóiratok már megjelent nyomtatott példányai továbbra is a könyvtár raktáraiban maradnak. De manapság a kutatók a legritkább esetben zarándokolnak el a könyvtárba, hogy papíron olvassák el a közleményeket. Ehelyett az interneten elérhető adatbázisokban keresgélnek, és onnan töltik le a cikkeket. Csakhogy az internetes archívumok (már a legálisak) természetesen nem ingyenesek, így aki lemondja az előfizetését, az nemcsak a jövőbeli számoktól, hanem minden számtól elesik. Ez történt néhány napja Németországban. Arról egyelőre nem érkeztek hírek, hogy a legnagyobb egyetemeken dolgozó kutatók ezrei hogyan oldják meg e nehézségeket.

A tudományos folyóiratok rendszere évek óta válságban van. A nagy kiadók igyekeznek fenntartani monopolhelyezetüket, eközben pedig alig indokolható, jellemzően negyven százalékos profitrátaival dolgoznak. Hogy képet alkothassunk, mekkora költséget rónak a folyóirat-előfizetések a könyvtárakra, itt egy példa: a *Coordination Chemistry* című kémiai szaklap évi 24 számáért 11 367 dollárt, vagyis több mint hárommillió forintot kell fizetni. A kiadók csak akkor fogadnak el cikket a kutatóktól, ha azok szerződésben vállalják, hogy minden szerzői jogukról lemondanak a kiadó javára. Mindezt semennyi pénzt nem kapnak, sőt sok esetben még nekik kell fizetniük. Mégpedig euróezreket, ha például színes ábrákat akarnak mellékelni a cikkükhöz, vagy ha azt szeretnék, hogy a többi kutató ingyen elolvashassa azt.

Ez utóbbi módszert open accessnek [nyílt hozzáférésnek] nevezik. Az open accessnek van egy másik változata is, a repozitóriumi önarchiválás. Az utóbbi években tömegével jelentek meg olyan

(általában csak online elérhető) lapok, amelyek az open access paradigmát követik. Pénzt (jellemzően ezer-háromezer eurót) kérnek a kutatóktól, ennek fejében a megjelent tanulmányokat onnantól kezdve bárki szabadon letöltheti. Csakhogy – ahogy az új üzleti struktúrák gyermekéveiben lenni szokott – e világnak is vannak nyereszkeskedői. Naponta kapok olyan spam emaileket, amelyekben meghívják, hogy publikáljam a legkülönfélébb (általam távolról sem ismert) tudományterületeken születő tanulmányaimat a sok ezer nevesincs „újság” hasábjain – természetesen nem ingyen. Ugyanakkor ma már vannak elismert – és a cikket elfogadás előtt szigorú szakmai kontrollnak alávető – open access folyóiratok is, a legnagyobb a PLOS ONE, illetve a klasszikus folyóiratokon belül is lehet vásárolni nyílt hozzáférést a saját tanulmányainkhoz. Látható, hogy az eddig a monopolhelyzetükkel gátlástalanul visszaélő kiadók érzik a változó idők szelét, és igyekeznek megtalálni számításukat az esetleges új világban is.

– Nem mondhatom, hogy elégedett lennék a tudományos folyóiratok jelenlegi rendszerével. Elsősorban könyvtári vezetőként, másodsorban kutatóként is látom a visszásságait – mondja *Holl András*, az *Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Könyvtár és Információs Központ* informatikai főigazgató-helyettese. – A folyóirat-kiadás jelenlegi módja a kutatók többsége számára valószínűleg kényelmes, de legalábbis használható, viszont a kutatóintézetek és könyvtáraik számára hatalmas nehézséget jelentenek az egyre növekvő és minden pénzügyi keretet szétfeszítő előfizetési díjak. A jelenlegi állapot a tudománymenedzsment szintjén egyértelműen elviselhetetlen.

A helyzet tarthatatlanságára jellemző, hogy korábban már a *Harvard Egyetem* is bejelentette, hogy képtelen fizetni az egekbe növekvő előfizetési díjakat. Sok kutató ahelyett, hogy a munkahelye által elő nem fizetett lapok cikkeiért egyenként harminc-negyven dollárt fizetne, a Göttingeni Egyetem által is említett „alternatív szolgáltatásokhoz” fordul (bár természetesen az egyetem biztosan nem így értette ezt). A legnépszerűbb alternatíva a Sci-Hub, egy illegálisan – vagy ahogy a legtöbb kutató vélekedik róla, polgári engedetlenséggel – működő tudományos adatbázis. Az orosz és volt szovjet tagállamokban lévő szervereken működő honlapról ingyen lehet letölteni (szerzői jogokat sértve) a fizetős cikkeket is. Sok ezer önkéntes támogatja a Sci-Hubot, olyan kutatók, diákok, akik munkahelyükön hozzáférnek a fizetőfal mögé rejtett folyóiratokhoz, és onnan tömegével töltik le és

töltik föl a Sci-Hubra a cikkeket. Bár ez törvénytelen, alig találni olyan kutatót, aki morálisan elítélné ezt a gyakorlatot. A Science felmérése szerint szinte az egész világ használja – és ez a tudomány fejlődése révén az egész emberiség javára válik. Ugyanakkor nem lehet hosszú távú megoldásnak tekinteni egy törvénytörő szolgáltatást.

Ha a gazdagnak tartott nyugati országokban ekkora problémát okoznak a folyóiratok elszabadult árai, elképzelhetjük, hogy milyen nehéz helyzetben vannak a magyar intézmények. A magyar egyetemeken az MTA Könyvtár által működtetett *Elektronikus Információs Szolgáltatás Nemzeti Program (EISZ)* révén érhetőek el a nagy tudományos cikkadatbázisok (no, korántsem az összes lényeges folyóirat cikkei, és rengeteg jelentéktelen is, hiszen az előfizetéseket csomagban árulják). Az előfizetés elképesztő összegbe kerül. Az MTA Könyvtár jelentése szerint az EISZ-en elérhető adatbázisok éves előfizetésére fordítható keret a 2016. évi költségvetésben 2 568 608 041 forint volt.

Holl András szerint ez a helyzet nemcsak a szegényebb kelet-európai intézményekre igaz, hanem általános az egész világon. Bár természetesen az amerikai vagy angol egyetemeken több pénz jut folyóirat-előfizetésre (is), de ott sokkal tudatosabban tervezik a kutatás finanszírozását. Magyarul sokkal jobban megnézik, hogy mire fordítják a költségkeretet. E hozzáállás magyarázza részben azt is, hogy miért érnek el sok tekintetben jobb eredményeket például az egyetemi rangsorokban. Emellett szakmai, politikai, pénzügyi erejük tudatában úgy érzik, hogy ők jobb eséllyel indulnak a kiadókkal folytatott ártárgyalásokon.

A német bojkottot is abban a hiszemben indították, hogy az Elsevier sokáig már csak presztízs okból sem engedheti meg magának, hogy örökre megszakítsa a kapcsolatot a német egyetemekkel. Mifelénk a tudomány vezetői (talán jogosan) sokkal szkeptikusabbak a tekintetben, hogy efféle tiltakozóakciónak lenne-e esélye a nagy multinacionális kiadókkal szemben. Bár a két és fél milliárd forint hatalmas összeg, a tőzsdén jegyzett Elsevier részvényesei számára alig keltene feltűnést, ha holnap lemondanánk mindent. Pedig vannak részben sikeres példák az ilyen bojkottfenyegetésekre. A *Nature* tudósítása szerint 2015-ben a holland egyetemek részsikereket értek el az Elsevier ellen, amikor ők is a teljes lemondással próbálták nyomást gyakorolni a kiadóra. Ott az lett a kompromisszum, hogy 2018-tól az Elsevier folyóiratokban

megjelent holland tanulmányok harminc százaléka pluszköltség nélkül nyílt hozzáférésűvé válik.

– Csak nagyon szigorú feltételek mellett lenne esélye egy hasonló magyar fellépésnek a nagy tudományos kiadókkal szemben. Nekem a holland tárgyalásokat vezető egyetemi elöljáró mondta nemrégiben, hogy csak akkor érhetnénk el bármi-féle kompromisszumot, ha a teljes magyar felsőoktatás és az összes kutatóintézet egységesen lépne föl – folytatja Holl András. – De jelenleg nem vagyunk felhatalmazva arra, hogy lemondjuk a szolgáltatást. Mi, az MTA Könyvtár csak az EISZ üze-

mettetőjeként tárgyalunk a kiadókkal. Én egyébként azt gondolom, hogy önmagában az előfizetés teljes felmondásával való fenyegetés sem lenne célravezető. Magyarországnak jelenleg két évre szóló megállapodása van az Elsevierrel. Fel kell készülnünk a 2018 utáni időszakra, nemzeti stratégiát kell kialakítsunk a különböző nagy kiadókkal, adatbázis-szolgáltatókkal való tárgyalásra.

Forrás: <http://mno.hu/tudomany/tudosokon-nyereszkednek-osszefoghatnak-ellenuk-1379550>

(F.Iné)

Szakmai együttműködési megállapodás a pécsi Csorba Győző Könyvtárral

Szakmai együttműködési megállapodást írt alá Miszler Tamás, a pécsi Csorba Győző Könyvtár igazgatója, valamint dr. Kiszl Péter, az ELTE BTK

Könyvtár- és Információtudományi Intézetének igazgatója. A dokumentumot ellátta kézjeggyével prof. dr. Borhy László akadémikus, az ELTE BTK dékánja is.

A kooperáció kiemelt területeként a Csorba Győző Könyvtár az ELTE BTK KITI hallgatói számára rendszeresen szakmai gyakorlatokat szervez, különös tekintettel segíti a hallgatók aktív bekapcsolódását a kistérségi mozgókönyvtári (könyvtárbusz) ellátásba. Az együttműködés további célja a Csorba Győző Könyvtár közkönyvtári működésének, tevékenységének, valamint a felsőoktatási képzésben tanultak gyakorlati alkalmazásának bemutatása az ELTE BTK KITI hallgatóinak.

Forrás: <http://elte-lis.blogspot.hu/2016/12/szakmai-egyuttmukodesi-megallapodas.html>

(F. Iné)

Windows XP fut brit atom-tengeralattjárókon

Az elavult operációs rendszer használata már egy átlagfelhasználó számítógépén is kockázatos lehet. De ezen is tútesz a brit haditengerészet gyakorlata.

Lord Des Browne, aki 2006 és 2008 között volt brit védelmi miniszter, nem mindennapi információkat osztott meg a közvéleménnyel. A politikus kijelentette, hogy a HMS Vengeance nevű, Vanguard-osztályú interkontinentális rakétákat hordozó atom-tengeralattjáró operációs rendszere még mindig a Windows XP.

Browne elmondta, hogy komoly aggodalmak merülhetnek fel a brit nukleáris fegyverek biztonságával kapcsolatban. Az egész probléma arra vezethető vissza, hogy a brit fegyveres erők 2008-ban nem saját szoftvert fejlesztettek ki, hanem úgy döntöttek, hogy a Vanguard-osztályba tartozó négy atom-tengeralattjárót a Microsoft elavult operációs rendszerével szerelik fel. A döntésnek kizárólag költségek miatti okai voltak. A korábbi védelmi miniszter hozzátette, hogy sokkoló, hogy az ő otthoni számítógépén újabb Windows-verzió fut, mint a brit katonai tengeralattjárókon.

Az egykori politikus jelenleg a *Nuclear Threat Initiative* (NTI) nevű szervezet vezetőhelyettese. Az NTI csökkenteni szeretné a nukleáris fegyverek jelentette globális veszélyt. Browne vezeti azt a munkacsoportot, amely a nukleáris rendszerek elleni kibertámadások kockázatával foglalkozik. Ez egy olyan fenyegetés, amely véleménye alapján sok döntési pozícióban lévő személy alábecsül. Szintén komoly kockázata lehet egy brit atom-tengeralattjáró kártevővel való megfertőzésének is.

Önmagában az semmilyen védelmet nem jelent, hogy az atom-tengeralattjárók számítógépei nem csatlakoznak az internethez, hiszen a rendszerek akár egy USB-kulcs segítségével is megfertőzhetők. Az elavult megoldások alkalmazása egyébként koránt sem egyedi eset, a Minuteman III interkontinentális rakétákhoz például még mindig 8 hüvelykes floppylemezeket használnak. Miután a lemezek maximális élettartama 10-30 év, ezért továbbra is folyamatosan gyártani kell azokat az amerikai nukleáris rakéta program számára.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/123012/windows-xp-fut-brit-atom-tengeralattjarokon>

(Válogatta: B. Bné)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
Dudás Anikó
Fodor János
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Kiszl Péter
Németh Katalin
Máté János
Prokné Palik Mária